

Fra Holberg til Seeberg

En litteraturhistorisk tour de force

INDHOLD

Introtekster #1:

- 1800-tallets litteratur i store træk
- Biedermeier og romantisme

Oplysningstiden:

- Ludwig Holberg: (udd.) *Jeppe paa Bjerget*

Romantikken:

- A.W. Schack von Staffeldt: *Indvielsen*
- A.W. Schack von Staffeldt: *Platonisme*
- St. St. Blicher: *Sildig opvågnen*

Introtekster #2:

- Realisme-Realismer
- Virkeligheden og sproget (Pontoppidan og Kirk)

Det moderne gennembrud:

- Herman Bang: *Franz Pander*
- Impressionistisk malerkunst

Modernitet, Hjemstavn og myter:

- Johs.V.Jensen: *Naaede de Færgen?* (1925)
- Sophus Clausen: *Parken og Staden*
- Jeppe Aakjær: *Tyendesang* (1909)
- Martin Andersen Nexø: *Murene*
- Sigbjørn Obstfelder: *Byen*

Eksistentialisme:

- Karen Blixen: *Det ubeskrevne blad*
- Martin A. Hansen: *Agerhønen*
- Peter Seeberg: *Patienten*

Tidstavle 1

Internationale forhold		Danske forhold							
Periode	Samfundets form	Begivenheder	Idéer/opfundelser/ opdagelser	Sjæletvinger	Forfattere/ væbner	Samfundsforshold	Begivenheder	Idéer/ bevægelser	Forfattere/værker
Oldtid	Slave- og stammesamfund	Athens demokrati 510 f.Kr. Romerriget ekspanderer 300 f.Kr. Augustus kejser 31 f.Kr.-14 e.Kr. Romerriget deles 476 Folkevandringer Det arabiske rige udstrækker sig til Spanien	Sokrates (469-399 f.Kr.) Platon (427-347 f.Kr.) Aristoteles (384-322 f.Kr.) Kristendommen bliver eneste tilladte statsreligion i Romerriget 380 Muhammed (570-632)	Klassisk Hellenistisk Byzantinsk	Homers Illiaden, Odysseen ca. 700 f.Kr. Sofokles (496-406 f.Kr.) Augustin (354-430) 1001 nats eventyr	Danerne indvander Fra bosættelser til landsbyer Vikingetiden		Asatro Ansgar (801-865) Kristendom 960	Guldhomene Runeindskrifter
Middelalder	Feudalisme	Vikingeangræb og bosættelser i Vesteuropa fra 800 Korstogene begynder 1096 Marco Polo rejser i Asien 1271-95 Pestepidemi 1348-1430	Klosterbevægelse breder sig Universiteter oprettes i Bologna, Paris, Oxford	Romansk Gotisk	Troubadour- og balladedigtning Dante: Den guddommelige komedi 1307-21 Petrarca (1304-74) Boccaccio: Dekameron 1350	Valdemarstiden	Kirke- og klosterbyggen Købstæder og borge	Latin kultur Jyske Lov 1241 Første håndfæstning 1282	Ældre Edda Kvæder Saxo: Gesta Danorum Snorre Sturason (1179-1241) Sagæer Låle: Ordsprog Folkeviser
Renæssance/reformation	Handelskapitalisme Bystater Fyrstehuse	Columbus opdager Amerika 1492 Martin Luther indleder reformationen 1517	Krudt og kanoner tages i anvendelse Gutenberg opfinder bogtrykkerkunsten 1446 Kopernikus afviser det jordiske verdensbillede 1530	Renæssance Manierisme	Thomas Moore: Utopia 1516 Machiavelli: Fyrsten 1532 W. Shakespeare (1564-1616) Montaigne: Essais 1595	Kalmarunionen 1397-1523 Christian d. 2 1513-23 Reformation Christian d. 4 1588-1648	Grevens fejde 1534-36	Københavns Universitet 1479 Heksebrændinger Tycho Brahe (1546-1601)	Maniaviser Peder Palladius: Visitatsbog 1543 Christian d. 3.s Bibel 1550 Hans Thomissøns Salmebog 1569 A.S. Vedel: 100 folkeviser
Barok	Enevælde Monarkier	Trediveårskrigen 1618-48 Ludvig d. 14. – Solkongen 1661-1715	Linné: Systemae Naturae 1737 Isaac Newton (1642-1727) Montesquieu (1689-1755) Watt udvikler dampmaskinen 1765 f. Adam Smith: Nationernes velstand 1776 Kant: Kritik af den rene fornuft 1781	Barok Klassicisme	Cervantes: Don Quijote 1605-15 La Fontaine: Fabler 1668 Molière (1622-1673) Daniel Defoe: Robinson Crusoe 1719 Voltaire (1694-1778) J.J. Rousseau (1712-1778) J.W. Goethe (1749-1832)	Enevælde 1660	Svenskekrige Store nordiske krig 1700-22 Hans Egede til Grønland Grønnegadeteatret 1722-27 Det Kgl. Teater 1770	Christian d. 5s lov 1683 Pletisme De store landbo-reformer 1788	Leonora Christine: Jammersminde 1674 Thomas Kingo (1643-1703) Ludvig Holberg (1684-1754) H.A. Brorson (1694-1764) Ambrosius Stub (1705-1758) C.M. Bellmann (1740-1795) Johs. Ewald (1743-1781) Jens Baggesen (1764-1826)
Oplysningstid	Oplyst enevælde Merkanitisme	Peter den Store europæiser Rusland 1682-1725 Den amerikanske frihedskrig 1775-85 Den franske revolution 1789-99		Rokoko Førromantik		Frederik d. 6 1784-1839			

400 f.Kr.

0

800

1200

1400

1500

1600

1700

Tidstavle 2

Internationale forhold						
Periode	Samfundsforhold	Begivenheder	Ideer/opfindelser/betragtninger	Stilretninger	Forfattere/værker	Danske forhold
Romantik	Landbrugs-kapitalisme	Napoleonskrigene Borgerlige revolutioner 1848 Marx & Engels: Det kommunistiske manifest 1848 1. Internationale 1864	Nationalisme Fultons dampskib 1807 Fotografi 1839 Darwin: Artemes opn-delse 1859 Togdrift	Nyklassicisme Romantik Romantisme Biedermeier	Brd. Grimms eventyr 1812 von Kleist (1777-1811) Heine (1797-1856) Byron (1788-1824) Victor Hugo (1802-85) Edgar Allan Poe (1809-49)	Stor Danmark bli-ver lille Enevælden af-skaffes
Moderne gennembrud	Industrikapitalisme Imperialisme	Fransk-tyske krig 1870-71 Pariserkommunen 1871	Bells telefon 1876 Edisons glødelampe 1879 F. Nietzsche (1844-1900) Freud: Drømmetydning 1900 Brd. Wright flyver 1903 Einsteins relativitetsteori 1905	Realisme, natura-lisme, impressio-nisme Historicisme Symbolisme Kubisme Ekspressionisme	Herman Melville (1819-1891) Émile Zola (1840-1902) Dostojevskij (1821-81) Turgenev (1818-83) Baudelaire (1821-67) H. Ibsen (1828-1906) A. Strindberg (1849-1912)	Slaget på Reden 1801 Krig mod England 1807-14 Slesvigske krige 1848-50, 1864 Grundloven 1849
Mellem-krigstid	Keynesianisme Planøkonomi Protæktionisme	Økonomisk verdenskrise 1929 Kommunistisk diktatur i Sovjetunionen Fascistisk diktatur i Italien Nazistisk diktatur i Tyskland	Bilisme Film Jazz Radio	Dadaisme Futurisme Surrealisme Funktionalisme Naivism Socialrealisme Modernisme	Thomas Mann (1875-1955) Kafka (1883-1924) James Joyce (1882-1941) G. Orwell (1903-50) Brecht (1898-1956) Pirandello (1867-1936)	Slaget på Fælled 1872 Septemberforliget 1899 Systemskifte 1901 Metersystemet 1907 Kvindernes valgret 1915
Modernisme velstand	Nyliberalisme Planøkonomi Den Kolde krig Afkolonialisering	2. verdenskrig 1939-45 FN 1945 Atom bomber anvendes Nato 1949 Våbenkapløb EF 1957 Rumkapløb - USA på månen 1969 Vietnamkrig	Eksistentialisme Absurdisme Tv Ungdomsoprør 1968 Rock Feminisme Nymarxisme Strukturalisme	Abstrakt ekspres-sionisme Pop art Op art Concept art Superrealisme	Sartre (1905-80) Camus (1913-60) S. Beckett (1906-89) H. Böll (1917-85) Max Frisch (1911-91) Günter Grass (1927-) A. Solzjenitsyn (1918-) Doris Lessing (1919-) Dario Fo (1926-)	Nordisk Film Massekultur Kulturradikalisme Kulturkamp
Informations-samfund	Markedskapitalisme Globalisering	De kommunistiske tvangs-samfund kollapse 1989 Borgerkrig i Eks-jugoslavien Globale miljøtopmøder indledes EU udvides 2002	Internettet Genmanipulation Mobiltelefon Nanoteknologi	High Tech Minimalisme Postmodernisme Dekonstruktivisme Videokunst Environment kunst	H.M. Enzensberger (1929-) Milan Kundera (1929-) Garcia Marquez (1928-) Isabel Allende (1942-) Umberto Eco (1932-) Margaret Atwood (1939-) Paul Auster (1947-)	Økologisme Den virtuelle ver-den Det private bliver offentligt Singlekulturen Multikulturalitet

1800-tallets litteratur i store træk

I meget grove træk kan man inddele 1800-tallets litteratur i tre perioder med hver deres karakteristika:

Romantikken (1800-1870) - følelse, anelse, intuition, panteisme, dualisme, en organisk sammenhæng bag fænomenerne

Naturalismen (1870-1890) - materialisme, problemer under debat og virkelighedsbeskrivelse efter naturvidenskabelige principper

Symbolisme (1890-1900) - kaldes også 90'erne, det sjælelige gennembrud og nyromantikken. Sjæl og ånd blev igen realiteter for symbolisterne.

Romantikken kan deles op i forskellige strømninger:

- Universalromantik
- Nationalromantik
- Biedermeier
- Romantisme

Universalromantik(1800-07) Panteisme (organismetænkning) og dualisme (nyplatonisme)

Nationalromantik (1807-20) Forestillingen om ånden i naturen bliver til forestillingen om det nationale i folket, landet og historien

Biedermeier (1820-1870) Borgerlig idyl, kernefamilie, det rørende og sentimentale, det problemfortrængende

Romantisme (1830-1850) Det splittede, det dæmoniske, det erotiske, det farlige

Naturalismen (Det moderne gennembrud) - inddeles ofte i 1870'erne og i 1880'erne:

Årti	Karakteristik	Forfattere
1870'erne	1870'erne som er præget af kampgejst og optimisme i forhold til ideerne om det modernes snarlige sejr over den gamle overtro	Georg Brandes, Holger Drachmann, J.P. Jacobsen, Henrik Ibsen
1880'erne	1880'erne er stadig tro mod naturalismens idealer, men uden optimistisk tro på at disse idealer vil vinde gehør. Grundholdningen er pessimistisk.	Henrik Pontoppidan, Herman Bang

Symbolismen - kaldes også "Halvfemserne", "Det sjælelige gennembrud" eller "Nyromantikken":

Årti	Karakteristik	Forfattere
1890'erne	Symbolismen bryder med naturalismens antimetafysik og materialisme og vender på flere punkter tilbage til romantikken. Sjæl og ånd bliver igen realiteter for symbolisterne.	Friedrich Nietzsche, Charles Baudelaire, Sigbjørn Obstfelder Johannes Jørgensen, Sophus Claussen, Viggo Stuckenberg, Helge Rode, Ludvig Holstein

Biedermeier og romantisme

Ca. 1820-1850/70

Fra ca. 1820 efter den første fase af romantik er overstået (højromantikken) - kan der spores to modsatrettede strømninger i dansk litteratur, biedermeier og romantisme.

Biedermeier

Denne strømning har fået navn efter en tysk litterær romanfigur, den troskyldige spidsborger, skolelærer Gottlieb Biedermaier. Derfra er navnet blevet knyttet til en borgerlig kultur, der var kendetegnet ved at dyrke det harmoniske og det moralske, og ved at fortrænge det ubehagelige og det umoralske.

I dansk litteratur fra perioden 1820-1870 findes

træk af Biedermeier-kulturen i det meste af den danske digtning. En dyrkelse af familien, det hyggelige, det moralske, det idylliske, det danske bondelandskab, stokroseidyl, det trygge og det kendte, det gode, det moralske og det harmoniske. På en måde kan man se det som en banalisering eller udvanding af den romantiske organismetæknings panteisme.

Tendensen findes hos H.C. Andersen, Blicher, Christian Winther, Kaalund og Thomasine Gyllembourg. Morten Korch kan siges at være en sen repræsentant for biedermeier-digtningen.

Romantisme

Romantismen var fremherskende i romantikkens sidste fase, fra ca. 1830 til 1850. Den står for det stik modsatte af biedermeierlitteraturen. Den er fascineret af det interessante, det farlige, det dæmoniske, det erotiske og det splittede. Med hensyn til det splittede kan man måske forbinde strømningen med den tidlige romantiks dualistiske splittelse, blot er det nu ikke længere så meget på det filosofiske som på det psykologiske plan at splittelsen er interessant.

Romantismen kommer især til udtryk hos Emil Aarestrup, men også hos H.C. Andersen og Søren Kierkegaard.

I novellen "Sildig opvaagnen" af Blicher ses biedermeier-idyllen i beskrivelsen af de tre familiers selskabelige samvær, "Trianglen", men samtidig det farlige, det erotiske, det splittede og det dæmoniske i Elises hemmelighedsfulde væsen, i hendes forhold til kærligheden, der får katastrofale følger for hele idyllen

Hovedtræk i romantismen

- Dyrkelsen af skønhed
- Drift
- Kynisme
- Melankoli
- Individualisme: Jeg, dig, vi osv.
- Det interessante: Brud på normer, fx "utroskab" - Det ekstraordinære.
- Intet overjordisk men derimod realisme
- Det tragiske
- Døden
- Selviscenesættelse
- Grænseoverskridning
- Smerten ved livet
- Mangel på idyl
- Følelser af eksistentiel ensomhed og mangel på at passe ind i verden.
- Man søger til bunds i det dunkle for at finde det smukke, de fortrængte mørke sider, der ellers aldrig ser dagens lys.
- Søge ind til det inderste i sjælen, og se hvad man finder
- Foregår i nuet - i øjeblikke

7 Angest skal avle en varende glæde.
kvide skal vinde sin tot udaf ten!
Armod skal prydes i rigeste klæde,
svaghed skal rejses på sundeste ben!
Avind skal stå
fængslet i vrå,
himlen kan ene alt dette formå!

8 Lad da min lod og min lykke kun falde,
hvordan min Gud og min Herre han vil,
lad ikkun avind udøse sin galde,
lad kun og verden fulddrive sit spill!
Tidernes bom
bliver dog tom,
himlen skal køre altingest herom!

Ludvig Holberg af Jeppe på Bjerget (1722)

Jeppe er en doven og fordrukken fæstebonde. Hans kone Nille forsøger ved hjælp af skænd og prygl at holde ham fra brændevinen og til arbejdet.

¹⁰ *En dag, da Jeppe er sendt til byen af Nille for at købe sæbe, går det galt igen. Jeppe har ikke viljestyrke nok til at gå forbi Jakob Skomager, men bruger pengene han har fået med til brændevin, og drikker til han falder sanseløs om.*

¹⁵ *Baronen og hans folk ser Jeppe ligge og sove sin brandert ud og beslutter for mørskabs skyld at spille ham det puds at lade ham vågne op i baronens seng – som baron! Senere vil de drikke ham til igen og så lade ham vågne på møddingen.*

2. AKT

²⁰ SCENE 1 / JEPPE (alene):

²⁵ *(Forestilles liggende i baronens seng med en gyldenstykkets slåbrok for stolen; han vågner og gnikker sine øjne, tager på sit hoved og får en guldbroderet nathue i hånden; han smører spyt på sine øjne og gnikker dem igen, vender nok huen om og beskuer den, ser på sin fine skjorte, på slåbrokken, på altings; har underlige grimacer. Imidlertid spilles en sagte musik, hvorved Jeppe lægger hænderne sammen og græder. Når musikken har ende, begynder han at tale):*

³⁰ Ej! Hvad er dog dette? Hvad er dette for en herlighed, og hvordan er jeg kommen dertil? Drømmer jeg, eller er jeg vågen? Nej, jeg er ganske vågen. Hvor er min kone, hvor er mine børn, hvor er mit hus, og hvor er Jeppe? Alting er jo forandret, jeg selv med. Ej, hvad er dog dette? hvad er dog dette?

³⁵ *(Råber sagte og frygtsom.)* Nille! Nille! Jeg tror, at jeg er kommen i Himmerig, Nille! og det ganske uforskyldt. – Men mon det er jeg? Mig synes ja, mig synes også nej. Når jeg føler på min ryg, som endnu er øm af de hug, jeg har har fået, når jeg hører mig tale, når jeg føler på min hule

5 tand, synes mig, det er jeg. Når jeg derimod ser på min hue, min skjorte, på al den herlighed, som er mig for øjnene, og jeg hører den liflige musik, så Drollen splide mig ad, om jeg kan få i mit hoved, at det er jeg. Nej, det er ikke jeg; jeg vil tusinde gange være en kanalje om det er. Men mon jeg ikke drømmer? Mig synes dog nej. Jeg vil forsøge at knibe mig i armen; gør det da ikke ondt, så drømmer jeg, gør det ondt, så drømmer jeg ikke. – Jo, jeg følte det; jeg er vågen; vist er jeg vågen; det kan jo ingen disputere mig; thi var jeg ikke vågen, så kunne jeg jo ikke . . . Men hvorledes kan jeg dog være vågen, når jeg ret betænker alting? Det kan jo ikke slå fejl, at jeg jo er Jeppe på Bjerget; jeg ved jo, at jeg er en fattig bonde, en træl, en slyngel, en hanrej, en sulten lus, en maddike, en kanalje; hvorledes kan jeg tilligemed være kejser og herre på et slot? Nej, det er dog kun en drøm. Det er derfor bedst, at jeg har tålmodighed, indtil jeg vågner op.

(Musikken begynder påny, og Jeppe falder i gråd igen.)

20 Ak! kan man dog høre sådant i søvne? Det er jo ikke muligt. Men er det en drøm, så gid jeg aldrig måtte vågne op, og er jeg gal, så gid jeg aldrig måtte blive vis igen; thi jeg ville stævne den doktor, der kurerede mig, og forbande den, der vækkede mig. Men jeg hverken drømmer eller er gal; thi jeg kan komme alting i hu, som mig er vederfaret. Jeg erindrer jo, at min salig far var Niels på Bjerget, min farfar Jeppe på Bjerget, min hustru hedder jo Nille, hendes krabask Mester Erik, mine sønner Jens, Niels og Christoffer. Men se! Nu har jeg fundet ud, hvad det er: det er det andet liv, det er Paradis, det er Himmerig. Jeg måske drak mig ihjel igår hos Jakob Skomager, døde og kom straks i Himmerig. Døden må dog ikke være så hård at gå på, som man bilder sig ind; thi jeg følte intet dertil. Nu står måske Hr. Jesper denne stund på prædikestolen og gør ligprædiken over mig og siger: Sådant endeligt fik Jeppe på Bjerget; han levede som en soldat og døde som en soldat. Man kan disputere, om jeg døde til lands eller vands; thi jeg gik temmelig fugtig af denne verden. Ak, Jeppe! det er andet end at gå fire mil til byen for at købe sæbe, at ligge på strå, at få hug af din hustru og få horn af degnen. Ak, til hvilken lyksalighed er ikke din møje og dine sure dage forvandlet. Ak, jeg må græde af glæde, besynder-

lig når jeg eftertænker, at dette er hændt mig så uforskyldt. Men een ting står mig for hovedet, det er, at jeg er så tørstig, at mine læber hænger sammen. Skulle jeg ønske mig levende igen, var det alene for at få et krus øl at lække mig på; thi hvad nytter mig al den herlighed for øjnene og ørene, når jeg skal dø påny igen af tørst? Jeg erindrer, præsten har ofte sagt, at man hverken hunger eller tørster i Himmerig; men jeg er færdig at vansmægte af tørst, jeg er også ganske alene, jeg ser jo intet menneske; jeg måtte jo i det ringeste finde min bedstefar, som var sådan skikkelig mand, der ikke efterlod sig en skillings restants hos herskabet. Jeg ved jo, at mange folk har levet ligeså skikkelig som jeg; hvorfor skulle jeg alene komme i Himmerig? Det kan derfor ikke være Himmerig. Men hvad kan det da være? Jeg sover ikke, jeg våger ikke; jeg er ikke død, jeg lever ikke; jeg er ikke gal, jeg er ikke klog; jeg er Jeppe på Bjerget, jeg er ikke Jeppe på Bjerget; jeg er fattig, jeg er rig; jeg er en stakkels bonde, jeg er Kejser. A . . . A . . . A . . . ! Hjælp! Hjælp! Hjælp!

20 (På dette store skrål kommer nogle folk ind, som imidlertid har stået på lur for at se, hvorledes han stillede sig an.)

SCENE 2 / KAMMERTJENEREN. ERIK LAKAJ. JEPPE.

25 KAMMERTJENEREN: Jeg ønsker eders nåde en lyksalig godmor-gen. Her er slåbrokken, om eders nåde vil stå op. – Erik, spring ud efter handklædet og vandbækkenet.

JEPPE: Ak, velbyrdige hr. kammertjener, jeg vil gerne stå op; men jeg beder, at I intet ondt vil gøre mig.

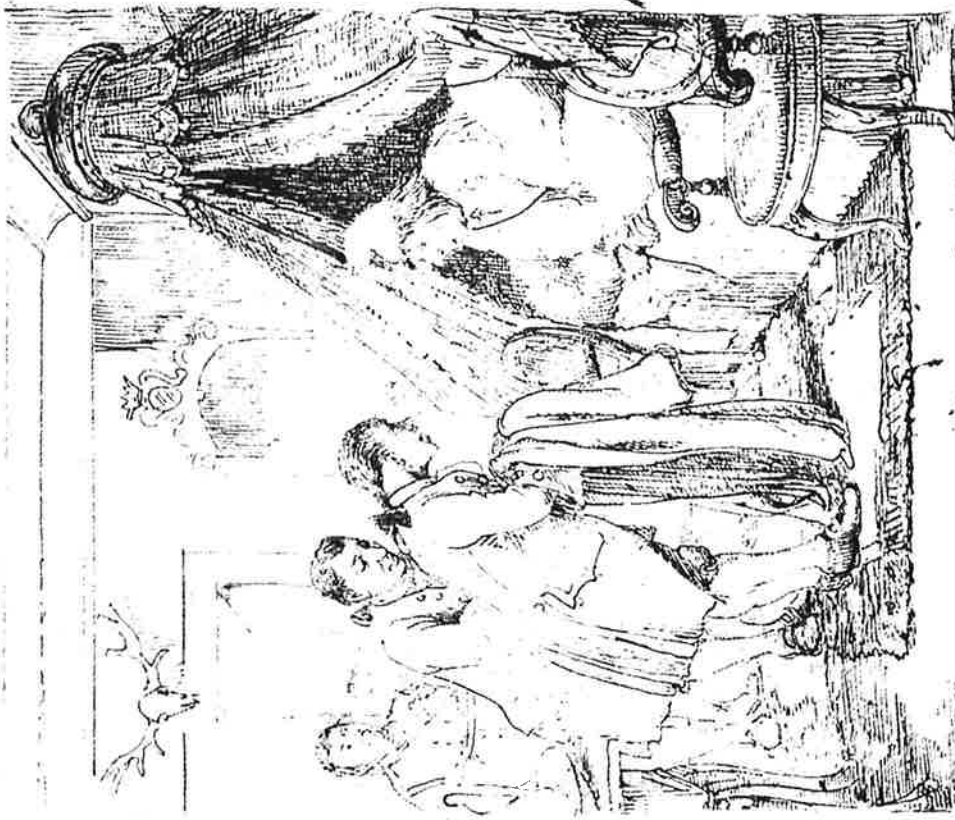
30 KAMMERTJENEREN: Gud bevare os fra at gøre herren ondt! JEPPE: Ak, førend I slår mig ihjel, vil I da ikke gøre mig den villighed at sige mig, hvem jeg er?

KAMMERTJENEREN: Ved ikke herren, hvem han er?

35 JEPPE: Igår var jeg Jeppe på Bjerget, men idag . . . Ak, jeg ved ikke, hvad jeg skal sige.

KAMMERTJENEREN: Det er os kært, at herren er i så godt humør idag, at han behager at skæmte. Men Gud bevare os, hvorfor græder eders nåde?

JEPPE: Jeg er ikke eders nåde. Jeg kan gøre min saligheds ed derpå, at jeg ikke er det; thi såvidt som jeg kan erindre, så

Jeppe i Baronens seng. Tegning af Wilhelm Marstrand, midten af 1800-tallet.

er jeg Jeppe Nielsen på Bjerget, en af baronens bønder. Vil I have bud efter min hustru, skal I få det at høre; men lad hende ikke tage Mester Erik med sig.

LAKAJEN: Det er sært. Hvad er dog dette? Herren må ikke være vågen; thi han plejer jo aldrig at skæmte således.

40

JEPPE: Om jeg er vågen eller ej, det skal jeg ikke kunne sige; men det ved jeg og kan sige, at jeg er en af baronens bønder, som hedder Jeppe på Bjerget, og jeg aldrig har været enten baron eller greve min livstid.

5 KAMMERTJENEREN: Erik, hvad kan dette være? Jeg er bange, at herren er falden i en sygdom.

ERIK: Jeg bilder mig ind, at han går i søvne; thi det sker ofte, at folk står op af sengen, klæder sig på, taler, æder og drikker i søvne.

10 KAMMERTJENEREN: Nej, Erik; jeg mærker, at herren fantaserer af en sygdom. Spring straks efter et par doktorer!
(*Erik går.*)

Ak, eders nåde slår sådanne tanker af eders hoved; eders nåde jager derved forskrækkelse i det hele hus. Kender eders nåde ikke mig?

15 JEPPE: Jeg kender mig ikke selv; hvorledes skulle jeg da kende jer?

KAMMERTJENEREN: Ak, er det muligt, at jeg skal høre sådanne ord af min nådige herres mund og se ham i sådan tilstand? Ak, vort ulyksalige hus, som blir plaget af sådan kogleri! – Kan ikke herren erindre, hvad han gjorde igår, da han red på jagt!

JEPPE: Jeg har aldrig været enten jæger eller krybskytte; thi jeg ved, at det er Bremerholms arbejde. Aldrig nogen sjæl skal kunne bevise mig over, at have jaget en hare på herrens gods.

KAMMERTJENEREN: Ak, nådige herre! Jeg var jo selv med ham på jagt igår.

JEPPE: Igår sad jeg til Jakob Skomagers og drak for tolv skilling i brændevin; hvor kunne jeg da være på jagt?

30 KAMMERTJENEREN: Ak, jeg besværges nådige herre på mine blotte knæ, at han lader sådan snak fare. – Erik, gik der bud efter doktorerne?

ERIK: Ja, de kommer nok straks.

35 KAMMERTJENEREN: Lad os da få herren i sin slåbrok; thi måske når han kommer ud i luften, tør det blive bedre med ham. – Vil herren behage at iføre sig sin slåbrok?

JEPPE: Hjertelig gerne. I må gøre med mig, hvad jer lyster, når I kun ikke vil slå mig ihjel; thi jeg er så uskyldig, som det barn, der ligger i moers liv.

40

SCENE 3 / TO DOKTORER. JEPPE. KAMMERTJENEREN.
ERIK.

5 FØRSTE DOKTOR: Vi hører med største smerte, at herren er
upasselig.
KAMMERTJENEREN: Ak ja, hr. doktor! Han er i en elendig
tilstand.

10 ANDEN DOKTOR: Hvordan er det fat, nådige herre?

JEPPE: Ret vel. Jeg er alene noget tørstig af det brændevin,
jeg fik hos Jakob Skomager igår. Vil I kun give mig et krus
øl og lade mig gå, så må man gerne hænge jer og alle doktere
op; thi jeg behøver ingen medicin.

15 FØRSTE DOKTOR: Det kalder jeg, ret at fantasere, hr. kollega.
ANDEN DOKTOR: Jo stærkere det er, jo snarere vil det udrase.

Lad os føle herrens puls. *Qvid tibi videtur, Domine Frater?*

FØRSTE DOKTOR: Jeg holder for, at han må straks årelades.
ANDEN DOKTOR: Jeg er ikke af den tanke; thi slige underlige
svagheder må kureres på en anden måde. Herren har haft
en fæl og sælsom drøm, som har bragt blodet i bevægelse og
forvirret hjernen således, at han bilder sig ind at være en bonde.

20 Vi må søge at divertere herren med de ting, som han plejer
at have mest behag i, give ham de vine og den spise, som
han bedst finder smag i, og spille for ham de stykker, som
han helst gider høre.

(*En lystig musik begyndes.*)

KAMMERTJENEREN: Det var jo herrens livstykke?

JEPPE: Kan nok være. Har man altid sådan lystighed her på
gården?

30 KAMMERTJENEREN: Så tit herren behager; thi han gir os alle
kost og løn.

JEPPE: Men det er underligt, at jeg kan ikke komme i hu, hvad
jeg har gjort tilform.

35 ANDEN DOKTOR: Sygdommen fører det med sig, eders nåde,
at man forglemmer alt, hvad man har gjort tilform. Jeg erindrer
mig, at for nogle år siden en af mine naboer af stærk drik
blev således forvirret, at han i to dage bildte sig ind at være
uden hoved.

40 JEPPE: Jeg var tilfreds, at birkedommeren Christoffer ville gøre

det samme. Men han må have en sygdom, som er lige tværtimod
denne; thi han bilder sig ind at have et stort hoved, hvorvel
han har slet intet, som man kan mærke af hans domme.

(*De ler alle deraf: Ha ha ha!*)

5 ANDEN DOKTOR: Det er en fornøjelse at høre herren skæmte.
Men, at komme til historien igen, da gik den samme hele
byen over og spurgte folk, om ingen havde fundet hans hoved,
som han havde tabt; men han kom sig lykkelig igen og er
denne stund klokker i Jylland.

10 JEPPE: Det kunne han jo blive, omendskønt han havde ikke
fundet sit hoved igen.

(*De ler atter: Ha ha ha!*)

FØRSTE DOKTOR: Kan hr. kollega ikke erindre sig den historie,
som skete for ti år siden med en mand, der bildte sig ind,
at der var fuldt af fluier i hans hoved og kunne ikke komme
af de griller, hvor meget man talte for ham, indtil en fornuftig
doktor kurerede ham på sådan måde. Han lagde et plaster
over hans hoved, som var bestrøet med døde fluier, hvilket
da han efter noget tids forløb trak af og viste den syge fluerne,
bildte han sig ind, at de var udtrukne af hans hoved og blev
derover frisk igen. Jeg har også hørt om en anden mand, der
efter en lang feber faldt i de griller, at, hvis han kastede sit
vand fra sig, skulle landet forgå af en flod. Ingen kunne få
ham af de tanker; thi han sagde sig at ville dø for det gemene
bedste. Han blev kureret på sådan maner: man skikkede bud
til ham som fra kommandanten, at såsom byen frygtede sig
for en belejring, og der var ikke vand i gravene, han da ville
fylde dem, for at hindre fjenden adgang til byen, hvorover
den syge blev glad, at han kunne tjene både sit fædreland
og sig selv med, og blev så skilt både ved sit vand og sin
sygdom.

20 ANDEN DOKTOR: Jeg kan fremføre eksempel af en anden
historie, som er passeret i Tyskland. En adelmænd kom engang
i et værtshus, hvor, da han havde spist, og ville gå tilsengs,
hang han sin guldkæde, som han plejede at bære om halsen,
på væggen i herberget. Værten gav nøje agt derpå, fulgte ham
tilsengs og ønskede ham en god nat; men da han fornå, at
adelmanden sov, sneg han sig ind i kammeret og tog 60 led
bort af kæden og hang den så på væggen igen. Gæsten står
op om morgenen, lader sin hest sadle og ifører sig sine klæder.

25 til ham som fra kommandanten, at såsom byen frygtede sig
for en belejring, og der var ikke vand i gravene, han da ville
fylde dem, for at hindre fjenden adgang til byen, hvorover
den syge blev glad, at han kunne tjene både sit fædreland
og sig selv med, og blev så skilt både ved sit vand og sin
sygdom.

30 ANDEN DOKTOR: Jeg kan fremføre eksempel af en anden
historie, som er passeret i Tyskland. En adelmænd kom engang
i et værtshus, hvor, da han havde spist, og ville gå tilsengs,
hang han sin guldkæde, som han plejede at bære om halsen,
på væggen i herberget. Værten gav nøje agt derpå, fulgte ham
tilsengs og ønskede ham en god nat; men da han fornå, at
adelmanden sov, sneg han sig ind i kammeret og tog 60 led
bort af kæden og hang den så på væggen igen. Gæsten står
op om morgenen, lader sin hest sadle og ifører sig sine klæder.

Men da han skulle binde kæden om halsen, fornam han, at den havde mistet den halve del af sin længde, begynder derfor at råbe, at han var bestjålen. Værten, som stod udenfor døren og lurede, løber straks ind og lader ligesom han bliver ganske forskrækket, råbende: Ak, hvilken skrækkelig forandring! Da gæsten spurgte ham, hvi han sådan tog afsted, sagde han: Ak, min herre! Jeres hoved er bleven een gang så stort, som det var igår. Hvorpå han bar frem et falsk spejl, som viste en ting een gang så stort som det er i sig selv. Da nu adelmanden så sit hoved så stort i spejlet, faldt han i gråd og sagde: Ak! nu mærker jeg årsagen, hvi min kæde er bleven så kort. Hvorpå han satte sig på sin hest, svøbte hovedet i sin kappe, at ingen skulle se det på vejen. Der siges, at han siden mange dage holdt sig hjemme, og ikke kunne komme af de griller, men troede, at kæden ikke var bleven for kort, men hovedet for stort.

5 FØRSTE DOKTOR: Der er utallige eksempler på sådanne indbilinger. Jeg erindrer også at have hørt tale om en, der bildte sig ind, at hans næse var ti fod lang, og varede alle ad, som mødte ham, at de ikke skulle komme for nær.

10 ANDEN DOKTOR: *Domine Frater* har vel hørt om historien om den mand, der bildte sig ind, at han var død. En ung person faldt i de griller, at han var død, og derfor lagde sig på en ligbåre og ville hverken æde eller drikke. Endelig påtog sig en forfaren mand i medicinen at kurere ham på en underlig måde. Han fik en tjener til også at udgive sig for død, og lade sig med stads udføre til samme sted, hvor den syge lå. Disse tvende lå længe først og så på hinanden. Omsider begyndte den syge at spørge den anden ad, hvorfor han var dødkommen; hvilken svarede: fordi han var død. Dermæst begyndte de at spørge hinanden om måden, på hvilken de var døde, hvilket enhver vidtløftig fortalte. Derpå kommer nogle, som dertil var bestilte, og bringer den sidste sit aftensmåltid til, hvorved han rejste sig af kisten og gjorde et godt måltid, sigende til den anden: Skal du ikke også snart spise? Den syge forundrede sig derover og spurgte, om det kunne stå en død mand an at spise, men fik til svar, at dersom han ikke spiste, kunne han ikke længe være død. Han lod sig derfor overtale først at spise med den anden, siden sove, stå op, klæde sig på, ja han efterbade den anden i alting, indtil han også blev levende

igen og klog med ham. Jeg kunne give utallige eksempler på sådanne sælsomme indbilinger. Således er det også gået til denne gang med nådige herre, at han indbilder sig at være en fattig bonde. Men herren må slå de tanker af sit sind, så blir han straks frisk igen.

5 JEPPE: Men mon det kan være muligt, at det er af indbiling? DOKTOREN: Ja vist! Herren har hørt af disse historier, hvad indbilinger kan gøre.

10 JEPPE: Er jeg da ikke Jeppe på Bjerget?

DOKTOREN: Nej vist!

JEPPE: Er da ikke den onde Nille min kone?

DOKTOREN: Ingenlunde; thi herren er enkemand.

JEPPE: Er det ej heller sandt, at jeg skulle til byen igår at købe sæbe?

15 DOKTOREN: Nej.

JEPPE: Ej heller at jeg drak pengene op hos Jakob Skomager? KAMMERTJENEREN: Ej! Herren var jo med os på jagt den hele gårsdag.

20 JEPPE: Ej heller, at jeg er hanrej!

KAMMERTJENEREN: Ej! Fruen er jo død for mange år siden. JEPPE: Ak, jeg begynder allerede at fatte min dårlighed. Jeg vil ikke tænke på den bonde mere; thi jeg kan mærke, at en drøm har bragt mig i den vildfarelse. Det er dog underligt, hvor et menneske kan falde i slige griller.

25 KAMMERTJENEREN: Vil herren behage at spadsere lidt i haven, mens vi laver noget frokost til?

JEPPE: Ja nok! men det må ske i en hast; thi jeg er både hungrig og tørstig.

30

3. AKT

SCENE 1 / JEPPE. BARONEN. KAMMERTJENEREN OG FLERE TJENERE.

35

(Jeppe kommer fra haven med sin suite, og et lidet bord er dækket.)

JEPPE: Ha ha! Jeg ser, bordet er alt dækket.

KAMMERTJENEREN: Ja, alting er færdig, når eders nåde behager at sætte sig ned.

40

(*Jeppe sætter sig ned. De andre står bagved stolen og ler af hans unoder, når han griber med alle fem fingre i fadet, ræber over bordet, snyder sig med fingrene og smører det på klæderne.*)

KAMMERTJENEREN: Vil herren befale, hvad vin ham lyster?
JEPPE: I ved jo selv, hvad vin jeg plejer drikke om morgenen.
KAMMERTJENEREN: Der er rhinskvind, som herren plejer helst at drikke. Dersom den ikke smager herren, kan han få straks anden.

JEPPE: Den er noget for sur. I må komme noget mjød deri, så blir den god; thi jeg er meget for sødt.

KAMMERTJENEREN: Her er Canari-Sec, om herren vil smage den

JEPPE (*drikker*): Det er en god vin. Skråler alle!

(*Hvergang han drikker, blæses i trompeter.*)

Hej, pas op, karle! Nok et glas vin af Carnali-Sæk, forstår I vel? – Hvor har du fået den ring, som du bær på fingeren?

SEKRETÆREN: Den har herren selv givet mig.

JEPPE: Det kan jeg ikke erindre; giv mig den tilbage; jeg må have gjort det i drukkenskab. Man gir jo ikke sådanne ringe bort. Jeg vil efterse siden, hvad andre sager I har fået. Tjenere skal ikke have mere end kost og løn. Jeg kan sværge på, at jeg ikke erindrer at have foræret jer noget i særdeleshed; thi hvorfor skulle jeg gøre det? Den ring er jo over ti rigsdaler værd. Nej, nej, I gode karle! ikke så, ikke så! I må ikke betjene jer af jer herskabs skrøbelighed og drukkenskab. Når jeg er drukken, så er jeg færdig at give mine bukser bort; men når jeg har sovet rusen ud, tar jeg mine foræringer tilbage. Jeg fik ellers en ulykke af min hustru Nille. Dog, hvad siger jeg? Nu falder jeg i forrige galne tanker igen og kommer ikke ihu, hvem jeg er. Giv mig nok et glas Carnali-Sæk. Samme skål!

(*Trompeterne blæser igen.*) Gir Agt på, hvad jeg siger, karle! det må tjene jer til underretning herefter, at når jeg giver noget bort om aftenen i drukkenskab, må I levere det tilbage om morgenen igen. Når tjenere får mere end de kan æde op, blir de storagtig og kaster på nakken af herskabet. – Hvormeg er din løn?

SEKRETÆREN: Herren har stedse givet mig 200 rigsdaler om året.

JEPPE: Du skal have djævelen ikke 200 rigsdaler herefter; hvad gavn gør du for 200 rigsdaler? Jeg må selv slæbe som et bæst

og stå på laden fra morgenen til aftenen og kan næppe
Se, nu kommer de forbandede bondegriller igen. Giv mig nok et glas vin.

(*Han drikker igen, og trompeterne blæser.*)

200 rigsdaler! Det er jo at få huden af sit herskab. Hør, ved I hvad, I gode karle! Når jeg har spist, har jeg i sinde at hænge op hveranden her på gården. I skal vide, at jeg ikke er at skæmte med i pengesager.

KAMMERTJENEREN: Vi vil give tilbage alt, hvad vi har oppebåret af eders nåde.

JEPPE: Ja ja, "eders nåde, eders nåde!" Komlemanger og baslemanger har vi godtkøb på i disse tider. I vil stryge mig om munden med eders nåde, indtil I får alle pengene bort, og I blir mine nåder igen. Munden siger nok eders nåde, men hjertet eders nar. I taler ikke, hvad I mener, karle! I betjenerer ligesom Abner, der kom og hilste Roland, sigende: Hil være dig, min broder! og med det samme stikker ham dolken i hjertet. Tro mig, at Jeppe er ingen nar.

(*De falder alle på knæ og beder om nåde.*)

Stå kun op igen, karle! til jeg har spist; siden vil jeg se efter, hvor det hænger sammen, hvilke som har fortjent at hænges eller ej. Nu vil jeg holde mig lystig. – Hvor er min rifogd?

KAMMERTJENEREN: Han er her udenfor.

JEPPE: Lad ham straks komme ind.

25 SCENE 2 / RIDEFOGDEN. DE ANDRE.

RIDEFOGDEN (*i en sølvknappet kjole, med gehæng om livet*):
Har eders nåde noget at befale?

JEPPE: Intet uden at du skal hænges.

RIDEFOGDEN: Jeg har jo intet ondt gjort, eders nåde! hvorfor skal jeg hænges?

JEPPE: Er du ikke rifogd?

RIDEFOGDEN: Jo, jeg er, eders nåde.

JEPPE: Og du spør endda, hvorfor du skal hænges?

RIDEFOGDEN: Jeg har dog tjent eders nåde så trolig og redelig og været så flittig i mit embede, så at eders nåde har rost mig altid fremfor andre sine tjenere.

JEPPE: Ja, vist har du været flittig i dit embede; det kan man jo se på dine støbte sølvknapper. Hvad får du årlig til løn?

RIDEFOGDEN: Et halvhundrede rigsdaler årlig.
JEPPE: (*går og spadserer lidt frem og tilbage*): Et halvhundrede rigsdaler? Ja, du skal straks hænge.

RIDEFOGDEN: Det kan jo ikke være mindre, nådige herre, for et helt års møjsom tjeneste.

JEPPE: Just derfor skal du hænges, efterdi du får kun et halvhundrede rigsdaler. Du har penge til sølvknappet kjole, til kruseduller for hænderne, til silkepunng bag i håret og har kun et halvhundrede rigsdaler om året. Må du da ikke stjæle fra mig arme mand?

Thi hvor skulle det ellers komme fra?

RIDEFOGDEN: (*på knæ*): Ak, nådige herre! spar mig dog for min fattige hustru og umyndige børns skyld.

JEPPE: Har du mange børn?

RIDEFOGDEN: Jeg har syv levende børn, eders nåde.

JEPPE: Ha ha! Syv levende børn! Fort hæng ham, sekketær!

SEKRETÆREN: Ak, nådige herre! jeg er jo ingen bøddel.

JEPPE: Hvad du ikke er, det kan du blive; du ser ud til allehånde. Når du har hængt ham, skal jeg siden hænge dig selv.

RIDEFOGDEN: Ak, nådige herre! er der ingen pardon?

JEPPE (*går og spadserer igen, sætter sig ned at drikke, står op igen*): Et halvhundrede rigsdaler, kone og syv børn! Vil der ingen anden hænge dig, så skal jeg gøre det selv. Jeg ved nok, hvad I er for karle, I rifogder; jeg ved, hvorledes I har omgået med mig selv og andre stakkels bønder Ej! nu kommer de forbandede bondegriller mig i hovedet igen.

Jeg ville sige, jeg ved eders væsen og håndtering så vel på mine fingre, at jeg selv kunne være rifogd, om det skulle gælde.

I får fløden af mælken, og herskabet får en lort, med tugt at sige. Jeg tror, om verden står længe, så blir rifogder junkere, og junkere igen rifogder. Når bonden stikker jer eller jeres koner noget i næven, så hedder det, når I kommer til herskabet: den stakkels mand er villig og flittig nok, men adskillige ulykker

slår ham til, at han ikke kan betale; han har en ond jord, der er kommen skab på hans kvæg og andet sådant, med hvilken

snak herskabet må lade sig afspise. Tro mig, goe karl, jeg lar mig ikke således tage ved næsen; thi jeg er selv en bonde og en bondes søn Se, nu kommer dette kogleri igen! Jeg siger, jeg er selv en bondes søn; thi Abraham og Eva, vore første forældre, var bønder.

SEKRETÆREN: (*falder også på knæ*): Ak, nådige herre! hav dog barmhjertighed med ham for hans fattige hustrus skyld; thi hvoraf skal hun siden leve at føde kone og børn?

JEPPE: Hvem siger, de skal leve? Man kan jo hænge dem op med.

SEKRETÆREN: Ak, herre det er sådan yndig smuk kone.

JEPPE: Så? Du måske er forlibt i hende, eftersom du tar dig hende så an? Lad hende kommer herind.

SCENE 3 / RIDEFOGDENS KONE. JEPPE OG DE ANDRE.

JEPPE: Er du rifogdens kone?

KONEN: Ja, jeg er, nådigherre.

JEPPE (*tager hende på brystet*): Du er køn. Vil du sove hos mig i nat?

KONEN: Herren har at befale i alting; thi jeg er i hans tjeneste.

JEPPE (*til ridefogden*): Vil du tilstede, at jeg ligger hos din kone i nat?

RIDEFOGDEN: Jeg takker herren, at han beviser mit ringe hus den ære.

JEPPE: Se her! Sæt en stol til hende; hun skal spise med mig. (*Hun sætter sig ved bordet, æder og drikker med ham; han bliver jaloux på sekretæren og siger:*)

Du skal få en ulykke, dersom du ser på hende.

(*Så tit han kaster øje til sekretæren, straks slår han øjnene af hende og ser på jorden. Han synger en forlibt gammeldags vise, medens han sidder tilbords med hende; befaler at spille en polsk-dans, og danser med hende, men falder tre gange af drukkenskab; endelig den fjerde gang bliver han liggende og falder i søvn.*)

SCENE 4 / BARONEN. DE ANDRE.

BARONEN: Han sover alt dygtig. Nu har vi spillet vundet; men vi havde selv nær bleven mest narret; thi han havde i sinde at tyrannisere over os, hvorover vi enten måtte have fordærvet historien, eller ladet os ilde medhandle af denne grove bonde, af hvis opførelse man kan lære, hvor tyrannisk og hovmodige slige folk bliver, der af skarnet i en hast kommer til stor ære og værdighed. Jeg havde nær i en ulyksalig tid påtaget mig en sekretærs person; thi havde han ladet mig prygle, så havde

der blevet en forstyrret historie, der havde underkastet mig ikke mindre folks railleri end bonden. Det er bedst, vi lader ham sove endnu lidt, førend vi fører ham i hans skidne bondeklæder igen.

5 ERIK: Ak, herre! Han sover alt som en sten; se her! jeg kan slå på ham, han føler det ikke.

BARONEN: Før ham da ud og fuldender komedien.

Ludvig Holberg

af Niels Klims underjordiske rejse (1741)

Niels Klim vil undersøge en bjerghule uden for sin hjemby Bergen. Han lader sig hejse ned i hulen, men tovet brister, og han styrter ned gennem bjergskakten til jordens indre. Det viser sig at være hult og rumme et helt planetsystem befolket af mærkelige skabninger.

10 *Niels Klim lander først i fyrstendømmet Potu (læs: utopia) på planeten Nazur. Indbyggerne er skabt som træer, og deres stat er en idealstat indrettet efter rene fornuftsprincipper.*

På opdagelsesrejser for fyrsten kommer Niels Klim til en række underjordiske lande og folk, bl.a. kongeriget Kokleku.

15

I kongeriget Kokleku har man en ikke mindre vrang skik, som europæerne ganske vist aldeles vil fordømme. Det bagvendte i denne skik har naturen ingen skyld i, men alene lovene.

20 Indbyggerne er alle enebærtræer af begge køn. Men mændene bruges kun til køkkensager og andet ubetydeligt arbejde. I krigstider gør de rigtignok tjeneste, men bliver sjældent mer end soldater. Kun meget få driver det så vidt, at de bliver fænikker. Denne post er den højeste, noget han-træ i denne stat kan gøre sig håb om. Fruentimmerne derimod betros de vigtigste, såvel borgerli-

25

ge som gejstlige og krigerske embeder. Jeg havde kort tilforn opholdt mig over potuanerne, fordi de i betjeningens uddeling ikke gav det ene køn fortrin for det andet.

Men denne nation forekom mig rent unaturlig og rasende. Jeg kunne aldeles ikke fatte mandkønnets uvirksomhed, at det, trods

30 sit fortrin i legemsstyrke, tålmodigen blev ved at bære dette foragtelige åg og i så mange århundreder havde ladet alting gå i den gamle slendrian. Thi det havde naturligvis været dem let at afkaste

åget, hvis de havde haft vilje eller mod dertil. Men den gamle vane havde dysset dem så rent i søvn, at det ikke faldt nogen

ind at vove det mindste skridt for at løsrive sig af disse skammelige

35 lænker. De troede, at naturen nu så ville have det, at fruentimmerne skulle regere staten, og mændene væve, koge, strikke, spinde, feje stuerne og få hug oven i købet.

Fruentimmerne grunder deres herredømme på mændenes større

40 legemskræfter, deres stærkere muskler og til grovt arbejde bekvem-

Købingsmark

1.589 kr. 66m2, 6 pers.
NOVASOL

Kalliope >> Digtere >> A.W. Schack von Staffeldt >> Værker >> Digte (1804) >> Indvielsen

[Værker](#) • [Digttitler](#) • [Førstelinier](#) • [Søgning](#) • [Populære](#) • [Portrætter](#) • [Biografi](#) • [Samtid](#) • [Links](#) • [Bibliografi](#)

A.W. Schack von Staffeldt

Teksten følger 1804, s. 3-4.

Indvielsen

Jeg sad paa Pynten ved Sundets Bred,
Himlene smilte,
Og saae med Længsel i Dybet ned,
Bølgerne hvilte,
5 Da hælded' Solen til Havets Bryst
Og rundtom rödnede Luft og Kyst.

Og brat fra Skyerne Strengelæg
Anelsen vakte,
I Aftenrøde Musen nedsteeg,
10 Harpen mig rakte,
Og raskt et brændende Kys mig gav,
Nedsynkende i det luende Hav.

Da rundt en anden Natur der blev,
Vindene talte;
15 Fra Skyer, som blege for Maanen hendrev,
Aanderne kaldte,
Et Hierte slog varmt og kiærligt i Alt,
I Alt mig vinked' min egen Gestalt.

Dog blev fra nu for Tanke og Trang
20 Jorden et Fængsel;
Vel lindrer ved Anelse, Dröm og Sang
Hiertet sin Længsel,
Dog brænder mig Kysset, jeg kiender ei Fred
Förend jeg drager Himlene ned!

Fodnoter

7 Skyerne] *tidligt trykte eksemplarer af 1804 har Skyen en*

[Vis linienumre...](#)

[Vis printudgave...](#) ►

[Næste tekst...](#) ►

[Forrige tekst...](#) ►

Søg i Kalliope

Split
fra 74 kr ~~0 kr~~
trivago.dk

Kalliope >> Digtere >> A.W. Schack von Staffeldt >> Værker >> Andre digte >> Platonisme

Værker · Digttitler · Førstelinier · Søgning · Populære · Portrætter · Biografi · Samtid · Links · Bibliografi

A.W. Schack von Staffeldt

Bidrag fra Brian Bentsen

• • •

fra Siofna, 1802.

Vis linienumre...

Vis printudgave... ►

Næste tekst... ►

Forrige tekst... ►

Platonisme

Da vor Æt fra Aanders Trængsel
Stødtes ned i Sanders Fængsel,
Mindet af vort Fødeland
Fulgte med til Trællens Stand,
5 Men det blev paa Gravens Rand
Snart til Anelse og Længsel.

Derfor snoer med Elskovsbrynde
Tanken sig om hver en Ynde,
Derfor følger vort Begjær
10 Hist og her og fjernt og nær
Alle Varsler, alle Skjær,
Som det Himmelske forkynde.

Men i vor Forviisnings Rige
Synerne saa grumt os svige.
15 Ved en jordisk Skjønheds Bryst
Daane vi saa sødt til Trøst,
Trylles til Daimonens Lyst
I den tabte Himmels Lige.

Dog de falske Syners Skare
20 Hilder os i grusom Snare;
Trylleriet svinder hen,
Og vi finder os igjen
Stødte ned fra Himmelen,
Hvor i Drøm paa ny vi vare.

Derfor mildt os Skjæbnen lærte
Skabe selv, hvad vi begjærte:
Phantasien af sit Skjød
Frydphantomer stige bød,
Som i Fængslets Nat og Nød
30 Trylle det bønhørte Hjerte.

Søg i Kalliope

Sildig opvågningen
(1828)

10 Jeg mindes ikke noget dødsfald, der har vakt større sensation end min mangeårige ven doktor L*'s i R* . Man standsede hverandre på gaden, man for omkring fra eet hus til et andet med de spørgsmål: "Har De hørt det, ved De det? hvad mon var årsagen? mon han har gjort det i vildelse?" o.s.v. Han var en meget elskværdig, en almindelig yndet og agtet mand, en fortrefelig læge med udbredt praksis; som det syntes, lykkelig gift; fader til seks vakre børn, af hvilke de to ældste sønner allerede var i vej, den ældste datter forenet med en brav embedsmand, den næstefter nylig konfirmeret, og de to yngste ti og tolv år gamle. Han var dertil formuende, holdt et gæstfrit hus og var en altid munter og behagelig selskabsmand. Han havde nået sit otte og fyrretyvende år og aldrig været

20 Pludselig lød rygtet, at han var bleven upasselig. Hans patienter ventede en hel dag forgæves. Man lod spørge til ham, man kom for at besøge ham – han tog ikke mod nogen: enten hed det, at doktoren sov, eller at han ikke var så vel, at han kunne se nogen. Byens anden læge blev vel – ikke kaldet – men dog indladt. Når man spurgte ham om doktor L*'s befindende, trak han på skuldrene, rystede med hovedet og erklærede, at han ikke kendte hans sygdom. Lægemidler ville han aldeles ikke bruge. Jeg, hans præst, var den eneste, som han havde daglig og længe hos sig. Børnene kunne han ikke lide at se; når nogen af dem kom ind, vendte han sig om til væggen. Således lå han i otte dage; den

30 ntende skød han sig. – Da den anden læge erklærede, at han havde aflivet sig i et delirium, blev han hæderligen begravet. Jeg ville have talt nogle ord over hans grav; men smerten brød straks min stemme, og jeg kunne for gråd næppe fremsige jordpåkæstelsesformularen.

35 Jeg erfarede af ham før hans død den lønlige årsag til dette frygtelige skridt. Dog, hvad dengang var en hemmelighed, kunne ikke længe blive det, da fem personer var delagtige i samme; den ene, drevet af skinsyge og billig harme, mægtede ikke at dølgge historien om en forbrydelse, der hellere måtte have været

begravet med dens ulykkelige offer og indstillet alene for den evige retfærdiges domstol. Hvad i hint tidspunkt sneg sig skummelt omkring som blot mundtligt rygte, kan gerne nu betros til papiret, med udeladelse af de pågældendes navne; thi af disse er endnu

5 kun i live tre af dr. L*'s børn, som tilmed bor i udlandet, og hans enke – hovedpersonen i denne tragedie. –

Men jeg vil begynde min fortælling noget længere tilbage.

10 Det var netop fem og tyve år før denne sørgelige katastrofe, at jeg som teologisk kandidat antog en huslærerplads i R* . Kort efter min ankomst gjorde L* og jeg vort første bekendtskab, og det just ikke på den allervenskabeligste måde. Han havde for kort siden sat sig ned der i byen som praktiserende læge. Vi stødte sammen på et bal. Jeg var kun et år ældre end han, munter og let af sind, en dygtig og lidenskabelig danser.

15 Blandt damerne opdagede jeg snart den bedste danserinde, som tillige ustridigt var den smukkeste. Dog må jeg tilstå, at hun i den første egenskab gjorde størst indtryk på mig. Jeg bød hende op til en af datidens modedanse og fik et bejaende buk. Jeg stod for at føre op og havde just med håndklap givet tegn til at begynde, da L* , hvem jeg aldrig før havde set, trådte hen til min dame, bukkede og erindrede hende om, at hun havde lovet ham denne dans.

20 Jomfru W* rødmuede og undskyldte sig med, at hun troede, det var den næste, til hvilken hun havde ladet sig engagere; "men dersom min chapeau tillader," lagde hun til, "kunne vi jo bytte om."

25 "Ingenlunde!" svarede L* lidt spydigt, "jeg resignerer og finder mig i at være nr. 2, allerhelst da jeg vistnok kun er en dårlig danser imod denne herre."

30 "Det gør intet til sagen," sagde jeg, "hvem der danser bedst; men er De ikke fornøjet med min dames proposition, beder jeg om, at vi nu må komme til at begynde – hele kvadrillen venter." Han stod just imellem os begge. "Både begynde og ende," svarede han end mere spotsk og trådte fra.

35 Da jeg kom til enden af kvadrillen, så jeg ham stå nederst med en af de mest kluntede figurer, som fandtes på ballet; og jeg lagde mærke til, at han i kæden ikke ville give min dame sin hånd. Hun smilte, næppe mærkeligt, til mig, og jeg troede at føle et sagte tryk på mine fingre. Fyren var skinsyg, det var åbenbart. Jeg troede, han måtte have andre rettigheder end de,

5 som ballovene giver. Da dansen var ude, gik jeg derfor hen til ham og gjorde ham en undskyldning for mit korte svar. Denne tiltale fremkaldte et høfligt gensvar, og snart stødte vi på nærmere bekendtskab vore puncheglas sammen.

10 Jeg dansede siden endnu engang med jomfru W*. Da jeg takkede af og måske med nogen varme kyssede hendes hånd, modtog og besvarede jeg det andet tryk. Jeg kan forsikre, at hverken mit hjerte eller min sanselighed kom herved i mindste bevægelse; kun min forfængelighed fandt sig behagelig smigret. Jeg havde vel tilforn i dansens hede og glædens tummel modtaget sådant lønligt tegn af en smuk pige hånd, men vidste også, at en slig ofte uvilkårlig ytring af et ømt og glad hjertes bevægelse gerne var ligeså flygtig som den hilsen, tvende hinanden forbifarende vandrere giver og glemmer i et og samme øjeblik.

15 Men da jeg et par måneder efter erfarede, at jomfru W* allerede dengang var L*'s hemmeligt forlovede, satte jeg i min hukommelse et NB. til disse håndtryk. En fri og ubunden pige kan vove et sådant – og alligevel vover hun mere, end hun måske ved eller aner – men når en fæstemø tillader sig sligt, fremstiller hun sig selv som kokette; og er det en gift kone, vil hun af enhver ikke ganske uerfaren kavalier anses for, hvad hun enten er eller vil

10
15
20
25
30
35
40

25 – Dog det var første og sidste gang, jeg mærkede noget mistænkeligt hos jomfru W*, og da jeg var vidne til hendes tugtige og sædelige væsen og opførsel både som pige og som kone, begyndte jeg at tro, at jeg havde taget fejl både af håndtrykkets mening og af den, der muligen ej engang vidste, at hun gav dem.

30 Jeg har en synderlig, ja ofte sørgelig, ved altfor mange eksempler bekræftet erfaring: at det første indtryk, et menneskes ansigt – eller bedre: åsyn – frembringer hos mig, er tilforladeligt, er et sikkert blik ind i sjælen, et træffende øjekast på et sådant menneskes sande karakter. Jeg har ofte harmet mig over, hvad jeg selv anså for en grille; jeg har ofte straffet mig selv for mine umotiverede strenge domme og lønligt gjort den lønligt fornærmede afbigt, når jeg siden så en opførsel, en handle måde ganske modsat den, det første indtryk lod mig formode; og overalt, når jeg så ej alene en ganske anden karakter, men og et ganske andet ansigt. Og dog – ak! med smerte må jeg bekende, at fornuftgrunde omsider snarere eller senere har stået tilskamme for en uvilkårlig flyvetanke.

40 Det var ikke så meget jomfru W*'s håndtryk som det første

Stik efter tegning af Carl Thomsen, o. 1895 (udsnit).

blik på hendes ansigt, der tilhviskede mig: denne dejlige pige er ikke for een mand. Der var i hendes øjne hverken dette sødt hensmægtende eller det frygt opofrende, ikke det ømt tilladende, ej heller det dybt udforskende; hendes smil var hverken sødligt eller skælmisk og endnu langt mindre kækt; hendes ranke, fuldkom-
5 men skønne figurs bevægelser havde intet yppigt, intet, som forrådede sanselig vellyst; og dog lå der i dette blide, lidenskabsløse ansigt noget forborgent, noget fordægtigt; det syntes mig at gemme en dyb, frygtelig løndom, eller snarere at varsle om en endnu
10 ikke i tanken undfangen forbrydelse, som fremtiden først skulle bringe for dagen.

Efter fem og tyve års forløb blev jeg frygteligen erindret om denne sålænge forglemte anelse.

Var vampyrer andet end misfostre af en tøjleløs indbildningskraft, da måtte jeg have set en af disse skabninger – udvortes levende, indvortes livløse, legemer uden sjæle, kødmasser uden
15 hjerte. – Jeg kendte hende som attenårs jomfru, som ægtefælle og moder; jeg så hende i de dansendes rækker og i de bedendes; med kortene i hånden og med en patteglut ved brystet; ved sin datters bryllup og sin mands lig; men hun var stedse sig selv
20 lig: blid, rolig, opmærksom og fuldkommen beherskende alle sine bevægelser, ord og miner.

Jeg har set hende fornylig – hun er nu ikke langt fra de halvtreds – men hun er næsten uforandret, nyder en blomstrende sundhed og en altid lige, altid uforstyrret munterhed. De mørkeste dage
25 om året (efter denne sørgelige begivenhed, mens jeg boede i R*) var for mig de tvende, på hvilke jeg måtte meddele hende sakramentet. Jeg har i mine skrifttaler nogle gange prøvet at ryste hendes samvittighed vågen; men der var intet at vække. Kommer disse blade hende for øje, er jeg vis på, at hun skal
30 kunne læse dem uden at tabe en maske eller gøre et eneste fejlsting.

Men jeg griber for meget forud i min historie; jeg vil atter gå tilbage.

Det mellem L* og mig så tvært begyndte bekendtskab fortsattes flittig og blev snart til et venskab, som kun døden mægtede at
35 opløse.

Tre måneder efter hint bal betroede han mig, at han var og allerede dengang havde været hemmelig forlovet med jomfru W*. Det slog mig; jeg mindedes hendes håndtryk og spurgte ham
40 – dog uden at røbe mine anelser – om han havde rådført sig

ej alene med sit hjerte, men også med sin forstand? om han kendte hende? og om han var forsikret om, at hun både ville
5 og kunne gøre ham lykkelig?

Hans svar var et elskende hjertes varme udgydelser. Han forsikrede, at hun elskede ligeså inderligt, ligeså oprigtigt som han; men tillige at hun forstod så fuldkomment at beherske sig selv,
10 at ingen engang havde anet hendes tilbøjelighed; hvilket var så meget mere nødvendigt, som en streng og hårdhjertet fader uomtvisteligt ville have afbrudt forbindelsen med et ungt menneske uden fast levebrød. Såsnart han fik et sådant, ville han bejle
15 og mistvivlede ikke om forældrenes samtykke.

Et halvt år efter døde den i R* ansatte distriktslæge; L* blev hans eftermand og snart efter Elise W*'s lykkelige ægtemand. Jeg har aldrig set noget gladere menneske end ham; han var næsten
20 ellevild af lutter fryd; han kunne hverken sidde eller stå længe på et sted; den søde uro jøg ham hid og did og omsider – såsnart det blot blev nogenlunde gørligt – tilbage i feens tryllekreds. Hans patienter fik i disse hvedebrødsdage – der blev til uger og måneder – kun korte besøg og korte recepter, men derimod de trøsteligste og gladeste forhåbninger; thi i denne periode var ingen sygdomme
25 dødelige; han var mester både for dem og for døden. Vist nok er det, jeg mindes det meget vel: hans kure var alle heldige; jeg tror næsten, at han kurerede med sit glade ansigt og sin lystige
30 snak.

Hans kone syntes vel også at være ret lykkelig; men hendes glæde bar dog mådeholdenhedspræg; konen var kæresten fuldkom-
35 men lig, og brudesengen havde ingen synlig forandring bevirket. Da han engang i ubundne dithyramber beskrev mig sin lyksalighed, kunne jeg ikke tilbageholde det ønske: at hun måtte dele den i lige grad.

"Vilhelm!" hviskede han: "die holde Sittsamkeit beym Tage" – her standsede han, lagde den ene hånd på hjertet, fingerspidserne af den anden på munden og så henrykt op imod himlen.

"Godt, godt!" sagde jeg smilende og forlangte aldrig nogen videre forklaring.

Dog forekom det mig stedse tvivlsomt, om der under denne rolige, spejlglatte overflade skulle findes nogen synderlig bevægelse; var der nogen varme i dette skønne legeme, syntes det mig
40 at måtte være, hvad jeg – når dette ikke var en selvmodsigelse

- ville kalde en kold ild, eller dog kun en mat glød, som aldrig kunne opblusse til lue; måske ligeså lidt udslukkes.

Otte måneder efter brylluppet skænkede *Elise* sin glædedrukne mand den første søn. Ved barselsgildet gik det højt til. Det var just i hin selskabeligheds periode, da *Phoebus* og *Bacchus* var uadskillelige gæster ved ethvert samkvem, da disse stedse ytrede en mægtig vekselvirkning på hverandre og en uimodståelig indflydelse på alle deres tilbedere: bægeret måtte indvies med sang og sangen besluttes med skåler. Min var den sidste; ved gildets ende overraktes mig mit kaldsbrev til kapellaniet i R*.

To år efter gjorde sognepræsten plads for mig, og jeg ægtede nu min *Henriette*, med hvem jeg fra mine første studenterdage havde været forlovet. Vi holdt en jævnlig og stedse højst venskabelig omgang med L*^s.

Hans kone havde født den anden søn og min den første, da en tredje familie indtrådte i vort selskabelige forbund: løjtnant H* blev forlagt til det i R* garnisonerende regiment. Han var en af de elskværdigste og mest dannede officerer, jeg har kendt, og gift med en kone, der var smuk, vittig og munterheden selv.

Doktorens og løjtnantens (eller kaptajnens, thi han avancerede hurtigt) boede hus om hus med hverandre; jeg ligeoverfor den første. Med hensyn hertil kaldte vi mellem os selv vort lille sluttede selskab triangelen; L* var den rette vinkel, H* den spidse vinkel L.H.C., jeg den anden ditto H.C.L.

Vi samledes ordentligvis i en af vinklerne hver onsdag aften; men udenfor turen gjorde L* og H* større selskaber; som da hed cirkler; thi begge var formuende: den første arvede betydeligt efter sin svigerfader, den anden efter sine egne forældre.

Vi levede i en forfatning, der tit syntes mig for lykkelig til at kunne holde varig. Det eneste, kaptajnen savnede, var børn; men han havde da til gengæld et større overmål af munterhed.

Vi tre mænd havde uimodsigeligt de tre smukkeste og bedste koner i R*; dog var deres karakter og væsen højst forskellige, og netop denne uoverensstemmelse - tror jeg - var grunden til den fuldkomne harmoni imellem dem.

Min kone var stille, venlig og bly; hun syntes at være de to andre subordineret, skønt hun i grunden havde den dybeste følelse og den klareste forstand. Fru H* var altid lystig, fuld af spøg og indfald, og førte derfor stedse ordet. Fru L* var stille, men hendes hele væsen havde noget imponerende, noget, der antydede

en højere åndsoverlegenhed, som hun dog aldrig søgte at gøre gældende; derfor blev hun af de andre behandlet som en ældre søster, hvorvel hun både var den yngste og mindst dannede.

Dersom lighed i karakteren skulle være betingelse for ægteskabelig lyksalighed, burde vi seks mennesker have været anderledes parret; der måtte have sket en total omskiftning. Mit jævne humør, min naturlige sathed, som ved min stands værdighed fik end fastere holdning, måtte da have forbundet mig med fru L*. Hendes muntre, åbne, raske og kække ægtefælle havde i fru H* fået den mest lignende mage. Og min fromme, bløde, ydmyge hustru skulle have været kåret til kaptajnens ledsagerinde på livets vej.

Kaptajn H* besad virkelig intet andet krigerisk end uniformen; civillædt så han ud som en beskeden, undselig depositurus. Ikke at han jo var en flink officer; denne berømmelse havde han ved hele regimentet, af høje og lave. Ved mønstringen var hans kom-pagni altid det dygtigste, skønt karlene var bedre bekendte med hans pung end med hans stok, der blot for et syns skyld dinglede ved hans håndled. Hans mod, retskaffenhed og ædle tankemåde var erkendt og påskønnet af alle. Ved stridigheder valgtes han gerne til voldgiftsmand, og i denne egenskab forhindrede han mangan duel. Kort sagt: han var en yderst indtagende mand og langt farligere for kvindehjerter, end han selv syntes at vide.

Hvor længtes vi alle efter onsdagen! Vi samledes til thevandstid, opofrede derpå et par timer til musikken, i hvilken vi alle - på fru L* nær - tog levende og ikke uheldig andel. Efter aftensmåltidet fik vi tre herrer os en alvorlig l'hombre, og damerne holdt et privatissimum, der oplivedes af fru H*'s indfald og hjertelige latter. Denne sidste har mere end eengang forårsaget en bet eller forpurret en ren kodille og jaget os fra spillebordet hen til vore lystige koner.

Et årstid eller vel mere randt således hen, uden at noget forstyrrede den gode forståelse og jævne munterhed. Men på engang foregik en kendelig forandring med kaptajnen: han var ofte adspredt, begik svære bommerter både i koncerten og l'hombren; stundom var han mørk og ordknap - stundom overgiven og ualmindelig snaksom, skønt hans passiar tillige var temmelig usammenhængende. Min kone gjorde mig opmærksom på denne sælsomme forvandling og gav mig vink om, at hun frygtede, det ikke var rigtigt mellem ham og fru L*. Jeg tyssede på hende og stræbte at berolige

hende i denne henseende; men – jeg vidste mere end hun; jeg var imod min vilje blevet vidne til en scene, som aldrig udslettes af min hukommelse, og som i lange tider gav mig nok at bryde mit hoved med.

5 Der var længe talt om at få en maskerade bragt istand, og jeg tror, at fru L* var den, som først havde givet ideen hertil. Endelig blev alt arrangeret, masker og dragter anskaffet og aftenen bestemt – den skulle holdes på klubben. Da jeg ikke kunne tage del i denne fornøjelse, havde jeg aftalt et spilleparti med tre andre af byens l'hombrister. Hen på aftenen blev jeg betagen af en ikke usædvanlig hovedpine. Jeg fik en til at tage mit kort og ville, som jeg plejede, tage mig en lur. Jeg bad værten anvis mig et stille og afsides værelse, hvor en halv times hvile forhåbentlig ville fordrive mit rheumatiske anfald. –

15 Jeg fik et sådant så langt fra balsalen, at den svage lyd af musikken og støjen blot bidrog til at dysse mig i slummer. Jeg søgte og fandt denne i en lænestol, der stod i en krog ved vinduet.

Jeg havde ikke sovet ret længe, før jeg vækkedes ved dørens knirken. Der kom to ind i kammeret; det kunne jeg høre; men ingen så jeg; thi der var ganske mørkt. Det måtte være et mandfolk og et fruentimmer, men begge maskerede; det mærkede jeg på stemmernes utydelighed.

”Nu! og hvad vil du så, min søde ven?” sagde han.

25 ”Sødeste mand,” læsede en kvindelig røst, ”Du er så velsignet iaften.”

”Men kone!” sagde han igen, ”hvad tænker du dog på? behøver vi at stjæle os til hinanden, som om vi gik på forbudne veje?” Intet svar – lyden af et kys lod mig gætte, at de havde demaskeret sig.

30 Jeg sad som på nåle; hvad skulle jeg gøre? Min hovedpine, som ved denne heftige opvækkelse var bleven endnu heftigere, tillod mig ej heller at fatte en resolution. Døren knirkede atter; men om de gik eller blev vidste jeg ikke. Alt blev stille, og et skænderi udenfor i gården var alt, hvad jeg hørte.

35 Således sad jeg nogen tid og lyttede forgæves; jeg prøvede atter at falde i søvn. Men spektaklen i gården blev værre. En kom ud med en lygte eller et lys, der kastede sit skær gennem vinduet på den modstående sofa. Selv uset så jeg der kaptajn H* i fru L*s arme. En rædsom fejltagelse havde altså fundet sted; men

40

om den var forsættelig på nogen af siderne, vidste jeg dengang ikke at afgøre.

Kaptajnen sprang op med et angstråb; fru L* sank tilbage og skjulte – som i fortvivlelse og skamfuldhed – sit ansigt i begge sine hænder. Det blev atter mørkt.

5 ”Gud forlade os begge!” sagde han; ”evig tavshed, og – om det var muligt – evig forglemmelse!”

Det forekom mig, at hun hulkede. Han udstødte et smerteligt suk og gik; lidt efter fulgte hun, og jeg blev alene.

10 Længe blev jeg endnu tilbage, ganske forvirret og bedøvet af det, jeg her så ufrivilligt havde erfaret. Da jeg atter trådte ind i balsalen, havde man just demaskeret sig. Doktoren og kaptajnen var ganske ens klædt, nemlig som Don Juan. Fru H* havde tyrkinde-dragt; fru L* havde bestemt båret samme dragt, da jeg så hende på sofaen; nu var hun hyrdinde – det var mig både påfaldende og mistænkeligt.

Doktoren var i et glimrende lune; han gækkede fru H* og påstod, at hun havde mødt ham ene i gangen og omfavnet ham i den tanke, at han var kaptajnen. Denne stod hos og prøvede på at le; men forsøget faldt uheldigt ud og endte med en tvungen hoste. Fru L*s ansigt var uden mindste forandring; hun smilede så roligt, som hun plejede, til alle hendes veninders spøgefulde anmærkninger.

25 Jeg begyndte at mistro mine egne øjne; havde hun været skyldig, hvor var det da muligt at bevare en slig – jeg kunne sige – helvedes rolighed? Tyrkinderne i hint værelse kunne jo dog have været en anden, som lignede hende; min hovedpine havde måske betaget mine sanser deres skarphe, o.s.v. Kort sagt: jeg havde næsten genvundet min tro på hendes uskyldighed, da min kone – en fin iagttagende – nogen tid efter i fortrolighed sagde mig, ”at hun frygtede for, at hendes forhen ytrede mistanke ikke var ganske ugrundet.”

30 At der siden hin maskerade var foregået en væsentlig forandring med kaptajnen, faldt tydeligt i øjnene: han var ofte adspredt og hensunken i tanker; han havde mistet sin forrige jævne munterhed og i dens sted fået en sælsom lystighed, der frembrød stødvis og tit uden rimelig foranledning. Årsagen til denne forandring – nag over hans uvittrige brøde – var mig jo velbekendt; men jeg fortav det for min kone. Jeg søgte at forsvare fru L*, men indlod mig ikke på nogen forklaring kaptajnen angående.

40

”Kære kone!” sagde jeg, ”vogt dig for at mistænke nogen! det er jo ellers ganske mod din natur – ved du noget? har du set noget?”

5 ”– Kun et eneste øjekast,” svarede hun; ”men det var et øjekast, som bragte ham til at rødme og mig til at blegne; vi må altså begge to have forstået det. Det var hurtigt som et fjernt lynglimt på en natlig sky, men klart nok til at give lys. De var ene to i værelset, og jeg så det med fravendt ansigt i et spejl.”

10 Jeg rystede på hovedet, som om jeg ikke troede hende, og påbød tavshed om denne sag: ”Vi ville ej engang selv tale med hinanden om denne materie,” sagde jeg; ”hvor let kan du ikke tage fejl i dine formodninger; et øjekast kan jo have flere betydninger – hvorfor da antage den værste?”

15 Hun rystede også på hovedet; og nu blev dette emne ikke bragt på bane i – tyve samfulde år.

Imidlertid fortsatte min kone og jeg meget længe vore lønlige og ganske isolerede iagttagelser; men intet – ikke det allermindste – opdagedes. Kaptajnen genvandt efterhånden – ikke sin forrige åbne munterhed – men dog en vis holdning i sit væsen, der havde et alvorligere – måske mattere – anstrøg. Han blev jo også med hver dag ældre, og mere og mere forsvandt jo for ham det søde håb om faderglæder.

20 Tiden, som ruller os henad vor bane, afslider alle vore ungdommelige følelsers skarpe kanter, og vi opnår uformærket enten fasthed eller bøjelighed, styrke eller sløvhed, indtil omsider alle liden-skaber forlader os, for at begynde deres spil med yngre og blødere hjerter.

25 Triangelen blev uforstyrret; cirklerne ligeså. Vi holdt vore koncenter; vi spillede vore l’hombres. Vore børn voksede til, formerede stemmerne i de første og løste os af i den sidste, når postnyhederne ville dele vor opmærksomhed.

30 Doktorens to ældste sønner var blevet kandidater i medicin og kirurgi; min i theologi; hans ældste datter gift og min forlovet; da vulkanen, der så længe og så lønligt havde ulmet i mørket, brød forborgenhedens dække og ved sin uventede eruption ødelagde tvende familiers jordiske lyksalighed.

35 Jeg var kommen hjem fra en rejse, der havde medtaget flere dage, da min kone modtog mig med den bedrøvelige efterretning, at majoren var meget syg. Jeg kastede rejseklæderne og ilede derover. Han sov. Fruen stod med bekymret mine og foldede

hænder ved hovedgærdet af hans seng; et smerteligt smil var hendes hilsen til mig. Jeg nærmede mig sagtelig og spurgte om den kære syges tilstand. Hun virrede blot med hovedet og vedblev gennem de frembrydende tårer at betragte ham. Hans søvn var urolig; læber og fingre var i idelig bevægelse, og øjnene rullede uophørlig under deres låg.

5 Jeg satte mig, for at vente på hans opvågning. Imidlertid fortalte fruens tante mig årsagen til og fremgangen af hans sygdom: ”Han havde for tre dage siden forkølet sig ved eksercitsen; var blevet hed og havde drukket koldt vand; havde kort efter hjemkomsten befundet sig ilde; måtte søge sengen; var stedse blevet slettere og slettere og havde hver eftermiddag haft feberanfald. Vor ven doktoren, der besøgte ham flere gange dagligt, trøstede godt nok – som han nu altid plejede – men havde alligevel set noget betænke-
10 lig ud.”

15 Fru H* gav hende nu et vink om at besørge et eller andet; hun gik ud.

Kort efter vågnede majoren; hans øjekast var forvildet. Man mærkede straks, at han ikke var sig selv bevidst. Han så på sin kone og kastede sig forskrækket tilbage i sengen: ”*Elise!*” begyndte han, (majorinden hed *Charlotte*) ”*Elise!* hvad vil du mig? det er nok nu – det er altfor meget. Dersom doktoren eller min
20 kone traf dig her hos mig, hvad ville de så sige? Gå! Gå! og lad mig være!”

25 Han strakte begge hænder ud for sig, som for at skyde en tilbage.

Majorindens øjekast mødte mit – hun skiftede farve.

30 Den syge blev ved at fantasere: ”Det var et ulykkeligt indfald med den tyrkindedragt; jeg vidste bestemt ikke andet, end at du var min kone.” –

Fru H* lyttede med ængstelig opmærksomhed; jeg så tydeligt, at hun ikke begreb hans tale – jeg forstod ham kun altfor vel: maskeradescenen stod levende for min erindring.

35 Jeg gik hen til den stakkels kone og greb hendes hånd: ”Fat Dem, kære frue!” sagde jeg, ”Deres mands sygdom turde nu være på det højeste, – han taler vildt.” –

Hun svarede kun med et dybt suk.

40 ”Hys! hys!” hviskede han, ”man kunne høre os her underneden – De ved jo, *Elise!* at munderingskammeret er lige ovenover rulle-

stuen, og tænk engang, om nogen opdagede den hemmelige dør i lysthuset.” –

Majorinden greb krampagtigt fat om sengestolpen; hun blegnede – i hendes ansigt foregik en frygtelig forandring.

5 ”Bedste frue!” sagde jeg, ladende som jeg kun mærkede den ene årsag til hendes sindsbevægelse, ”var det ikke rigtigt at få bud efter doktoren? hans nærværelse vil måske berolige os – denne krise er vist ikke så farlig, som det lader.”

Hun svarede med et nik og gik hastigt ud.

10 Den syges øjne faldt til – han slumrede; men uroligt. Jeg så ud i gården: fru H* ilede med hurtige skridt hen til rullestuen. Munderingskammeret var virkeligt over denne, og lysthuset i doktorens have, som var to stokværk højt og bygget af planker, stødte umiddelbart dertil – en rædsom mistanke greb mig og var ikke langtfra at gå over til vished. Jeg havde om sommeren ofte drukket the og spillet l’hombre i det samme lysthus og mindedes godt, at man der meget tydeligt kunne høre, når nogen var inde på munderingskammeret. En sørgelig sandhed måtte upåtvivlelig ligge til grund for patientens fantasier.

20 Medens fru H* var ude – sikkert nok for at anstille undersøgelser efter de erholdte vink – kom doktoren af sig selv. Han gik med bekymret mine hen til sengen, betragtede den syge, følte hans puls, så betænkeligt til mig og rystede på hovedet.

Majoren vågnede – han stirrede stift og forfærdet på doktoren.

25 ”Hvad!” udbrød han, ”hvad skal det betyde? De bildte mig ind, at Deres mand var rejst til en syg ude på landet og blev borte inat, og her står han lyslevende for mig. Hvor ville De narre mig? hvorfor ville De give det aftalte tegn? fæstede De ikke den røde sløjfe i lysthusgardinet? Gå! gå! og bliv hos Deres mand! Deres forvovenhed går altfor vidt, og krukken kan gå så længe tilvands, indtil den går hankeløs hjem.”

Jeg stod som på gløder. Jeg drog doktoren med mig hen til vinduet; jeg ville forhindre ham fra at høre og lægge mærke til mere.

35 ”Hvad mener De?” spurgte jeg.

”Han fantaserer stærkt,” svarede han; ”Sygdommen tager ingen god vending.”

”Hans ideer er rent forkerte,” vedblev jeg.

40 ”Å nej!” råbte majoren, som havde hørt, hvad jeg sagde; ”jeg ved ret godt, hvad jeg siger; og erklærer Dem engang

for alle, fru L*! nu skal det være forbi imellem os! Det er synd både mod Deres mand og min kone, og ingen af dem forskylder det af os.”

5 Nu begyndte doktoren at blive opmærksom; han kastede et hurtigt blik ud til lysthuset, hvis øverste vindue man fra den syges værelse kunne se. Jeg fulgte hans øjne, og – indenfor vinduet stod majorinden med opløftede, sammenknugede hænder; men i samme øjeblik forsvandt hun også. Himmel! hun måtte have fundet den lønlige gennemgang, som febricitanten omtalte. – Denne faldt atter hen.

Doktoren blegnede. Jeg greb hans hånd og hviskede:

10 ”For Guds skyld, kære ven! De lægger dog aldrig fold til, hvad et menneske taler i vildelse? I en sådan feberparoksysme kan jo en patient indbilde sig de urimeligste ting i verden.”

15 Han så eftertænksomt på mig, men svarede ikke. I hans øjekast lå noget, som kunne udtydes: ”Du mener ikke det, du siger.”

I det samme kom majorinden ind. Hun blussede – hendes åsyn udtrykte samme vildhed som den syges. Doktoren gik hende med rolig fatning imøde, trøstede hende og gjorde nogle spørgsmål patienten angående. Hun besvarede dem flygtigt og skødesløst; hendes urolige blik delte sig mellem dem begge.

Dog snart lettede en tårestrøm hendes bængstede hjerte, hun for hen til sengen, kastede sig på knæ og trykkede den syges hånd til sit bryst.

25 ”O Gud!” bad hun hastigt og sagte, ”skænk ham blot denne gang livet, at han kan modtage min tilgivelse, om han er skyldig, og min afbigt, om jeg gør ham uret.”

(Jeg hørte vel kun de halve ord, idet jeg supplerede resten; men de gik alle doktorens øren forbi; thi han var ikke lydhør.)

30 ”Ja, ulykkelige!” vedblev hun og trykkede sin pande mod hans hånd, ”Du er den forførte! men hun –” her sprang hun op og vendte sig mod doktoren.

Jeg greb hendes hånd og trykkede den stærkt: ”I dette øjeblik,” sagde jeg, ”er det til lægen alene at tale; dæmp Deres frygt og Deres smerte! – så sandt De har Deres mands liv kært!” lagde jeg til så sagteligt, at han ikke kunne høre det.

Hun fattede sig og tilbageholdt de fordærvelige ord, som allerede svævede på hendes læber. Hun var af de lykkelige gemytter, som med heftige lidenskaber forbinder et hurtigt omblik og en lys forstand, som de første aldrig er istand til helt at omtage; hendes

hjerter var ømt, men ingenlunde svagt. Ak! det var dog ikke stærkt nok til at modstå den langt farligere prøve, det snart efter blev underkastet.

Der kom bud efter mig: jeg måtte bort i embedsforretninger. Hun fulgte mig udenfor; og her søgte jeg af al magt at berolige hende med hensyn til hendes mands forblommede fantasier.

”Da jeg også,” endte jeg min formaning, ”har været ørevidne til disse, vil De ikke kunne anse det for påtrængende indblanding i ægteskabelige forhold, at jeg omtaler dem. Jeg kan med roligere og sikrere blik betragte det, som let blænder og forvirrer et elskende øje. Sandsynlighed er ikke altid sandhed, og der kan gives mange tænkelige tilfælde foruden det værste. For himlens skyld! brug Deres ellers altid så klare forstand! skån Dem selv og Deres syge mand! og for alle ting lad Dem ikke mærke med det allerminste for doktoren! Der kunne ellers ske en dobbelt ulykke, og det måske af en blot fejltagelse.”

Sukkende trykkede hun min hånd og gik tilbage i sygeværelset. Jeg fik meget at bestille; min fraværelse havde opdyngtet forretningerne: dette var om formiddagen, og først mod aftenen blev jeg fri. Jeg ville atter over til majorens, men besluttede først at tale med doktoren i dennes eget hus, for at høre den virkelige og rene mening om vor vens sygdom.

Hans kone var ude på landet med den næstældste voksne datter; de to yngste var budne i byen. Pigen sagde mig, at doktoren var på sit arbejdsværelse. Jeg gik derop.

Han stod med ansigtet mod døren og ryggen mod hans chatol; i sin venstre hånd krammede han nogle papirer, og den højre klemte han krampagtigt mod brystet; hans ansigt var den kolde, stumme fortvivelse, hvor indgangen er tillukket både for håb og frygt. Mit hjerte isnede; jeg så straks, at alt måtte være opdaget og mistanken modnet til vished. Han så flygtigt på mig, som om han ikke kendte mig.

Hvorledes skal trøst kunne finde indgang i et hjerte, som ulykens vinterstorm har omgivet med sin isskorpe? Jeg opløftede bedende mine hænder til den Herre, hvis barmhjertighed begynder der, hvor håbet ender.

Jeg kender intet vanskeligere, intet misligere hverv end det at trøste dem, som mest har trøst behov; det vil sige: dem, der ikke kunne trøste sig selv. At sige til en, hvis hele jordiske lyksalighed på eengang er tilintetgjort: ”Vær en mand! Kæmp! tu contra

audentius ito!” er det samme som at råbe til den, der uden at kunne svømme er styrtet ned i en rivende strøm: ”Brug dine kræfter! Du kan nok bjerpe dig, når du blot vil!”

Nogle trøster med det håb, den ulykkelige har mistet; andre med tiden, hvis pinagtighed han ikke er istand til at udholde; og atter andre bærer sig ad som Jobs venner – der langt hellere måtte blevet ved med deres tavse medlidenhed og sympatiske gråd – idet de ymte om Guds tugtelser, om begangne vitterlige og lønlige synder: istedetfor at gyde balsam i såret, drypper de gift deri.

Sandelig! den lidende kan svare dem i sit sønderrevne hjertes bitterhed: ”Jeg har hørt mange ting som disse; I er allesammen møjsommelige trøstere! Er der ingen ende på de ord, som er kun et vejr? eller hvad hærder eder til at tale således? Jeg, jeg kunne også tale som I: gid eders sjæle var i min sjæls sted! jeg kunne og sammenføje mange ord mod eder og ryste over eder med mit hoved.”

Når smerten sammenknuger brystet, når den ej engang kan få luft gennem læberne, hvad skal da kunne optø det stivnede hjerte, dersom det ikke er en medfølelse vens tavse tårer? Mine randt overflødig og vædede hans hånd, som jeg havde draget fra hans egen barm til min. Da åbnedes også hos den ulykkelige de kilder, gennem hvilke både sorgen og glæden udtømmer sig: han støttede sin pande mod mit bryst og græd som et barn.

Dog ikke længe: han rev atter sit hoved i vejret, og tårerne vendte tilbage til deres lønlige huler.

”Der! der!” råbte han, idet han med vild heftighed trykkede papirerne i min hånd, ”det er recepter, læseligt skrevne – tydelige at forstå – specifikke midler mod romangriller, kærlighed, tro på kvindelig dyd, på venskab –”

Han kastede sig på en stol, skar tænder og udstødte nogle toner, som lignede latter.

Medens jeg læste papirerne – breve, hvis indhold nedenunder skal meddeles – sturrede han uafslødt på mig, jeg kunne sige med misundelige blikke og med et sådant modbydeligt, bittersødt smil, som ofte endnu længe efter døden ses på ihjelfrosnes ansigter.

Det brev, der lå først for og ligesom de andre to vel var adresseret til majoren, men hverken havde dato eller anden underskrift end:

”Din **i** (Elise)” var upåtvivleligt det yngste og lød således:

”Ja, min elskede: jeg kan ikke, jeg vil ikke skjule for dig, at

5 jeg under mit altfor svage hjerte bærer et lønligt pant på vor lønlige kærlighed. Min samvittighed bebrejder mig en brøde mod min mand; men kærlighed kender kun een brøde – utroskab mod den elskede; den har kun een pligt – at gøre alt for den dyrebare genstand, at hengive den både legeme og sjæl, ja, om det udfordres at opofre begge dele. *Frands!* Du var barnløs, det krænkede mit hjerte. Har jeg forspildt min lyksalighed hisset, da gjorde jeg det for at glæde dig her. Nu, elskede! har jeg intet mere at give dig.”

10 Det andet var åbenbart skrevet straks efter hin ulykkelige maske-
rade.

15 ”Sket er sket,” skriver hun; ”men skæbnen, den dunkle skæbne selv er det, der mod vort vidende og vilje har ført os til hverandre. Den har selv forenet os – hvo vil nu adskille os? Jeg føler det, jeg ved det: siden hin nat er jeg Deres for evig; jeg har fået et nyt hjerte, en ny sjæl. Jeg er aldeles forandret; mine tanker, mine ønsker, mine længsler har kun eet mål – Dem, Dem, elskede, tilbedte mand! O, had mig ikke! foragt mig ikke! Det er ikke sanselighed, som drager mig til Dem; ren skal min kærlighed være; men tale med Dem må jeg, for at udøse mit kvalfulde hjerte, for at afbede en brøde, for hvilken skæbnen alene må stå til ansvar. Jeg ved ikke, hvad jeg skriver – klokken elleve iaften venter jeg Dem – min mand er på landet – forbarm Dem over den ulykkelige **i**.”

25 ”Hemmelighed,” lød det tredje, men i tiden formodentlig det mellemste, ”er livsprincippet i kærlighed; uden denne mangler myrten både rod og top. Dersom nogen vidste, at jeg elskede dig, dersom du var min ægteviede mand, ja jeg tror, at det umulige blev virkeligt. Men hvilket tempel for vore lønlige glæder! et pulterkammer, fuldt af kommissjoler og blålrærred! – I aften rejser manden til P*. Klokken elleve er alle tilsengs undtagen hun, der venter dig med brændende hjerte. Solen står først op klokken syv. Ah! der er længe til, inden jeg siger: *Franz!* *Franz!* Steh auf! der Morgen graut.”

35 Da jeg var færdig med læsningen og det sidste brev faldt ud af min skælvende hånd, rejste L* sig, greb mig i skuldrene og spurgte mig med et gennemborende blik: ”Nå, gode Præstemand!”

”Hvorledes,” sagde jeg, ”er disse breve komne i Deres hænder? er de også ægte?”

40 ”Så ægte,” råbte han, ”som cortex peruviana selecta, men

ikke fuldt så gavnlige for sundheden, og jeg har dem direkte fra Hr. galanen selv.”

5 (Den ulykkelige fru H* fortalte mig siden, hvorledes det var gået til. Da doktoren om eftermiddagen var kommen igen, for at se til den syge, begyndte denne atter at fantasere, og det endnu tydeligere end tilforn; tilsidst havde han befalet hende – som han bestandig antog for doktorinden – at bringe ham en vis skuffe af chatollet; i skuffen var en dobbelt bund; ved at trykke på en stift, var den øverste sprunget op og brevene kommet tilsyne; han havde flyet hende samme med de ord: ”Der, *Elise!* har du dine breve! riv dem i stykker eller brænd dem!” – Hun sønderrev nogle andre papirer, gik hen bag hans seng og læste billetterne. Ikke længere sig selv mægtig havde hun leveret doktoren dem, og nu var loddet kastet over den grusomt bedragne mand.)

15 ”Min arme, beklagelsesværdige ven!” sukkede jeg, ”hvilken bestemmelse tager De nu? hvad vil De gøre?”

Han slap mig og gik rundt med hurtige skridt og knyttede hænder rundt i værelset.

20 ”Hvad jeg vil gøre?” gentog han mange gange.

”For det første,” tog jeg atter til orde, ”turde vel disse fatale breve tilintetgøres?”

25 ”Tilintetgøres?” skreg han, ”disse breve!” – han rev dem hurtigt til sig – ”hvad! disse søde, velsignede kærlighedpanter!” han knugede dem med en elskers heftighed til sit bryst. – ”Nej, pastor! ved dem kan jeg ikke skille mig; de skal følge med mig i graven og fra graven didop, hvor alle sådanne panteforskrivninger engang skulle indløses.”

30 ”O, min ven! min ven!” sagde jeg, ”er de ikke allerede forlængst protokollerede? hvorfor vil De være hendes anklager? Dem hører hverken hævnen eller dommen til, men en Gud, hvis retfærdighed er ophøjet over vore snart hændøende lidenskaber.”

Han standsede, så længe op til himlen og gav mig dem derpå tilbage.

35 ”Der,” sagde han rolig, ”behold dem! tilintetgør dem! men lov mig først: at De, når jeg er død og borte, vil vise hende dem!”

40 Jeg lovede dette, men lagde til: ”hvorfor, kære doktor! vil De tale om døden? Deres stød er hårdt, forfærdeligt – De mister en kone, som De elsker – en foragtelig skabning; men har De endnu ikke Deres børn?”

Han så stift på mig og skogrede vildt i vejret: "Hvis børn? mine børn? - nej majorens børn." -

"- De to ældste," afbrød jeg, "var jo fødte, inden han kom til byen, og ingen kan ved et blot flygtigt øjekast tage fejl af deres fader."

"Og de andre?" spurgte han bittert smilende, "hvem af dem, hvormange af dem er mine? har De ikke læst brevet, og synes Dem ikke, at de ligner ham op af dage? - o! -"

Han slog sig med den knyttede hånd for panden og gik atter med stærke skridt omkring i kammeret.

Jeg tav - jeg vidste i en hast intet at svare; thi når jeg tænkte mig om, fandt jeg, at han ikke havde så ganske uret, fornemmelig hvad den gifte datter angik. Hendes lighed med majoren var umiskendelig.

"Fantasier", - sagde jeg omsider noget langsomt og halvt tvivlrådigt - "kan også bevirke" -

"Ha!" faldt han ind, "her behøver vi ikke at tage fantasien til hjælp; skøgen tilstår det jo selv."

I det samme kom de to yngste døtre ind og ilede hen for at omfavne ham. Men han trådte så langt tilbage, som han kunne komme, satte hænderne imod dem og stirrede på dem med forfærdelse og afsky i alle sine miner. De arme småpiger blev forskrækkede, skaly, brast i gråd og faldt hinanden om halsen - de frygtede for at have forset sig i noget. Jeg tog dem i mine arme, og mine tårer faldt på deres guldlukkede hoveder.

Da opløstes også hans forfærdelse i medynk; den gamle ømhed vendte tilbage og jog - for en tid - tvivlens dæmon ud. Han satte sig, tog dem på sine knæ og kærtignede dem vekselvis: de små græd nu af glæde.

I denne ønskerligere sindsstemning troede jeg at turde forlade ham, for at tage fat på mine ufuldendte forretninger. Jeg overlod ham til hans gode hjertes mildere følelse og den barmhjertiges mægtige nådevirkninger.

Da jeg den følgende morgen besøgte ham, lå han afklædt, men vågen i sengen. Den næst yngste, tolvårige datter sad hos ham og ville pånøde ham en kop te. Han afslog den, så mørk, kold og næsten fremmed på os begge.

Med bønlig mine pegede jeg på den lille, og nu tog han koppen, satte den til munden, smagte, men som om det havde været bitter medicin, lod han den atter hvile på dynen. For at få glutton

bort, bad jeg hende om at skaffe frokost og søgte nu ved min venlige tiltale påny at åbne den arme mands tilknugede hjerte.

Han satte koppen fra sig og foldede sine hænder. Enten hørte han mig ikke, eller han forstod mig ikke.

"Mit liv," sagde han omsider sagte og langsomt, "er hjemfalden til den, som gav det - giften virker; jeg har udtømt bægeret til sidste dråbe, og for mig findes ingen anden modgift end døden. Jeg er opvågnet af en lang og sød drøm; jeg har - som det ofte hændes de afsindige - fået et lyst øjeblik, den nære opløsnings sikre forbud. O, min Gud! min Gud! tag mig dog bort herfra, inden denne slange kommer tilbage!"

Han lukkede sine øjne, som om han frygtede for synet af hende.

"Jeg elskede så ømt, så trofast," vedblev han efter et ophold, "af mit ganske hjerte, sjæl og sind; i tyve år indbildte jeg mig at bebo et jordisk paradys og vandrede på en vulkan, der lønligen brændte mine fødder - den tynde skorpe, som adskilte himmel og helvede, er nu bristet og jeg nedsunken i det flammende svælg - barmhjertige Gud! lad legemet fortæres og tag min arme sjæl!"

Jeg bad med ham, for ham, om styrke og tålmodighed; jeg trøstede ham med Guds almægtige godhed, med tanken om hans tvende håbefulde sønner, om en tåleligere fremtid under adskillelsen fra den uværdige.

Han rystede sagtelig med hovedet: "Jeg kan ikke leve i den verden," sagde han, "hvor hun ånder; vi kan ikke mere have een sol til fælles. Adskillelse fra bord og seng og hus og fødeland - det er altsammen intet - lys og mørke, liv og død, tid og evighed må være imellem os: før er vi ikke adskilte."

Den ældste datter (jeg tør desværre ikke sige *hans* datter) kom ind med sit toårs barn på armen. Glutton rakte efter den formentlige bedstefader og udlallede denne ham forhen så søde benævnelse. Med tegn på indvortes sønderlidende smerte bortvendte han sit ansigt. Den bedrøvede moder satte barnet ned, og tårer vældede ud af hendes øjne.

Jeg måtte føre begge bort og opbyde al min kunst og opfindelseskraft for at berolige den stakkels kone. Det lykkedes mig kun halvt - hun anede en forestående ulykke.

Såvidt min tid tillod det, forblev jeg hos min ulykkelige ven, var hans vogter, opvarter, trøster i de følgende syv dage. Jeg havde en tung bestilling: både at passe ham, at afholde alle besøg og berolige børnene.

Den anden læge kom et par gange ubuden; men da han intet fik at bestille, blev han omsider borte.

Jeg skrev til sønnerne i København; jeg håbede, at deres nærværelse ville virke gavnligt på den arme lidende – de kom først tidligt nok til at ledsage hans afsjælede legeme til det længselsfuldt forønskede og voldeligt tiltvungne hvilested.

Min ven blev med hver dag mere stille, mørk og ordknapp; det var mig sandsynligt, at han rugede over en eller anden frygtelig plan.

Ottende dagen efter denne sørgelige opdagelse hensov majoren; han havde bestandig siden ligget som i en døs og uden at have fået sin bevidsthed igen. Jeg bragte L* denne tidende; han modtog den ligegyldig og sagde blot: "Vi vil snart mødes."

Dagen efter var fru L* ventet tilbage. Jeg spurgte hendes mand, hvorledes der skulle forholdes ved hendes ankomst, og om det ikke var bedst, at hun blev bortfjernet? Han svarede, at han var fuldkommen beredt på hendes komme, og at alt ville nok falde af sig selv.

Jeg fattede mistanke og ytrede den. Med et roligt smil rakte han mig sin hånd og sagde: "Om jeg nu med vished forudfører min død, ville De da misunde mig opfyldelsen af det eneste ønske, mit sønderknuste hjerte endnu har tilbage? De lænker, der bandt mig til livet, løser sig led for led – der er kun eet tilbage; så snart jeg ser hende, vil dette springe."

Der var en dobbelt mening i disse ord; jeg burde ikke ligefrem antage den værste. Dog vedblev jeg at henpege derpå og anbragte alle fornuftens og religionens grunde.

Ak! Fornuften udretter intet mod et fortvivlende hjerte, og religionen formår kun at trøste den, som den tilforn har vejledet. Og dr. L* havde enten været for letsindig eller for lykkelig til at besidde nogen dyb religiøs følelse. Han havde vel haft tro; men en let tro, som aldrig var prøvet eller styrket ved betydelig kummer eller genvordighed. Han var en glædens søn, og skilt fra denne hans ledsager på livets bane måtte han orde et let bytte for sorgen – for den frygteligste af alle de lidenskaber, mod hvilke den svage menneskesjæl her har at kæmpe.

Jeg blev hos ham til langt ud på natten. Da jeg ville til at gå, udstrakte han sine arme efter mig og trykkede afskedskysset på mine læber. Endnu et par tårer tindrede i hans matte øjne,

40

og med næsten bristende stemme sagde han blot de ord: "Tak – lev vel så længe!"

Jeg gik hjem og lagde mig halvt afklædt med den beslutning, tidlig næste morgen at vende tilbage til ham, dels for at bevogte ham, dels for – om muligt – at forebygge sammenkomsten mellem ham og den troløse kone eller dog i det ringeste at være en vistnok højst nødvendig tredjemand ved det samme.

Men udvåget, som jeg var, sov jeg over mig, og ingen af mine nænnede at forstyrre denne hvile. Jeg vækkedes ved det skrækkens bud, at doktor L* havde skudt sig. Jeg for derover: han lå endnu i den blodige seng med gennemboret bryst. Ingen af familien var derinde, men den anden læge, borgmesteren og pigen. Denne sidste havde været tilstede, da gerningen skete. Hun berettede: at hun med doktorens tilladelse havde afløst mig i at våge hos ham; at hans kone, som af den ældste datter var blevet underrettet om sin mands sygdom, var ilet ind til byen og rejst sig overende i til ham. Så snart han så hende, havde han rejst sig overende i sengen, sagt nogle ord i et sprog, som pigen ikke forstod, derpå taget en pistol frem under dynen og trykket den af mod sit bryst.

Jeg vil ikke tale om den påfølgende jammer. Jeg har i begyndelsen af denne fortælling kort antydnet, hvorledes en sanselig og samvittighedsløs kvindes brøde bragte tvende familier fordærvelse og mange andre en sorg, som længe smertede dybt og aldrig kan forglemmes.

Realisme-Realismer

Realismens vigtigste former kan groft sagt bundtes således – og groft sagt betyder her, at vi ser stort på det faktum, at mange forfattere ikke nødvendigvis hører hjemme i kun én kasse:

Sagaer (nedskrevet i 1200-tallet) og middelalderens ridderviser
1820-1860: poetisk realisme – fx Poul Martin Møller, Thomasine Gyllembourg
1870erne og siden: naturalisme og kritisk realisme – fx J.P. Jacobsen, Gustav Wied, Herman Bang, Victoria Benedictsson. Henrik Pontoppidan, Amalie Skram, Jacob Paludan, Erik Aalbæk Jensen, Bent Vinn Nielsen, Jakob Ejersbo
1920erne og siden: social realisme – fx Hans Kirk, Harald Herdal, Hans Scherfig, Mogens Klitgaard, Martha Christensen
1930erne og siden: psykologisk realisme – fx H.C. Branner, Tove Ditlevsen, Tage Skou-Hansen, Vita Andersen, Kirsten Thorup, Erling Jepsen, Jens Chr. Grøndahl, Ida Jessen, Hanne-Vibeke Holst, Christian Jungersen
1960'ernes ny-realisme: fx Anders Bodelsen, Christian Kampmann
1960'erne og siden: dokumentarisme: fx Thorkild Hansen, Per Olov Enquist, Suzanne Brøgger, das Beckwerk, Sara Stridsberg
1930'erne og siden: magisk realisme: fx Karen Blixen, Ib Michael, Peter Høeg, Einar Már Guðmundsson, Jan Kjærstad, Morten Ramsland
1980'erne og siden: minimalisme og "dirty realism", fx Kjell Askildsen, Helle Helle, Simon Fruelund, Jan Sonnergaard

Virkeligheden og sproget

To klassiske danske realister, Henrik Pontoppidan (1857-1943) og Hans Kirk (1898-1962) beskriver begge landskab og mennesker, men læg mærke til forskellene.

TEKSTBOKS

Tæt udenfor Landsbyen Ilum ligger den saakaldte Galgebakke.

Man kommer derop ad en smal Sti, der snor sig gennem Pløjemarken og unge Plantninger af Gran og Fyr. For hvert Skridt, man stiger til vejrs, vider Synskredsen sig ud omkring En; og har man til sidst naaet Højens skaldede Top, ligger hele Herredet milevidt udbredt for Ens Øjne – til de tre Sider omgivet af Landets gamle Vogter, det gendarmblaa Hav.

Der hviler en egen, fredelig Hverdagsstemning over det tætbefolkede Landskab. Ingen dristigt svungne Linjer, ingen himmelstormende Tinder eller svimlende Afgrunde. I tunge, fede Muldbølger skyder Landet sig frem fra Stranden og bærer smaa Skove, Landsbyer Kirker og Møller paa sin brede Ryg, eller reder trygge Lejer for trægt flydende Bække og sindige Aaløb.

Henrik Pontoppidan: "Illum Galgebakke" (1887)

Fabrikken var igen i Gang. Roterovnene drejede rundt Dag og Nat som Orme i evig Pine med et Hav af Ild i deres Indre. Røgen stod som en Fjervifte fra Skorstenene, Maskinerne drøned, og der dryssede et fint Lag af Cementstøv over Tage og Træer. Skibe kom sejlene og lagde til ved Kajen, de lossede Kul eller lastede Cement. Mænd kom trætte hjem fra Arbejde, graa af Cementstøv, sodede af Kul og Olje. Om Natten lyste det milevidt fra Fabrikken. Gik man udenfor Huset, saa man Ildskæret, og det var godt at vide, at der var Føden at hente.

Mennesker raabte og gav Ordre, de stod blanke af Sved og slyngede Kul i en glødende Ovn eller hang som Digesvaler under den hvide Skrænt og huggede Kridtstykker løs.

Hans Kirk: *De ny Tider* (1939)

ARBEJDSFORSLAG

Begge tekstuddrag benytter en 3.personsfortæller, men stemmerne er bestemt ikke ens. Gør rede for dem – og hvordan de er forskellige.

- Undersøg brugen af adjektiver i Pontoppidan-uddraget og diskuter virkningen.
- I begge uddrag benyttes der billedsprog. Find eksempler frem og diskuter dem.
- Pontoppidan beskriver landbrugslandet i 1800tallets slutning. Hvilken holdning til det giver han udtryk for?
- Kirk beskriver fabrikssystemet i starten af det 20.århundrede. Hvilken holdning til det giver han udtryk for?
- Traditionelt kaldes Henrik Pontoppidan realismeform for *kritisk realisme* mens Hans Kirks kaldes *socialrealisme*. Giver uddragene dig en ide om, hvori forskellen består?

Franz Pander (1885)

Franz Panders moder vaskede for folk. Hendes mand havde været snedker og havde drukket sig ihjel.

Måske var denne samme snedker ikke Franz' fader.

10 Madam Pander tog undertiden Franz' barnehånd imellem sine sprukne næver, og hun spilede hans mærkelige slanke fingre ud og beundrede deres buede negle, som var sart lyserøde. Og hun sagde, madam Pander, at sådan havde *hans* fingre været og *hans* negle. Snedkeren var det vel næppe.

15 Muligvis var Franz en bastard. Han var en kælen dreng og kilden, som man siger, elskovsbørn er. Og han havde fornemmelser som ingen af de andre drenge i "Kleine Dammstrasse".

20 Drengene kaldte ham for "Jomfruen". Navnet blev råbt en dag, da friskolen badede i Elben, af klassens vittige hoved: *så* blankhvid og skær var Franz' krop – og siden beholdt han navnet.

Det passede godt. Franz legede aldrig, bandede aldrig og røg ikke. Pokker vide egentlig, hvad han tog sig til. I Kleine Dammstrasse i gadedørene, hvor de andre drenge spillede Klink og vendte Mølle og skændtes og kom op at slås, var han aldrig. Hjemme på kvisten ikke heller. Mutter Pander kunne sidde angst og vente timevis om aftenen, før Hr. Franz kom hjem.

– Hvor har du dog været, Franz?

– Ingen steder.

– Aldrig bestiller du noget.

– Gav konsulinden dig noget?

– Ja, de havde selskab igår. Det er fin mad.

Madam Pander tog postejen frem fra kakkellovnen, hvor den stod mellem to tallerkner. Franz spiste den med små smæk med tungen som en gourmand.

35 Det er champignonger, sagde han. Han elskede de levninger, moderen fik rundt i de "gode" huse, hvor hun vaskede, og han spurgte hende nøje ud om navnene, og om hvordan man spiste hver enkelt ting. Til daglig, når han måtte tage til takke med Dammstrasse-kost, spiste Franz kun lidt, og det lidt, han tog til sig, indsyltede han sådan i peber, at madame Pander nyste

– blot hun så på det – sådan fordærvede han den gode pølse.

Den hele eftermiddag drev Franz omkring på Jungfernstieg. Timevis stod han foran de store galanterivinduer. Mest holdt han af de skinnende forgyldte bronceting og af dekoratørudstillingerne, hvor lange silketøjer flød. *Der* stod han og måbede. Men længst kunne han dog gabe foran boghandlervinduerne. Det var olietryk-

5 kene han elskede. Billeder, hvor mænd i fløjl sidder til bords med kvinder i silke og drapperier af rødt og på bordet pokaler af guld.

10 Der hang et stykke på hjørnet af "Neuerwall": en mørk kvinde, atlaskklædt, i gult, stærkt udskåren, med to perlerader i håret, rakte en rundfingret, diamantdækket hånd til en page, i hvidt, som bukkede dybt – foran det billede stod Franz timelang, til han blev ganske hed ved det og fik røde kinder. For nu var han fjorten år.

15 Vinteraftnerne læste han; alle de romaner, hvor en vild fantasi krammer ud hertuginder med brillanter om stolte halse og markiser, som smægter i rosen-orangerier.

20 Eller han smurte rundt i det rige kvarter langs Alsteren og så efter etager, hvor de tændte op til fest. *Der* vogtede han så ved portene, til ekvipagerne kom, og han fik hjertebanken ved at være så nær ved damerne, når de svippede ud af vognene med silkeslæbene løftede, og ved herrerne, slankvoksede, med nakkeskilninger og duft af pomade.

25 Efter hvad der lugtede godt var Franz som gal. Hvad madam Pander kunne rapse – sådan i ny og næ – helt uskyldigt (hva' gøret at ta'e fra de', som har? sagde hun til madam Fürst ved rullen) på et og andet toiletbord af Eau de Lubin eller Es-Bouquet i en lille flaske, hun omsorgsfuldt (Herre Gud – når det er for drengen) havde med i lommen, *det* brugte Franz over måde.

30 Men sådan gjorde nu også *han* – han, hvis hænder og negle Franz havde arvet.

Og for resten hele figuren. For Franz var skudt op og var på veje til at blive en smuk knægt. Blå øjne, man vidste ikke ret, om de var tungsindige eller sløve, en lille mund – for lille egentlig for en mand – med røde læber og denne fornemme næse, lige, med sine næsebor, der så let kom til at sitre.

Slank og smidig krop.

Sådan så han ud.

Derfor ville moderen også have ham til manufakturen. Hr. Schaltz havde tilbudt at tage ham.

5 – For nutildags må man købe de glatte ansigter, sagde hr. Schaltz, og se dem staffere sig ud som prinser for skuffebedrøvelsen. Ellers – gudnåde, om man ser et fruentimmer indenfor sine døre så lang dagen er.

10 Men Franz ville ikke til manufakturaget. Sidste vinter, da han en aften drev på Jungfernstieg, var han standset udenfor et stort hotel. En klub holdt bal. Han havde set ekvipage efter ekvipage rulle frem og damerne stige ud og inde i forsalen kelnerværmen i deres sorte kjoler og hvide slips. Hvordan de bøjede sig over damerne, og når de tog silkeslagene af deres skuldre, og talte til dem hviskende og gik foran dem gennem sale, strålende af lys.

15 Det ville Franz være.

Han skulle lære i en restaurant i Schaumburgerstrasse. En skummel krog, hvor et par dusin øllede stamgæster kom for at tømme deres Seidler. Franz led ved arbejdet: at skylle alle disse fedtede ølglas i det skidne vand, med *sine* hænder; og han led ved luften med dens stank af Bock og stank af tobak.

20 Men han vidste, at disse år måtte til, og han ventede. Han glædede sig også, fordi han så, han dag for dag blev smukkere. Om aftenen, når han dødræet kom op på sit hummer, kunne han sidde længe med lysestumpen tændt foran sin stump spejl, og han betragtede lykkelig sit ansigt. Han plejede med ømhed hver skønhed hos sig selv, og for hver drikkeskilling værnede han sine hænder både med liljemælk og andet.

Værtens søn kom hjem. Han rejste rundt som kelner og kom nu fra London bare på besøg.

30 Han var fuld af historier om hotelpragt med favnhøje spejle og trapper af det pureste marmor og portierer af silke. Og fornemme navne og vine, hvis pris Franz aldrig havde anet, og lange table d'hôte-rækker langs blomstersmykkede borde . . . Franz slugte hver beskrivelse.

35 Og en formiddag, da værten og hans søn drev i en sofa, mens der var tomt i knejpen, fortalte den vidtberejste "historier" derovre fra. Franz vaskede op i sin krog.

40 – Man har sine lykkelige øjeblikke – *der* i London – kelneren skød cigarrøgen ud gennem næsen og sagde London med engelsk akcent: satan til aristokrati det engelske – svup sætter de øjnene

på en, sådan en guldhåret miss, rank i tøjet – ser de tre-fire gange på ens skabning, så det kribler en ned ad ryggraden, og man mærker sådan elektriciteten, når man kommer dem nær med fadet . . . Na – så har man jo rutinen og kender numret . . . Vært og søn lå fortroligt, og sønnen fortalte om et par "satans heldige proptrækkere".

5 – Forstår sig, han var smuk, John Jennings – flot karl . . . Men at lady Haverland løb skinbarlig bort med ham og tog med sig så godt som hele butikken, så lorden gerne ku' kigge længe i vejviseren – det synes jeg s'gu dog – og Førner, han blev nu *gift* med en millionær pige – det ku' han takke sine ben for . . . Franz var gået frem fra sin krog. Med opsmøgede ærmer stod han et par skridt fra disken og stirrede på den vidtberejste.

– At det altså skete.

15 Farven kom og gik på hans ansigt, mens han lyttede. Husets søn vendte sig pludselig om og så på ham:

– Nå – Knægt – Du falder i staver . . . sagde han og blev ved at se på ham. Og halv højt lo han til faderen:
– Der Bub' wird Glück haben.

20 Noget kirrende faldt glassene rundt i Franz' balje den formiddag. Franz var tyve år, da han meldte sig i Jungfernstieg-Hotellet. Direktøren drejede sig på stolen og så på hans hænder med de spidse negle, mens han lod, som om han læste i hans anbefaling.
– Schön – – Eine dritte Stellung im Restaurant vacant. Sie können Morgen anfangen.

25 Da Franz var ude af døren – bleg var han blevet – sagde direktøren ned mod bogholderen, som afvekslende skrev regninger og pillede næse:

– Na, ein netter Zugvogel – nicht?

30 De første dage gik Franz i lykkelig undren. Han sneg sig fra restauranten ud på gallatrappen begærlig efter at føle dens tæpper under sine fødder og lade sin hånd glide langs ned ad gelænderets sorte marmor. Han stillede sig på afsatsen, hvor damerne gik ham tæt forbi, smilende og med buketter i hænderne, og han fulgte med øjnene deres skikkelser, i evig hjertebanken, til de forsvandt ved drejningen, og så deres dragt og forram duften af deres klæder mer end han egentlig tænkte på dem selv.

35 Han vendte tilbage til restauranten og gik ind i den store table d'hôte-sal. Han følte et mættet velbehag i denne sal. Lyset, som dæmpet faldt ind gennem mægtige spragledede ruder; de høje buer,

Tjenerlev ved københavnsk restaurant. Fotografi af Elfjeldt, o. 1885.

bårne af marmorsøjlerne, og lysekronerne, pragtfulde som i en kirke.

Han faldt i staver, til en kollega vækkede ham:

– Tjener De svært ved at drive her, kollega? – Vi har huset fuldt . . .

Han begyndte igen at servere. At bringe menuens retter frem og tilbage til restaurantbordene, bestille vinene og trække dem op. Han indåndede duften af maden velbehagelig og næsten beruset ligesom en rekonvalescent, og uden at skelne, uden at skyldes det noget enkelt gik han rundt i noget som en forelskelses velvære.

Og om aftenen, når der endelig blev slukket i salene, og de andre kelnerne skyndte sig op for straks at falde i søvn, trætte som akrobater, blev han endnu tilbage i den mørke restaurationsal; og han kunne ikke rive sig løs fra dunkelheden derinde, hvor 15 springvandet i bassinet plaskede så stille midt mellem de store vækster, der ragede op mod kuplen i mørket.

Han drev længe om på de skumrende gange og nynnede sagte hen for sig, og kom han endelig op, hvor hans sovekammerater, hede i hovederne, sov dybt med åben mund, lå han timevis vågen og følte en susen i sit hoved som en rus af vin.

Alligevel var han ikke træt om dagen.

Således gik den første tid. Så blev Franz vant til det nye liv, og der kom en overgang, hvor han følte sig meget træt og altid søvngig.

25 Hans kammerater var heller ikke morsomme. De talte om deres egne ting, om pladserne de havde haft og om hvormeget de tjente. De havde en kæreste blandt stuepigerne eller i køkkenet, og forresten sov de den meste fritid.

Om gæsterne talte de sjældent.

30 Og *det* var det, som interesserede Franz.

Johanne, stuepigen på første sal, en høj og robust wienerinde, havde længe passet Franz op, hver gang han om formiddagen gik for at ”nette sig”, og holdt af at daske så småt til ham og kilde ham på halsen og slås med ham inde i et af værelserne, hvor hun gjorde rent.

35 En dag kastede hun ham på den uredite seng, hvor han sad på kanten, og slog ham med støvekosten i ansigtet.

Med et bøjedede hun sig ned og kyssede ham på siden af halsen, mens hun holdt på ham.

40 Franz fo’r op, helt bleg:

– Slip mig, sagde han, jeg vil ikke.

Johanne stødte ham arrig fra sig:

– Hvad tror den dumme knægt? sagde hun, og hånsk føjede hun til:

5 – Louis, wie du bist, Louis.

Fra den dag satte Johanne meget ondt for Franz blandt alle pigerne. I grunden nærrede de mod Franz alle et stille raseri. Helst ville de alle i lag med ham, og *han* så dem ikke. Aldrig så meget som et blink, det mindste skub hen mod væggen i gangene, et knib i armene – ingenting. Aldeles som de slet ikke var fruentimer. Sådan var han; det var dog irriterende.

Franz bemærkede dem slet ikke.

Men om aftenen den dag, da Johanne havde vendt op og ned på ham i sengen, var det, det hændte, det med miss Ellinor fra femten.

15 ”Femten” var en fornem familie, engelsk, fader, moder og datter.

Familien havde boet der noget. De satte sig altid ved Franz’ bord, skønt der var træk fra døren, og miss Ellinor havde ti ting at spørge om og ti ting at lade bringe, og så faldt et armbånd og så servietten lige ved hendes fødder.

Franz var betaget. Det var som noget bandt ham til det lille anretterbord ved døren. *Der* så han hende i profil. Og der kom over ham en dvælen i hver ting, han passede ved det bord: når han rakte et glas, når han bragte et fad, når han talte, når han bøjede sig frem. Og han måtte kæmpe for at gå fra hende, og det kriblede i ham blot at røre ved hende.

Hans blik var på hendes skikkelse uafvendeligt og oftere end han turde, og hver gang han nærmede sig, stod hans hjerte stille.

30 Når hun ikke var der, var han urolig; han blev ikke på et sted, og åndsfraværende tog han alt i hænder, og han så ingen og ingenting.

Det gav et ryk i ham, når hun kom, *der* i døren. Han hilste ikke – alle andre hilste han; hun smilede, og lidt stakåndet bad hun om en sodavand, en avis. Og altid fik hun sagt et par ord, og han skulle tage et fnug af hendes kåbe og hjælpe hende med parasollen. Den var altid stridig, ville så ikke op, så ikke i.

Det kostede dem at komme fra hinanden.

40 Franz troede og troede ikke, og han ventede ikke og håbede ingenting. Men han måtte være hende nær.

Når hun bare sad *der*, ved hans bord, den hele dag og legede sådan, spillende med sine hænder, langs balustraden, som hun plejede, mens hun nynnede ganske sagte. Blot hun ville det.

Men mer og mer urolig blev han. Og han begyndte at nærme sig hende umærkeligt – han *måtte* det – at strejfe et sekund den bordrand, hvor hendes hånd så ofte lå; at betragte længe – så hun vidste det – et bestemt blottet sted af hendes hvide hals.

Miss Ellinor spidsede sin lille mund, og så på ham og lo; hun kælede for sin knoklede papa og så på ham og lo; hun lagde sin hånd lige ved hans på bordet og så på ham og lo.

Han tænkte bare på det ene: at komme til at røre ved hende. Men efterhånden – for de blev der dag efter dag – var det, som det skulle kvæle ham. Hele hans væsen *opsugedes* af hende. Bare hende dag og nat: hendes hånd som den havde ligget *der*; og så mange gange havde hun talt til ham – og dér havde hun set på ham – ja bestemt . . .

Om natten sov han ikke, viklede sig ud af tæpperne og ind i tæpperne. Gentog det samme evig. *Der* havde hendes hånd ligget – *ville* hun røre ved ham? *Der* havde hun leet, *det* havde hun sagt – det lå han altsammen febrilsk og krammede om, så lang natten var.

Og lige med *et*, når han sad op i sengen, kom han til at se hen på kollegerne, som lå *der* blegfede og sparkede i halvmørket under den nedskruede gas. Han følte dem så væmmelige, at han kunne have slået dem.

Miss Ellinor var altid den samme. Hun spillede i heden af hans attrå som en kattekillung i skær af kulflammer.

– – Så var det *den* aften. Franz havde vagt på første sal. *De* var ude til stort selskab.

30 Franz flakkede rundt og havde ikke ro på sig et minut. Han gik ud og ind i anretterværelset og rørte ved alting og bestilte ikke noget. Op ad trappen og ned ad trappen måtte han i *et* væk. Endelig kom de. Han kendte hendes stemme – hun havde den vane altid at snakke lidt højt i gangene – og hans hjerte stod stille.

Han tog et lys og gik ud på gangen.

– De her, sagde hun.

– Ja – i aften. Stemmen slog klik for ham.

40 Hun så lidt på ham, inden hun gik ind ad døren, han havde åbnet:

– Hvordan det? sagde hun.
– Min kammerat er syg, sagde han og tændte kandelabrerne på kaminen.
Den gamle kom ind og gik ind i værelset ved siden af. Døren stod halvåben.
Miss Ellinor tog sin rivièrre af foran spejlet. Franz skulle til at gå, men blev stående med lyset i hånden.
Så mødtes deres blik i spejlet. Og i et sekund havde han grebet hendes arm og bøjede sig frem og kyssede hendes skulder. Han kom ud, og han følte kun, at hendes puls havde banket under kysset.
Men så blev han grebet af en ubændig glæde. Han styrede sig ikke; han lo og sang. Han fjantede med en søvndrukken kammerat, snakkede og vidste ikke selv, hvad han sagde.
På gangene drev han rundt og sparkede til støvlerne, så de fo'r.
Han gik endelig op; han klædte sig af med en egen festlighed, og sirigt lagde han hvert enkelt stykke ved sengen og gik til ro. Så stille lå han og smilede.
Men næste dag rejste miss Ellinor.
Ved morgenteen, da han bøjede sig over hende, så hun ham pludselig ind i ansigtet og sagde:
– I dag skal vi rejse.
Skal De rejse – hvorfor?
– Troede De, jeg skulle blive her? Og miss Ellinor lo.
Mer talte de ikke, og de sås ikke mer.
I dage vidste Franz ikke af sig selv. Han spilede uafladelig de magre minder ud og gjorde mekanisk sin dont på de samme steder, hvor hun ikke mere var.
En stærk støj, et nyt ansigt vakte ham pludselig, og han så et øjeblik salen, balustraden, de kendte borde og menneskene rundt om. Så faldt han tilbage i sin døs led ved al ting og med en smerte i sit bryst som et stik.
Sådan gik en tid, indtil han en smuk dag vågnede og pludselig syntes han, at det hele var så langt borte og længe siden og næsten som noget, der slet ikke var hændt *ham* eller kun var drømt.
Og ville han fange minderne igen, var det, som havde han en lang vej at gå, og havde han fanget dem ind, stod han og faldt sløv i staver over sin skat.

Han gled ud i en selvdrykkelse igen. *Det* var forbi.
Han gik rundt i sin sløve dont, slatten og uden en tanke.
Efterhånden kom også kelnersulten over ham. Han led ved at bringe de krydrede retter ud og ind. Lugten fristede ham, så han måtte kæmpe, for ikke pludselig at gribe ned i fadene og mætte sig hastigt og forslugent.

Han kunne føle raseri, når han med et drikkeskillingssmil anbefalede for lækkersultne gæster de retter, han ikke selv skulle smage, og henne fra sin krog fulgte han så begærligt hver en bid, som gæsterne nød.

Men kom han ned i kælderens: *der* spiste kelnerne i rummet overfor vaskekælderen – luften var tung af osen af det kogte tøj, og svedige kastede kollegerne kjolerne og sad med opknappede veste over maden – lagde han skeen fra sig med mæt væmmelse.

Sløve sad kelnerne overfor hinanden langs bordet og rørte knap den tunge grød og det flossede kød fra bouillon.

Men kom Franz op i salen igen, skreg hungeren i ham. Og blev bragte han retterne frem og tilbage, mens han smagte dem på sin tørre tunge.

Bag døren, på trappeafsatsen stoppede han en roulette i sin mund, rev benet af en kylling og slubrede sauce i sig af skålen, hastigt og sky.

Hver tirsdag aften, når han havde fri, klædte han sig på, og han opsøgte en restaurant, hvor han ikke var kendt. Han næsten løb den hele vej, og han kom derhen hidsig, stakåndet af sult. Så tvang han sig til at spise ganske langsomt og smagte sindigt hver mundfuld, indtil han, næsten som i en rus, forlangte mer og mer og spiste hastigt og over måde; for på en gang at blive mat og overmæt og sidde med de mange halvtømte glas foran sig, ludende og halvfuld, i et trægt velbehag.

Og så gik han hjem og sov, snorkende, en tung søvn.

En tirsdag aften kom han tidligt hjem, og han satte sig på en bænk udenfor hotellet under lygterne.

Han var mæt og en smule ør.

Det havde nylig regnet, og der var rigeligt med vandpytter på fortovet. Damerne trippede af med løftede skørter, vimse på benene, ud og ind om pytterne.

Franz så på de mange fødder, *der* et smalben, *der* en læg, en fæl platfod i en galosche . . . Nysgerrig så han fra fødderne op på de svajede figurer. Ansigterne var så friske under slørene.

Han søgte at fange et blik. Så *hun* ikke på ham? Han rejste sig og gik efter.

Urolig fulgte han hende, med øjnene fæstet på den slanke figur og nakken, som skinnede under det opskrabede hår . . . Men hun bøjede op om Neuerwall og vendte sig ikke . . .

Han gik tilbage, jagede igen uroligt, forfølgende en smækker statur, som gled frem, sært vuggende i hofterne . . . Hun gik ind i en port og kom fra ham.
Han strejfede igen.

10 En gadejægerske stillede sig op foran ham:

– Hvad vil min lille ven? sagde hun.

Franz fo'r sammen og så hende ind i ansigtet. Så lagde han sin arm ind i hendes, og de gik hen ad fortovet mod lyset fra Alsterpavillonen.

15 – Så "Nussebenet" keder sig, hva'? Pigen blev sødlig.

Men pludselig slap Franz hendes arm og løb.

– Hva' – gør han nar – pigen skingrede – ved man, hvad man vil, lømmel . . . sådan en – engagerer han en dame – og vil ingenting . . .

20 Så var Franz udenfor skudvidde.

Han næsten løb hele vejen hjem. Hjemme gik hans straks i seng. Men hele natten kastede han sig og sov slet og uroligt. Han drømte om Ellinor uafladeligt.

25 Hen mod morgen stod han op. Han kunne ikke mere blive i sin seng. Han var urolig, som om noget forestod ham og noget skulle ske. Han gik ned i gangene, hvor det skumrede; der drev han op og ned, han standsede foran dørene, og han tog dameskoene op med nænsomme hænder og så på dem længe; og han lagde hånden ned i dem, så troede han, han kunne fornemme føddernes lune varme.

30 Den dag skælvede han, blot han nærmede sig en kvinde. Duften fra en bøjet nakke slog op imod ham og jøg ham blodet i strøm til kinderne. Og det var, som havde han med *et* tusind øjne til at se hver skønhed.

35 Det var det fine pur af et hår langs en tinding; et letdannet runding af en kind, en hofte og et liv at lægge sin arm om; blot et lys på et atlaskestramt bryst – det var nok til at friste ham.

De dage kom en svær blondine til hotellet. Første gang, hun

kom ind i restauranten, tog hun sin guldlorgnet op – Franz så det – og mønstrede kелneren. Så valgte hun ham.

Franz gik frem og ventede, hun skulle bestille noget. Han havde en egen måde at stå på, med hovedet lidt bøjet og med hænderne halvt foldet foran sig.

5 Damens mand kom til og satte sig.

– Nå – ta'er vi diner'en, sagde han og vendte sig: Hm – hm – og han lo – det var en sand Ganymed, sagde han. Å – hva' kелner – to diners . . .

10 – Vel . . . Franz gik et par skridt. Så sagde damen og ikke just sagte:

– Hans skjortebryst var reneest, du . . .

Franz tilbragte tre nætter udenfor den dames dør; sky, trykket op i døråbningen som en tyv, angst for at møde skopudserne, som drog igennem korridorerne med deres kurve; tænderklaprende af kulde.

Han sneg sig ud af sin seng, den brændte under ham; han satte sig i et anretterværelse, og han slog vinduet op for at få luft og ånde. Han bandede sig selv, og hans hjerne havde ikke anden tanke end dette begær.

20 Han tog hendes ligegyldige blikke frem i sine tanker, og han lagde et håb i dem, så dumt, at han lo deraf. Han så hendes skikkelse og hørte hendes stemme og så hendes fingre, runde som hvide snoge. Og han gik tilbage til døren, og han stod der, til det dagedes. Han vidste, det var aldeles forrykt, og han blev der.

Og da hun rejste, kom en anden. Der var ikke standsning mer. Det var knap kvinderne, han elskede, det var en mund, en hals, et skønhedsmærke, et legeme. Han spejdede efter hver kvinde. Han håbede på hver eneste ny. Han vidste, han bød sig så tydeligt frem. Hele sin skønhed, og hvor målte han den ikke med andre mænds, *deres* mænd – han bød den til. Men de så ham slet ikke.

30 Han stod ved siden af – som en *ting*. Travede af med fadene og servietten – en ren *genstand* – han *så* så godt sig selv.

35 Men om natten kom der hastige minder om et blik på hans ansigt, en varm hånd, da han fik drikkepengene. Og han hidsede sig op ved denne nipedrik, der kun æklede hans tørst . . .

Ofte stjal Franz sig ud af restauranten til flakkende fart gennem

gangene. Han lurede ved dørene. Han kiggede ind ad nøglehullerne.

Ved table d'hôte, hvor herrer og damer sad i rad, kunne det hænde, at en mand, der med smil havde bøjet sig frem mod sin naboerske, trak sig lidt brysk af vejen. Han blev så underlig ved det blege ansigt over fadet, når Franz dukkede frem. Knægten havde ligesom *had* i øjnene.

Efter bordet, ved kaffen, kunne en herre, når han fik tændt, vende sig til sin kone, sin søster:

– Pokkers smuk karl, sagde han. Franz hørte det.

Og hun løftede blikket og så på ham som på et stativ og sagde:

– Å ja – på en buk.

Sådan gik dag efter dag.

Han tænkte slet ingenting uden *det*.

Han stjal som en tyv flygtige berøringer; de mærkede det slet ikke. Han næsten fornærmede dem – *de følte* det slet ikke.

Og når da en ny dag havde slæbt sig frem, og det var blevet aften og tomt i salen, stod Franz timevis lænet til balustraden; uden at gøre en bevægelse, stirrende og bleg under det elektriske lys.

Der arbejdede i hans hjerne en tom fortvivlelse, et afmægtigt raseri, som søgte om et svar og intet fandt og ikke vidste, hvorhen det skulle vende sig.

Undertiden gik han hjem. Han syntes, det dulmede.

Madam Pander sad og smågræd.

– Sidder han ikke *der*, sagde hun til rullekone, og ser ud som elendigheden i ansigtet og si'er ikke det Herrens ord. Men man ved, hvad det er – ja mænd – man ved hvad det er . . .

Han ville ikke ha'e lys – der var bedst i mørke. Stille lagde han tøjet fra sig, og han sad i den gamle sofa i hjørnet. Madam Pander tog en stol og satte sig foran ham.

Hun tog hans hænder imellem sine og klappede dem sagte. Og han smilede træt og stille til hende og lagde sit hoved over mod hendes skulder.

– Hvad er der, min dreng – lille dreng – hvad er der med min dreng?

Han knugede hænderne fast og svarede ikke. Og Madam Pander følte hans pande brænde mod sin skulder og sagde igen med en stemme, gråden næsten gjorde uforståelig:

– Hvad er der med min dreng – lille dreng – gør de ham ondt?

Men når Franz var gået, forbandede madam Pander til rullekone alle fruentimmer.

– For dem er det, *det* rak – Herre Gud – og han har det jo ikke fra fremmede.

En tirsdag aften gik Franz i teatret. Ud til Carl Schultze at se en operette.

Det var en tyrkisk historie om en prinsesse.

Der var en tyk eunuk med udstoppet mave; han gjorde elskovsfagter, så hele huset hvinede. De kaldte ham frem og frem, og han gjorde sine fagter om, stadig kådere, og sang sin vise igen:

Aber – es hat keinen Werth –

Es hat keinen Werth.

Franz sad i mørket i en loge. Han lagde hovedet tilbage mod væggen og græd.

Da akten var forbi, gik han.

Han skræde ned mod Gänsemarkt og ind i en af gyderne i det kvarter. Han blev der for natten.

Men da han vågnede henimod morgen og så hende ved siden af sig i tussmørket, fo'r han op og løb derfra.

Han følte en væmmelse, som kunne han udspy sig selv. Han brændte, og hans hoved smertede. Ækelheden kvalmede ham, så han stønnede.

Han gik hjem, men i seng ville han ikke. Ad bagtrappen sneg han sig ned i restauranten.

Det var begyndt at blive lyst, og en grå dæmring faldt ind gennem glastaget.

Franz satte sig på stentrappen med hovedet i sine hænder.

Og mens han sad her stille foran dette rum, vidnet til hans liv, gled alting ud i en dyb og bundløs, en ubeskrivelig lede.

Han så langs balustraden – stolene var stillet op på bordene, de halvskidne duge lå bredt derover . . . De kunstige palmer struttede døde op i deres majolikapotter.

Franz havde ingen tanke, følte ingen smerte. Men i hans sind kom der op noget som en bedrøvet forbavelse over, at dette var livet.

Lampeslukkeren havde glemt sin lange stige igår, da han slukke-

de. På dens trin stod Franz, da han klyngede sig op på stangen over døren.

Fejekonerne fandt ham, og der blev en svær ståhej, og natportier'en kom til. Fæl så han ud med tungen ud af halsen, varm var han endnu.

Direktøren kom ned i nathabit og bandede, så det rungede i salen. Et par kolleger slæbte ham op på tredje sal i et bagageværelse.

De ryddede et bord for vadsække og hatæsker og lagde ham der midt mellem kufferterne. Et par kartoffelskrællersker vaskede liget og dækkede det med et lagen.

Op på formiddagen kom Johanne ind. Hun ville se ham. Langsomt løftede hun lagenet, kun hovedet lod hun dækket. Hun græd ikke men så stille på ham.

Han var hvid som marmor, hun havde aldrig set noget så skønt. Og mens hun så på dette døde legeme, der havde været hæget med så meget forgæves omhu, rakte Johanne – hun vidste ikke selv hvorfor – hånden knyttet op imod himlen.

Amalie Skram

”Memento mori”

(1899)

Så, nu er han borte, og hun går der i et tærende savns, en sugende længsels smerte.

Hun, som havde tænkt, at det skulle blive godt at være ene. Så kunne hun være flittig, stoppe gardiner, efterse linnedet, indhente alt det, hun i denne pinens tid havde forsømt. Og så viser det sig nu igen, at alt det, hun evner, *er og blir*: at tænke på ham. – Hvert et møbel i stuerne vender som en knivsod mod hendes hjerte. *Der* stod han den gang og den gang – *der* gjorde han det og det –

Hun kommer ind i hans værelse med skrivebordet og den tomme stol og den øde sofa, og det er, som hendes indre forbløder. Hun ta'er sig til hjertet, og snapper efter vejret, og søger at klargøre sig, hvad det ligner, det hun føler. –

Men hun finder ingen lignelse, kender bare, at det rinder og rinder som en sagte strøm mellem åbne, onde sår.

Å hvor hun dog elsker det menneske!

Hun lægger sig næsegrus i den øde sofa og græder.

Græder og græder, som *den* græder, for hvem der ikke mere findes noget håb.

Det er forbi! Forbi – forbi!

Og intet i verden kan erstatte hende tabet af *ham*. Om hun fik hæder og berømmelse, gods og guld – om verdens bedste mænd bød hende sin kærlighed – hun ville vende sig bort, lægge sig næsegrus i den øde sofa, *hans* sofa og blive ved at græde.

Og når hun havde grædt ud alle sine tårer, når hendes indre var blevet tørt og tomt, så ville hun tage sin broder i hånden og sammen med ham vandre ud i ørkenen.

For nu hørte hun hjemme i ørkenen. – Å hvor hun længtedes efter ørkenen! –

Dyrt, dyrt skulle alt betales her i livet. Langsamt havde hun lært det. Allerlangsomst *hvor* dyrt.

I letsindighed var hun bleven hans. Letsindig havde hun for alle vinde spredt ud de skatte, han ødsel og kærlig havde lagt for hendes fod. –

Naaede de Færgen?

Af Johannes V. Jensen (1925)

Paa Landevejen mellem Middelfart og Odense racede en Motorcykle, en Maskine med stor Boring og fri Basunudblæsning. Et langt, i alle Regnbuens Farver anløbet Kobberrør liggende bag ud i stedet for Lydpotte, gav et dybt Drøn, som et bombeslag, for hver Eksplotion, naar Motoren gik smaat. Men naar Maskinen kom op paa Hastigheder over 60 Kilometer, smeltede Ekspllosionerne og Tonen fra Røret, hvor Metallet kom i Svingninger, sammen til en høj brølende Node, en lyd som hensætter andre Vejfarende i hovedrystende Indignation, men som Motorcyclisten elsker som sin egen Livsnerve. Som bekendt er der stor Forskel paa at være Offer for øredøvende Støj og så selv at fremkalde den.

Maskinen var oppe i højt Register hele Tiden, for Vejen fra Middelfart til Odense er bred, lige og banet, og man skulde naa Færgen...

Det var Sophus Hansen, som havde været en rask Tur i Jylland, paa Vej hjem mod København; bag på Elvira. Da de ikke hed andet i daglig Tale end Sophus og Vira, skal de ikke hedde andet heller her. Vira sad med lange spidse Ben nenedud af Støvfrakken og en lille sød Læderhjelm paa Hovedet, lidt højere paa Bagsædet end Sophus, med Hovedet hældet til Siden bag hans Skulder for at se frem. Sophus styrede, bøjet forover og kort i Halsen, støt lurende paa, hvad Vejen vilde bringe. Det var en ganske tidlig Sommermorgen, til at begynde med endnu med lidt Taage og kort Synsfelt, saa der skulde passes paa. Fyn laa badet i Dug, med skimlede Haver og Hegn, Vejen let dugslaaet, men ikke nok til at binde Støvet, Hist og her var der kørt frisk Sand paa, svigefuldt, Baghjulet fedtede mere end én Gang; der maatte styres og balanceres paa et Haar.

Ikke desto mindre indlod Sophus sig paa en Smule Kapkørsel, naar det var at faa. Lejligheden tilbød sig ikke let, han spurte paa Forhaande fra alt. Kun undtagelsesvis kunde han komme op paa Siden af en Motorcykle af hans egne Dimensioner, som bød ham Kamp, og det blev da Vejen og udspekuleret Kørsel, samt et Spørgsmaal om hvor meget Gas Modstanderen turde give, der blev det afgørende, Sophus gav Gas i Bunde ved slige Lejligheder.

Hvad angaar tilladt Kørsel, saa var det jo ikke i Byerne eller paa Steder, hvor Kontrol kunde ventes, Sophus lod staa til. At hans Hastigheder røbes her, kan heller ikke gøre ham noget nu, han er, som det vil fremgaa af det følgende, hævet over Regnskab for hvad Speedometret viste.

To-tre Vogne havde været med samme Færge fra Jylland til Fyn og havde haft et Forspring fordi de kom først fra Borde. De to lagde Sophus bag sig straks udenfor Byen, et Par Fordkasser. Den tredje, en lille rødakeret Afag, som han havde lagt Mærke til paa Færgen, saa han indtil videre ikke noget til.

Sophus og Vira vilde naa første Færge fra Nyborg; det lod sig gøre, regnet ud paa Minutte, hvis ellers Motoren blev ved at gaaa, som den gik. Derfor var Maskinen saa høj i Tonen, og Fyn saa stribet. Vira sad tryk bagpaa, Sophus sad saa nær som muligt, med et Ben paa hver Side af ham, som en Tang hvormed hun holdt sig fast. De smaa kritiske Situationer som Sophus klarede undervejs, var hun fuldkommen lykkelig Uviden om. Et Bondekøretøj som uden at række Haanden ud pludselig og uventet svingede ind paa en Sidevej, til venstre, lige som Sophus lavede sig til at

passere ham, en Forbrydelse, oplagt Mord af Idioten. Men Sophus havde altid Mistro paa Forhaande til ethvert Hestekøretøj og skrabede udenom med en rask Manøvre, en Beslutning som beroded paa ren genial Gætning. Om at sætte Farten ned var der ikke Tale i det afgørende Øjeblik. Kustkens og hans Øjne mødtes et sekund, og Sophus rystede langsomt paa Hovedet ad ham, medlidende, et Udtryk for Sorg over Mandens Aandsevner og Moral. Men bagefter gik Hjertet haardt, og Sophus følte en forbigaaende Svaghed, som fik Ludt i et Suk, der havde ikke været meget, der skilte ham fra at dundre med 70 Kilometer Fart ind i Bredsidens af den elendige Møgvogn. Vira anede Ingenting.

Albani Kirketaarn synede allerede et Par Mil fra Odense for Enden af den snorlige Vej. Sophus gik i lange Buer udenom det ene Automobil efter det andet, et Hvilepunkt bagved dem, til han bøjede sig frem og overset Vejen, om den var klar for modgaaende Vogne, og om der var Plads, saa Spjældet aabent og frem i en Bue foran, Og det var ikke længe Automobilet havde hans støv i Øjenene!

Kort før Odensen indhentede han den lille røde Afag - det maatte man sige, han kørte skarpt. Sophus lagde sig op bagved ham og læste paa Speedometret, ja han gik, uden at det synede paa ham bagfra, sine 70 kilometer. Sophus passerede ham kort før Odense og gav i Forbifarten Føreren et Blik, det var en Mand formummet i store mørke Automobilbriller. Han smilte umærkeligt, idet Parret paa Motorcyklen susede forbi.

Gennem Odense kørte Sophus skinhelligt, med vældige, aabne Drøn af Udblæsningen i Gaderne, de faa lovbefalede Kilometer i Timen man maa. Han for vild, som man altid gør det i de indviklede Provinsbyer, og svor. Da han kom ud paa fri Vej igen, laa Afagvognen paany foran. Sophus saa paa Uret, et Kvarter opsparet. Afagmanden skulde aabentbart ogsaa til Nyborg, al Grund til at snakke med ham! Men Sophus var i Tvivl om sin Benzinbeholdning, og svingede ind ved første Tank han saa, et rødt Postament ligesom en Mand i Harnisk ved en Smedje. Mens Benzinen blev fyldt paa, vekseledes nogle ord med Betjeningen, en ung, landlig Mekaniker, og Vira hørte de to Oliesmurte drøfte Mærker, indviede, kølige Bemærkninger: Den maskine Sophus kørte, om dens Fortrin kunde der jo ikke være Tvivl; men ellers var der jo den lille encylindrede K.G.W., som gjorde sig bemærket paa Motorbanen ... saa, med et Nik, kørte Sophus.

Afag'en indhentede han lige saa længe efter, som det havde taget at fylde Benzin, men det var haard Kørsel, for han skulde køre hurtigere end den, til han naaede den. Han tudede, og Føreren foran vendte sig om. Et Par mørke store Øjenhuler. Han var advaret. Saa gav Sophus Gas og pressede sig op paa Siden af ham. Vejen var fri, bred nok og følte nu at maskinen gik det, den kunde taale paa Landevej. Den slangede ejendommeligt under ham, som om det umaadelige Motorpres følte paa langs igennem den. Selv lange Ujævnheder i Vejen slog mod Hjulene som Hammerslag, alt føg og blev Strimer; men Sophus kom ikke forbi. Han gav Gas i Bunde, Spjældet gabaabent. Føreren i Vognen ved Siden af smilede og bøjede sig lidt sammen, en Bevægelse der forraadte at han traadte paa Speederen. Langsomt arbejdede Vognen sig forrest med Motorcyklen ved Siden, og Afagmanden var fræk nok til at smile til Vira paa Bagsædet...

Sophus mente endda, han skulde have taget ham, men forude var et Sving, og risikere Vejkanten i denne Fart turde han ikke. Han lod Vognen gaa frem og lagde sig bagved den, samlede Kræfter, ligesom byggede Farten ind i sig og gjorde den gammel, for den havde været længe nu. Han saa

paa Speedometret. Viseren vibrede mellem 80 og 90, og de gik endda meget under den Fart, de havde holdt Side og Side. Vognen foran rokkede uhyggeligt paa Vejen, som om man hvert Øjeblik kunde tænke sig den springe ud af Vejbanen og til Himmels. Man saa Fjedrene give sig under Karrosseriet, Ujævnheder i Vejen tog den med smaa haarde nik - udebgribeligt at han turde holde den Fart med saa lille en Vogn! Det gik ned ad Bakke, og Sophus holdt sig klogeligt tilbage, lod den anden faa et Forspring, først naar det gik opad Bakke igen, havde han en Chance for at tage den tungere Vogn. Da Terrænet hævede sig igen, gik han frem og lagde sig lige bag Vognen. Føreren vendte sig og smilede. De saa hans mørke Øjenhuler og en lang dobbelt Rad Tænder, og Sophus svor: Ja! Og saa skred Duellen frem.

Det var imidlertid bleven en høj, dejlig Sommermorgen, Fyn blottede sine grønne Yndigheder, Blomsterne gyngede i Grøfterne, og Luften var fuld af hvide Sommerfulge, saa mange at det lignede et helt Snevejr. Foran paa Viras Støvfrakke satte de sig fast, blev kliet imod i Trækken fra Farten, der var saa stærk, at den pressede Munden op, hvis man ikke hele Tiden med magt holdt den lukket. Men Sophus og Vira saa ikke meget til Fyn, de var nødt til at lukke Øjenene næsten for den Regn af Støv og Sten, der kom fra Vognen foran. Det var bogstavelig som om Baghjulene udskød Grus, Luften var en flyvende Masse af fint bindede Støv, der piskede i Ansigtet, som om man kom imod det en Orkans Hastighed, det var som at køre i en Strøm af Sand udskudt af en Kanon. Længe holdt man det ikke ud. Sophus gik frem endnu en Gang og pressede sig op paa Siden af Afagmanden...

Og da skete der det, der kan ske, naar en Motorcykelist drister sig til at køre om Kap med et Automobil: Føreren paa Vognen grinte og lod Masken falde, Det var Døden. Han svingede ud i venstre Side af Vejen et gement Trick af en Motormand, naar man vil forbi ham, men ikke ukendt, og Sophus blev tvunget af vejbanen ud mod Grøften, hvor Grønsvær og løst Sand lurder paa Motorcykelisten. Han følte den bundløse Fornemmelse under Sædet, man har naar Baghjulet skrider, greb for Livet i Styret, og styrtede.

Han og Vira fik det aldrig at vide. Maskinen sprang lige op i luften i den sindsvage Fart, kom ned igen med et Brag, og rullede, ned, ned, ned, lige ned i Underverden.

I det samme tørnede Færgen med et Bump mod Bolværket, Krons gamle sorte Pram, der er slidt og ser ud som Snegleslim indeni. Kron var præcis. Han var sagt til netop til den og den tid, od det passede: Ligesom Færgen lagde til Land, rullede og rullede to Skikkelser ned ad den skraa Bred, ned, ned, ned, og endte med et Dunk i Bunden af Færgen.

Og Karon lo, haa, haa, haa, saa det svarede igen ovre fra den anden Bred af Floden, et Brøl af genlyd som naar Isbjerge kalver i en Fjord. Saa svang han Stagen rundt og stødte fra, rask Forretning, og førte Sophus og Vira over.

Jo, de naaede Færgen.

Sophus Claussen

(1865-1931)

Sophus Claussen skrev i vid udstrækning erotiske digte, men han kunne også erotisere digtekunsten. Forfatteren udgav også prosa og virkede i perioder som journalist. Som ældre kastede han sig over maleriet. Både i starten og i slutningen af forfatterskabet udgav Sophus Claussen værker, der er gået direkte ind i litteraturhistorien, fx *Djævlerier* (1904) og *Heroica* (1925).

Parken og Staden

Af Sophus Claussen

Nu fyldes Parken af Skygger,
og henad de grusede Stier
der vandrer, mens Fuglene tier,
usynlige Pudderparykker.

Fontænefigurerne gaber
med vandløse Fiskemuler,
og Svanen fortærer de Smuler,
de sidste Søndagsbørn taber.

Naar alle Fodtrin er døde,
da bobler Begæret og Kraften
sødt i den ensomme Aften ...
det svundne gaar mig i Møde.

I Ly bag sit smedede Gitter
er Parken skønheds-ladet
som en Susanne i Badet,
og Raadsherrer gaar der og titter.

... Men udenfor i Gaden
er Skønheden styrtet fra Tronen.
Der raser Dæmoner i Staden,
der blæser Sommer-Tyfonen.

Der daler ej Solnedgangs-Roser
paa rødmende Havfruebryster.
Dér ta'er de antike Lyster
til Takke med hullede Hoser.

Derude der haabes og bæves.
Der iler med rastløse Knokler
de Statuer, som forgæves
søger om deres Sokler.

(1898, *Djævlerier*)

Gloser:

Susanne i badet – historie fra den apokryfe Daniels bog kap. 13, der skildrer, hvordan Susanne belures af to ældre jødiske herrer, da hun tager bad i sin ægtemands have i Babylon

Jeppes Aakjær

Tyendesang

(1909)

- 1 Her kommer fra dybet den mørke armé
og fordrer af verden et svar;
skønt dagnings glimt i vor dryppende le
er al den fane, vi har,
vi vover en kamp for vor nedtrådte ret
og løfter i vejret på skændselens bræt
den tusindårs-lænke, vi bar.
- 2 Vi ejer på jorden knap trævl eller tråd,
kun denne vor skorpede hånd;
til menneskekår fik vi kummerligt råd,
i ørkner vandred vor ånd;
du herre, som højt gennem samfundet red
hen over de rygge, du trykkede ned,
nu smyger vi af dine bånd!
- 3 Vi harved din ager, vi skar dine neg,
vi strigled din blommede hest,
vi lytted bag stalden til rotternes leg,
når selv du gik pyntet til fest.
Du drømte på bolstre, vi slumred på halm,
hvor dyret er nabo, og luften er kvalm,
og svindsoten kommer som gæst.
- 4 Vel er vi en kuet og slidende hob,
kun trælle i velstandens gård,
i samfundets aske en nedtrykket Job,
der skraber sin byld med et skår,
snart svinger for ruden dog opgørets lyn,
se op, kammerater, det lysner i sky'n,
befrielsens malmklokke slår!
- 5 Vi råber det ind gennem luge og lo,
hvor dundrende plejlene går:
Kom frem af jert stinkende staldkammer-bo,
se ud fra de hældende vrå'r!
For fronten reveljen nu løfter sin klang,
lad mismodet synke, nyn med på vor sang,
jer dagning på ruderne står.
- 6 Ja, slip hvad der trykker på skulder og sind,
og sving imod lyset din hat!
Endnu har du ungdommens rødme på kind
og rester af letsindets skat.
Da pløjer vi muntre vort bølgende land,
når først vi har friet vor kuede stand
fra tusindårs-trældommens nat.

Tjenestefolk på herregården Avnsøgård i Odsherred. Fot. 1888.

Martin Andersen Nexø

Murene

(1918)

Han kunne godt ha' e sat sig ned i den egentlige by og haft værksted med svende og drenge, og en lille butik med fabriksfodtøj – der var ikke noget i vejen for det. Han var dygtig nok, og nogle
10 hundrede til at sætte historien i gang for lod sig vel skaffe. I værste fald etablerede fabrikanten én, imod at man solgte sig til ham med hud og hår.

Men Blank holdt ikke af at sælge sig til nogen eller noget. Han elskede friheden, og derfor slog han sig ned i byens udkant,
15 i et af disse huse med to etager og tagelighed, der gør overgangen fra markerne til storstaden læmpeligere.

Fra sin høje kælder havde han det hele for øje mens han arbejdede: først nogle trøstesløse lerknolde, så pil der dryppede i tågen og gav ly for pjuskede fugle, og længere ude marken hvor der
20 groede rigtigt korn. Længere ude endnu, vidste han, var der prægtige skove med søer og med blomster i skovbunden. Men Blank var ingen sværmer, og dette var jo det egentlige – landet.

"Herregud, er det det hele," sagde kammeraterne, når han fik dem med hjem for at se, hvor storartet han boede. Så blev
25 han mut. Forsvare sin herlighed kunne han ikke, det var jo ikke gennem forstanden men gennem hjertet og åndedrættet han fik sin glæde. Men han undgik de mennesker en anden gang og beholdt sit for sig selv; gik de kun ud på at tage det bedste fra ham, så kunne han undvære dem.

30 Det føjed sig efterhånden således, at han ingen omgikkes mere. Der var dukket mistro op i ham, og den holdt han fast ved – som værn om sit eje. Når folk kom med arbejde og gav sig til at tale om så frit han boede, svarede han ikke på det men holdt sig til sagen – og så til at få dem på døren hurtigst muligt.
35 Han havde intet at tale med mennesker om ud over det rent faglige; enhver almindelig samtale ville jo før eller senere dreje over på det, der var hans hemmelighed. Det satte sig som flyttende uro i hans blik, når han stod over for andre; og han indrettede – lidt påfaldende – værkstedet således, at det var umuligt for
40 nogen at komme til vinduet.

Så snart han var alene, faldt der dyb fred over ham; ensom følte han sig aldrig. Bevidstheden om at have erhvervet sig det egentlige fyldte ham helt; der var, hvad der skulle være. Han spekulerede ikke, men sindet tog forunderlig brogede indtryk af skyhimlen, hvor verdensrummet trak forbi i uendelig afveksling. Og solen selv tog om det hele som Guds overmægtige hjerte.

Den meste tid af året stod hans vinduer åbne, og når solen skinned, gik hans fløjten som flimmer ud over den sprukne lerskorpe. Han kunne fløjte som en halvgal, en beruset, skrue sig op til øredøvende jubel som en stuefugl der er hængt ud i solskinnet på muren.

En høst begyndte de at grave grunden ud lige uden for hans vinduer. Blank kiggede nysgerrigt på dem fra sit bo; han havde valgt som en fugl, og der var noget fugleagtigt i den måde, han strakte hals og kiggede ud på arbejdet. Nogen uro følte han ikke; dette var noget, der foregik i landskabet, nye sider det vendte udad – altsammen til glæde for ham.

Om vinteren havde han den svir at se kvarterets unger tumle sig i den frosne udgravning, og ved forårstid kom der håndværkere og gav sig til at bygge. Helt morsomt var det at se på, for her sad Blank alene om sit fra først til sidst; det arbejde han havde for, skulle ingen anden komme og prøve at stikke fingrene i! Og derude kravled de som i en myretue. At de kunne få et hele ud af så mange hænders arbejde – det undrede ham mest af alt.

Men derude voksede arbejdet fra dag til dag og vendte en nøgen brandmur mod ham tre-fire alen henne. Landet spærredes ude; en dag forsvandt den sidste piletop, og han måtte undres på, hvor meget af himlen de vel levede.

Der var ingen klang i brandmuren, og Blank holdt op med at synge; han fløjted af og til endnu – for at rense luften! Men som årene gik, tog den ensformige grå murflade farver af fugt og skygge, store fluer krøb hen over den og gjorde den levende, travle bænkebidere og et og andet tusindben. Så snart han krøb ud af sengen om morgenen, søgte hans blik muren; af skjoldernes karakter og tone kunne han afgøre, hvordan dagen var. Nogle skridt til venstre var der en anden lige så høj mur med tre galvaniserede skarnkasser ved, og når han krøb halv ud af vinduet og lagde sig på ryggen, kunne han se lige op i himlen.

Det kunne ikke så godt gøres ret ofte, men det var heller

ikke nødvendigt. Langt henne til højre levede murene en smal spalte, der rummede alt. Himlen øverst oppe, så nogle lindegrene der kom stikkende frem bag murene, et snurrigt lille udsnit af landskab sat på højkant, og endelig en kort stump vej med dens ustandselige færdsel – tværs over spaltens bund. Han kunne ikke se det fra sin stol, men ved at stille en stump spejl i vindueskar- men havde han det hele.

Blank indrettede sig helt hyggeligt med sin stump af Guds fri natur i spejlet. Han behøvede blot at lette ansigtet fra arbejdet for at få del i det alt: sol og regnvejr og agre; og da nogle år var gået glemte han helt, at der nogensinde havde været andet end den grå skjoldede brandmur foran ham.

Dengang han i sin tid flytted herud, boed der en fattig hørkræmmer henne på vejhjørnet. Det var ham, der byggede og slog kvarteret op; nu var han tyk og velnæret og kaldtes grosserer. Skomager Blank gjorde ikke noget forsøg på at trænge ind i udviklingens enkeltheder; han begreb blot at det var grosserer der spærred, og satte det rigtigt i forbindelse med mandens tykkelse.

Han tog det akkurat som det lå for. Grosserer var en rigtig god mand, skikkelig som vært og venlig mod småfolk; om søndagen lå han på alle fire på gulvtæppet og legede med sine børn. Han havde blot den fejl, at han bulnede ud og fyldte for meget, så han tog udsigten bort.

Netop således formede det sig for skomager Blank, som et håndgribeligt fænomen der var så lige til som noget. Når han så sin vært, lagde han altid mærke til tykkelsen og fastslog uroligt for sig selv, at manden blev ved at lægge sig ud. Han følte det som en overhængende fare for selve åndedrættet; det var som ville man klemme vejret af ham.

En vår endelig skete det skæbnesvangre. Grosserer kunne ikke rummes inden for det gamle længer, der groede en høj her- skabsmur op for udkigget. Den sidste rest af jorden forsvandt, i Blanks spejlstump stod nu fem køkkenvinduer i en søjle over hinanden. Men bygningen havde den egenskab, at dens bagside fanged formiddagssolen og gav den igen i spejlstumpen; og fem pige-kammervinduer kunne han ane, når et af vinduerne smækked så langt tilbage, at det kom fri af brandmuren. Så kom også en nøgen buttet arm frem og fanged vinduet ind, kom og gik i et glimt og kunne til nød forveksles med en solstråle.

Men alt i alt betød det ikke noget. Spejlstumpen faldt omkuld

en dag og fik lov at blive liggende. Blank havde ikke brug for den mere. Han havde gennemskuet sammenhængen med de spærende mure; nu holdt han øjnene hos sig selv og øved sig i at se tværs igennem det hele.

5 Han vidste mere nu end før, kom også nemmere til sin viden. Når myggesværmen stod og bølged over de tre skarmkasser som tre grå skyggedansere, vidste han at det var stille grødeluft. Han havde ligget sig værk til op ad den fugtige mur og kendte tydelig på sig, når gigtens gode ven nordenvinden var ude og valse. Og 10 når det begyndte at lugte slemt af skarmkasserne, stundede sammen til live i ham. Han fik flere og flere kendemærker, så mange tilsidst at det blev sommer i ham altid; han havde tyet til fantasien og kunne fremtrylle solen når han ville.

15 Blank fløjtede aldrig nu – han trængte ikke til det. Stilheden havde fået betydning for ham, og han sad tavs over arbejdet, med et tomt, lyttende udtryk. Af tomheden for hans blik groede der ny verdener frem, så han intet savned. Hans syn tog underlig kejtet på udvortes ting, den øde mur havde svækket det; folk 20 der så ham i øjnene, troede han var gal og undgik ham. Men han så fortræffeligt indad og fandt alt i sig selv.

Han havde efterhånden sat adskilligt overstyr, af det der holder andre oppe. For sig selv krævede han ingenting, og syntes alligevel han var en holden mand. Men af alle dem omkring sig havde 25 han ondt. ”De er muret inde,” sagde han ved sig selv og rystede bedrøvet på hovedet, ”solen kan jo aldrig komme til at skinne på dem.” Det faldt ham aldrig ind, at han selv var i samme forfatning. Han havde skudt det hele af sig – ønsker og fornødenheder – og sad tilbage med en enkel varmende følelse som sin 30 part, deltagelsen med alle dem der led under skyggen af de tunge grå mure. Han alene så, hvorfra ondet stammede – derfor kaldte de ham gal, han vidste det godt. De andre troede det var murene, og gav ondt af sig over dem. Men Blank kendte hemmeligheden, han alene! Derfor smilede han så ejendommeligt.

35 Når det var stærkt oppe i ham, lod han arbejdet hvile og sad og fingrede med strygestålet. Der klæbde gammel overtro ved det, det havde hjulpet og værnet så mangan af hans forgængere i faget; spidsen af strygestålet rigtig vendt holdt det onde borte og lykken til huse. Blank selv troede ikke på den slags; han 40 fik strygestålet mellem fingrene så at sige, og vidste ikke hvad

han skulle gøre med det, det var en handling uden mening. I sin nød gav han sig til at file det spidst; det blev efterhånden den eneste beskæftigelse, der ville give ham ro i sindet. Han 5 følte det selv som ørkesløst tidsspilde, og slog vrede til stålet når manien kom over ham; alligevel kunne han ikke lade være.

En dag kom der opsigelse til Blank og de andre beboere af den gamle overdrevsbygning. Den var nu helt omringet af kaserne og skulle rives ned for at gøre plads for en moderne ejendom.

10 Blank havde underlig nok aldrig tænkt sig denne mulighed. Om han var vågnet en morgen og havde opdaget, at de spærrende mure var sunket i jorden igen, ville det slet ikke have undret ham; han ville have taget det som et simpelt udslag af ret og billighed. Men at rønnen her skulle ryddes af vejen for at give 15 plads for en kaserne, kunne han ikke få i sit hoved. Det var som at sprænge selve verden bort for at få plads for endnu mere påhit; det var at stille alle begreber på hovedet.

Men Blank så nok, hvad der lå bagved. Nu var grosseren blevet så oppustet, at han ikke kunne nøjes med at spærre folk 20 inde – de måtte ryddes af vejen for at skaffe plads til ham.

Han tog sit pæne tøj på, stak det spidse strygestål ind under trøjlen og gik over og ringede på hos grosseren. Der var kommet 25 en underlig uro i hans blik den senere tid, som gjorde folk bange for ham.

”Det er den gale skomager,” hørte han pigen sige ind i stuen. 25 Så kom grosseren selv farende ud og stirrede forundret på ham.

”Det var bare de opsigelser,” stammede Blank og trådte indenfor.

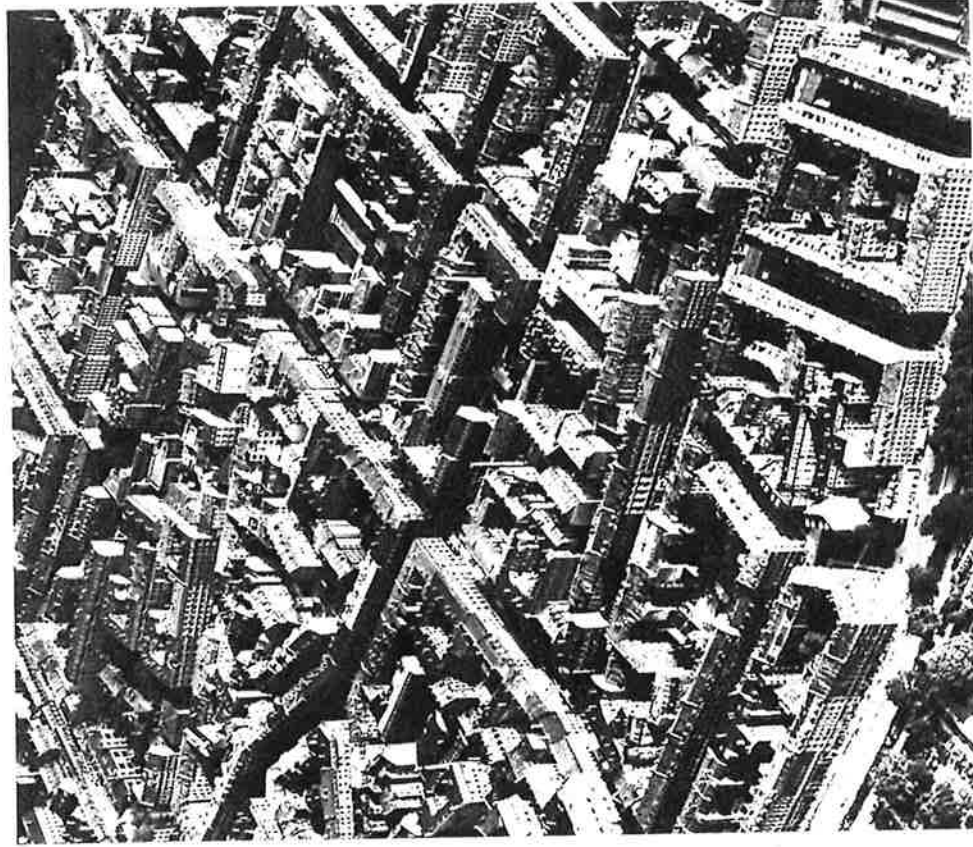
”Ja, hvad Fanden er der med dem? Mener De måske, de ikke 30 er lovformelige?”

”Jo, men – du er blevet for oppustet – du bulner ud, du – og de andre får ikke vejret. Og nu stikker jeg hul på dig, – 35 så vejret kan slippe ud –”, sagde Blank stødvís og satte ham strygestålet i maven.

Skomageren kom i fængsel, men hans tankegang var for underlig 40 til, at man med noget udbytte kunne beholde ham dér. Dette med at forveksle en brandmur med en tyk grosserer var for sinds svagt til, at man i længden kunne behandle ham som et tænkende væsen og gøre ham delagtig i samfundets normale goder. Han blev hurtig overført til en sindssygeanstalt.

Der sidder han i øjeblikket, og tror han har sprængt murene med sit strygestål. Dybet har åbenbaret sig for ham; han ser den store sammenhæng og hænger sig ikke i ligegyldige småting. Derfor beholder de ham stadig på anstalten.

5 Stundom har han sine lyse øjeblikke, hvor han øser sine tanker af det store fælleskar. Så bliver der tale om, hvorvidt han skal overgives til samfundet igen. Men til alt held spørger han pludselig om solen nu kan skinne ned på den gamle rønne, eller de tror, han skal tappe grossererens endnu engang.

Luffotografi af spekulationsbyggeri på Nørrebro i København.

Tom Kristensen Middag (1920)

- 1 Ned gennem gaden, som gik i en bue og slynged trafikken ud på en plads, lyste de hvide facaders lue, brændte de tusinde ruder og glas. Hen over mørke mure sprang solen fra ruderne ned på markisen, rislede ned ad det skråt spændte tøj og drypped på fortovsflisen.
- 2 Asfalten flammed af sted med trafikken, med cykler, med biler. Af sted! Af sted! Gammel og gul og gnaven stod krikken og stemte sin ende mod færdselens skred. ”Hej, kan du ræbbe dig, fjottede kusk! Giv den for Satan som Satan på to’sken!” Og som en skygge det flimred forbi: det var en dreng fra kiosken.
- 3 Egerne gnistred, og fælgene suste, og klokken gav klang og hidsige skrald. Latteren højt imod himmelen bruste, når der var godt med punktéringers knald. Kællingen, som i trafikken blev stiv, slaget af rædsel, blev rædsomt besudlet. ”Fanden til møjtramper! Skimlede siv!” Skældord og eder sprudled.
- 4 Nu var der fri bane, god bane, glat bane, asfalten ryddet for vogne og folk. Fjernt durred larmen i gammel og mat vane, sporvognen skingred som skrab med en dolk. Så blev der spurt på og sus på og fart på, gummien hujed langs asfaltens flade. Vrikkende jolled den lille kioskdreng, en skygge mod solens facade.

Sigbjørn Obstfelder

(1866-1900)

Sigbjørn Obstfelder var uddannet ingeniør og rejste som ung en del rundt i verden. Han var blandt andet i USA og fik dermed et førstehåndsindtryk af, hvordan den borgerlige kultur kunne udvikle sig. Med *Digte* (1893) fik Norge sin første modernistiske forfatter. En lille række korte lyriske prosastykker, skrevet i Baudelaires ånd og udgivet efter forfatterens død, cementerede opfattelsen af Sigbjørn Obstfelder som litteraturens svar på maleren og landsmanden Edvard Munch.

Byen

Af Sigbjørn Obstfelder

Jeg bor i fjeldet. I uger har jeg ikke set et menneske, ikke hørt min egen røst. Jeg hører mig selv tænke, mens tjernet skvulper.

Røde skyer drager forbi. Det mørknes, fjeldvandet blir sort, lommen skriger.

Der farer en angst igjennem mig. Hvor er de nu alle? Hvad gør de? Lever de endnu? Lever mine brødre, menneskene?

Og fjeldet blir pludselig så isnende koldt. Det har intet hjerte.

Jeg må ned, bag den borteste blåne, søndenfor de brede sletter, der hvor hjerter slår, der hvor tusender hjerter slår i kor.

Jeg iler til dalen, jeg gemmer mig i kupéen. Hele natten pruster jernvognen, lynet af sted i mulm og mørke, gennem lange, dybe dale, over brede sletter.

Næste aften står jeg på den stenlagte gade. Der er ingen skog længer, men huse og huse og vinduer, ingen sus gennem blade, men surren af vogne, larm af utallige fødder.

Langt borte hører jeg et forfærdeligt skrig. Hvem lider?

Jeg løber efter skriget. Og jeg hører ud fra åbne vinduer en brølende røst:

«Forfærdes, I mænd og kvinder, I rådne hen, Eders skiddenhed er værre end øglers, Eders synder er utallige som havets sand, – –»

For angst løber jeg videre. Jeg kommer forbi et hus, hvor der er mange mennesker. Jeg ser dem sidde langs væggene, de snakker ikke til hinanden, de smiler ikke til hinanden.

Og jeg blir mer og mer angst. Jeg kommer forbi dansebuler med mænd og kvinder, der sparker hinanden tilblods.

Er dette mine brødre, menneskene?

Jeg løber videre og videre. Jeg blir mer og mer angst. Ingen taler til hinanden, ingen smiler til hinanden. De farer afsted, som var de piskede, og ud fra de små huse hører jeg gråt og hulken, bag mig gråter det, gråter, gråter ...

Og omsider går det op for mig, omsider ser jeg det: De er vanvittige, de piskes af sin egen skygge. Og jeg ser mig om, jeg ser på deres øine, deres miner, deres ilen og løben:

Ja, de er vanvittige, de er vanvittige.

(1893, *Samlede Skrifter*)

Gloser:

Tjernet – søen

lommen – fugleart, lever ved kysten

borteste – fjerneste

blåne – synsrand

skog – skov

alle, hvor kan vi da læse en endnu dybere, sødere, grummere og lystigere Historie end denne Historie? Paa det ubeskrevne Blad!"

Den Gamle sidder tavs en Tid, gumler og ler kun lidt med sin tandløse Mund.

„Der findes mellem Fortællersker en Historie om det ubeskrevne Blad,“ siger hun. „Vi fortæller den ikke gerne. Thi den kan, for de Ikke-Indviede, svække vor egen Kredit. Dog, til Dem, min kære og fine Hætte og Dame med de gavmilde Hjerter, vil jeg berette den.“

Højt oppe i Portugals blaa Bjerger ligger et Nonnekloster for Søstre af Karmelitterordenen, hvilken er en meget streng Orden. I gamle Dage var Klosteret hovedrigt og stormægtigt, mange af Søstrene var fornemme Damer, og der skete Mirakler. Men i Aarhundredernes Løb higede højbaarne Damer mindre og mindre efter at faste og bede, de store Medgifter flød karrigere ind i Klosters Kasse, og de faa fattige Søstre holder nu kun til i et Hjørne af den vældige, forvitrende Bygning, der ser ud som om den havde sat sig for at blive eet med Bjerget selv. Dog er det et muntert og virksomt Søsterskab. De har stor Glæde af deres hellige Betragtninger, og de varetager med inderlig Fornøjelse den særlige Bedrift, som i den gamle Tid forskaffede Klosteret et mærkeligt Privilegium. De forarbejder det fineste Lærred i Portugal.

Den lange Mark nedenfor Klosteret bliver pløjet af snehvide Okser, og Frøet bliver kyndigt udsaaet af arbejdshærdede, jomfruelige Hænder med Muld under Neglene. Naar da Hørren blomstrer er den hele Dal luftblaa som det Forklæde, den hellige Jomfru bandt om sig for at gaa ud og samle Æg i Sankt Annas Hønsegaard, lige netop Øjeblikket inden Ærkeengien Gabriel med vældigt Vingesus svang sig ned paa Husets Dørtærskel, og mens saa højt oppe, at man kunde blive svimmel derved, en Due, som en Sølvstjerne, holdt sig dirrende paa Vingerne med rejste Nakkefejer. I Miles Omkreds løfter i denne Sommermaaned Folk i Landsbyerne Blikket mod Ageren og spørger sig selv: „Naa, er Klosteret nu blevet løftet op i Himlen? Eller har vore gode smaa Søstre faaet Himlen trukket ned paa Jorden til sig?“

Sidenefter, til rette Tid, bliver først Hørren rusket, skættet og heglet, derpaa den fine Traad spundet og Linet vævet, — og til allersidst breddes Lærredet paa Bleg paa Grasset, saa at man godt kan tro at der ligger Felter af Sne rundt om hele Klosteret. Og alt dette gaar for sig med hjertelig Omhu og Andagt og under Betænkninger og Bestænkninger som er Klosterets Hemmelighed. Derfor bliver ogsaa det færdige Lær-

Det ubeskrevne Blad

Ved Byporten sad Dagen igennem en gammel kaffebrun, sortklædt Kone, som tjente sit Brød ved at fortælle Historier.

Hun sagde:

„De vil høre en Historie, kære Hætte og Dame? Ak, jeg har fortalt mange Historier, over tusind, siden den Tid da jeg lod unge Mænd fortælle mig selv smukke Historier om en rød Rose, to klare Bjergøjer og to trinde Liljeknopper, og om fire silkeglatte, dødeligt knugende Slanger. Det var min Mormoder, den dejlige, den ofte favnede, der til sidst — rynket som et Vinteræble og sammenkrøbet paa Hug under det barmhjertige Slør — tog sig for at lære mig Fortællekunsten. Hendes egen Mormoder havde engang oplært hende deri, og begge disse to var bedre Fortællersker end jeg. Men det er nu lige meget, thi for Folket er de og jeg blevet eet, og Folket ærer mig især, fordi jeg har berettet for det i to Hundrede Aar.“

Har man da betalt hende godt, og er hun kommet i Humør, kan hun ogsaa fortælle mere.

„Hos min Mormoder,“ siger hun, „gik jeg i en skrap Skole.

’Vær tro imod Historien,‘ sagde den Gamle. ’Vær evigt og urokkeligt tro imod Historien.’

’Hvorfor skal jeg være det, Bestemoder?’ spurgte jeg hende.

’Skal jeg give Dig Grunde, næbbede Pigebarn?’ raabte hun. ’Og Du vil være Fortællerske? Nuvel, Du skal blive Fortællerske! Og jeg vil give Dig Grund! Hvor Menneskene er tro, er evigt og urokkeligt tro imod Historien, der taler tilsidst Tavsheden. Hvor der ingen Historie er og ingen har været, eller hvor man har forraadt Historien, der er Tavsheden Tomhed, — men naar den Fortællerske tier, som har været Historien tro indtil Døden, da taler Tavsheden. Enten nu en lille Tøs forstaar det eller ej!

Og hvem fortæller da, naar vi selv tier, en Historie bedre end nogen af os har gjort det? Det gør Tavsheden. Hvor læser man da en bedre Historie end paa den skønnest printede Side i den kosteligste Bog? Paa det ubeskrevne Blad. Naar en kongelig og ridderlig Pen, i mægtig Inspiration, har nedskrevet sin Historie med det sjældneste Blæk af

red, som sendes ud af Porten paa Ryggen af smaa Æsler, stadig ned ad Bakke til Byerne, saa blomsterhvidt og glat og lækkert som min egen lille Fod naar jeg, fjorten Aar gammel, havde tvættet den for at gaa til Dans i vor Landsby.

Flid, kære Herskaber, er en god Ting, og Fromhed er en god Ting, men den allerførste Spire til en Historie maa komme fra et helligt Sted udenfor den selv. Saaledes faar Lærredet fra Convento Velho sin sande Kraft og Fortræffelighed af den Omstændighed, at det allerførste Linfrø, for syv Hundrede Aar siden, blev bragt hjem til Portugal af en Korsfarer, fra det hellige Land.

I Bibelen, i Josvæ Bog, kan man læse om Landene Lecha og Maresa. Jeg kan ikke selv læse, og har aldrig set denne hellige Skrift. Men min Mormoders Mormoder nød som Barn stor Godhed i en gammel jødisk Rabbiners Hus, og den Kundskab som hun modtog af ham har vi siden, den ene efter den anden, bevaret og lært udenad. „Caleb's Datter Achsa begærede en Ager af sin Fader, sprang ned af Asenet og sagde: 'Giv mig en Velsignelse! Thi Du gav mig et Land sønderpaa, giv mig og Vandspringe!' Saa gav han hende Vandspringe oven og Vandspringene neden. Og paa de samme Agre sønderpaa, Lecha og Maresa, levede sidenefter de Slægter, som arbejdede paa det kostelige Linklæde for Asbeaz Hus.“ Den portugisiske Korsfarer, hvis Slægt selv engang havde været Lærredvævere, henryktes af Linets Finhed og Styrke og bandt en Pose af dets Frø ved sin Sadel.

Gennem denne store Mærkelighed fik da Klostreet sit Privilegium, som var dette, at levere Brudelagner til alle unge Prinsesser af det kongelige Hus.

De maa vide, kære Herre og Dame, hvis De ikke allerede ved det, at det i Portugal, i meget gamle og fornemme Slægter, har været Skik, at Morgenen efter et Bryllup, og inden Morgengaven blev afgivet, den højeste Hushovmester fra Paladsets Balkon udhængte Nattens Brudelagen med den højtidelige Proklamation: „*Virginem eam tenemus*“ – „Vi bevidner at hun var Jomfru“. Den ældgamle og ærværdige Skik blev aller strengest overholdt af den kongelige Familie selv, og har der bestaaet indtil for en Menneskealder siden. Et saadant Lagen blev aldrig siden tvættet eller igen anvendt.

Men Klostreet i Bjergene nød, i Erkendelse af det leverede Lærreds hellige Oprindelse og som Belønning for dets Kvalitet, den Udmærkelse at modtage tilbage Midterstykket af det Lin, der bevidner en kongelig Bruds Ære.

I Klosters Midterfløj, der skuer ud over hele det omliggende Land, er en lang Sal eller et Galleri med sort og hvidt Marmorgulv. Paa Sallens Vægge hænger Side om Side en Række gyldne Rammer, hver enkelt prydet med en kronet Plade af rent Guld, paa hvilken en Prinsesses Navn er indgraveret: Dona Christina, Dona Inez, Dona Jacintha Leonora, Dona Maria. Og i enhver af disse Rammer er indfattet et saadant Stykke Lærred skaaret ud af et kongeligt Lagen.

I de falmede og blegede Aftegninger, som Rammerne omslutter, kan man med nogen god Vilje læse hele Dyrekredsens Tegn: Vægten, Skorpionen, Løven og Tvillingerne – eller man kan finde Billeder fra sin egen Tankeverden: et Træ, en Rose, et Hjerter, et Sværd, eller endog et med et Sværd gennemstunget Hjerter.

I gamle Dage hændte det tit, at et stateligt, farveprægtigt Optog snøede sig gennem det stengraa Bjerglandskab, op mod Klostreet. Prinsesser af Portugal, som nu var Hertuginder, Ærkehertuginder, Dronninger eller Enkedronninger i fremmede Lande, kom her med deres store Følge paa en Pilgrimsfærd, som var baade hellig og forborgent munter. Fra Hjørmarken opefter blev Vejen meget stej, den kongelige Dame maatte staa ud af sin Karet og lade sig bære det sidste Stykke i en Bærestol som var skænket Klostreet til dette Formaal.

Senere hen, op mod vor egen Tid, er det sket – ligesom naar en sidste Gnist i et Brev, der brændes, efter at alle andre er løbet hen ad Kantene og er udslukte, endnu kommer til Syne – at en meget gammel Adelsfrøken kommer rejsende til Convento Velho. Hun har været en ung Prinsesses Legesøster, Veninde og Hofdame. Idet hun stiger op mod Klostreet, bliver Udsigten omkring hende, til alle Sider, videre. I Galleriet fører Gæstesøsteren hende til Pladen med Prinsessens Navn, og forlader hende, thi hun forstaaer at hun her ønsker at være ene. Langsomt, langsomt gaar Erindringerne gennem det lille ærværdige, krønumlignende og kniplingsdækkede Hoved, og der nikkes blidt til dem. Den trofaste Veninde gennemgaar Brudens legitime, ophøjede Lod og Lykke med den udvalgte, ubekendte fyrstelige Brudgom. Hun ser for sig Glæder og Skuffelser, Statsrejser og Regeringsjubilæer, Hofintriger og Krige. Tronarvingers Fødsel og de kongelige Børns egne ægteskabelige Forbindelser, Dynastiers Stigen eller Synken. Af Tegnet paa Lærredet blev, husker den gamle Hofdame, engang taget Varsel, og nu, da hun kan overse Menneskeskæbner, kan hun sammenstille Varslet med Udfaldet og sukke lidt og saa smile lidt. Hvert enkelt Lærred, med sin kronede Navneplade, har en Hi-

storie at fortælle, og med dyb Troskab mod Historien er ethvert hængt

op.

Men midt i den lange Række hænger et Lærred, der adskiller sig fra de andre. Rammen er saa skøn og tung som nogen herinde og bærer, saa stolt som nogen, sin gyldne Plade med den kongelige Krone. Men paa Pladen staar intet Navn, og det Linn, som Rammen indfatter, er hvidt fra Hjørne til Hjørne, et ubeskrevet Blad.

I, der vil høre Historier, betragt dette Blad og erkend de gamle Fortællerskers, min Bedstemoders og hendes Bedstemoders Visdom.

I hvilken evig og urokkelig Troskab imod Historien er ikke dette Lærred blevet indtøjet i Rækken! Fortællerskerne selv tilhyller her deres Hoved og tier. Thi de højkongelige Forældre, som har beordret det indrammet og ophængt, kunde jo have ladet være.

Det er foran dette hvide Linn at de gamle Prinsesser – de erfarne, i Livet prøvede, pligetro Dronninger, Husstruer og Mødre – og at de højbaarne gamle Jomfruer, disses Leggesøstre, Hofdamer og Brudepigter, altid er standset og har dæilet længst. Det er foran dette hvide Linn at endnu i Dag gamle og unge Nonner, og Abbedissen selv, falder dybest

i Tanker.

Martin A. Hansen skrev romaner, noveller, essays og historiske skrifter. Forfatterskabet var præget af viljen til at fastholde erindringen om almuelivet (det gamle, simple bondeliv) på vej ind i en modernisering af Danmark. Hans roman *Løgneren* (1950) om livsløgneren og degnen Johannes Vig blev læst højt i radioen og senere indspillet som film (af Knud Leif Thomsen, 1970). *Orm og Tyr* (1951) er en religionshistorisk beretning om kristendommens frembrud i Danmark – og hvorfor den overvandt troen på de gamle, nordiske guder.

Agerhønen

Af Martin A. Hansen

De hørte den hjemløse landstryger udenfor, blæsten. Han var træt, lod det til. Nu og da lagde han sig ned på marken for at hvile, men så måtte han op igen.

Og en gang imellem rejste sneen sig op ved vinduet, hvirvlede, polkerede og var borte igen. Den kikker ind, tænkte de, den morer sig over os, skønt her ikke er noget at more sig over.

Det blæste, og aftenen gik. Blæsten tog nok til, men trægt. Den slæbte sig gennem havens træer. En slidende vind. Den mindede om en, som nøler med at sige sandheden, men skal sige den. Det var nok, hvad de voksne i stuen hørte i den slidende blæst. Aftenen gik, og der kom hele tiden sne ned. Først var det store, brede fnug, som fra mørket kom sejlene ind mod ruden og blev lysende, store anemoner. Siden blev fnuggene mindre og tættere, og længe, meget længe kom de på skrå. Lidt efter lidt satte de farten op og kom mere på langs, flygende. Når da ikke sneen gjorde holdt, vendte sig i sin lange, hvide kappe og kikkede ind.

– Se dog sneen! sagde den mindste pige. Søsteren tyssede på hende. Børnene glædede sig ellers over snevejr, men det kunne de ikke nu, syntes de. Og hele aftenen blev der ikke sagt stort andet end det, den lille sagde om sneen. Det var under krigen, den første store krig, på et afsides sted, i et beskedent hus, hvor der var noget i vejen.

Faderen sad og læste avis. Han læste stadig på det samme stykke. Han kom midt i det, så begyndte han forfra igen. Moderen stoppede strømper. Det gik rask, nålen ind, nålen ud, ind og ud, ind og ud, tråden over, næste hul, alt for rask. Børnene sad tæt sammen ved et hjørne af bordet og så i gamle ugeblade. De var meget stille og enige.

I et skikkeligere lys havde stuen set hyggelig ud, omhæget og med pæne småting, lyseduge, billeder, nips. Men ned fra loftet hang der en underlig, livløs tingest, som også gjorde de andre ting livløse. Det hjalp ikke petroleumslampen var pudset og skinnede i messingen. Den var uden olie. Den ikke bare hang, den var hængt.

Lyset kom fra karbidlygten oppe på væggen. Faderen havde prøvet at afskærme den, men det var alligevel et råt lys, den gav. Den var skæv og blå i sin stikkende flamme, og den hvæste, så længe den havde kræfter nok. Så

begyndte den at blinke og vippe med flammen som skaden med sin hale. Menneskelig blev den først, lige inden den døde.

Lygten stod og pegede på møblernes slidte steder og tapetets pletter. Den viste alle, fejl frem. Gjorde de smalle ansigters skrift nem at læse. Det hårde lys, gjorde alting ringe, også sjælene, som savnede olie til deres lamper.

Det skete, at landstrygeren derude jog en lang arm ned i skorstenen, så kakkelovnen lod røg gå fra sig. Det stirrede børnene på med åbne, slapt smilende munde, det var da endelig noget interessant.

Men gløder var der da i ovnen, helt uden varme var stuen ikke. Og var en fremmed kommet ind, havde han måske ikke lagt mærke til noget. Så ville forældrene gøre deres bedste. Det var deres stolthed at skjule alt til det sidste.

Nu og da kom der jo bekendte på besøg. De havde vel deres anelser, og nogle af dem havde lige så skarpt et blik som karbidlygten. De så i al hemmelighed børnenes øren efter. Jo, ørerne var rene, tøjet bødet. De kikkede i smug under familiens træsko. Jo, de var velholdte og nyskoede. Det så nok ikke allerværst ud for familien. Det var i hvert fald en meget pæn fattigdom. Og det røber sig altid i slusk, når man rigtig synker.

Først gik det helt godt for familien. Men så var faderen længe indkaldt som soldat. Bagefter dårligt arbejde, lav dagløn, høje priser, ned ad bakke. Så kom der sygdomme. Det ved man præcist. Nu er det min tur, siger sygdommen altid, når modgangen har brudt hul. Og nu stoppede frost og sne faderens spade, som de levede ved. Det kunne ikke skjules længere. Man kan ikke blive ved at hænge i én finger. De havde skjult det i pænhed så længe, at musene nu sagde op og ikke ville komme i det spisekammer længere.

Faderen læste avis, det samme stykke om og om igen. Moderens nål for så rask, ud og ind, ud og ind.

Næste strømpe, garn i nålen, ind og ud, ind og ud. Det går ikke mer. Kun lidt byggrød. Dag efter dag. Små tallerkener, mindre og mindre. Frost og sne. Ikke skjule mer.

Hvad så? Der mangler vel ikke udveje for den familie. De kan jo bede nogen om lidt hjælp. På væggen hænger billeder af mennesker, som ser flinke ud. Kom dog endelig, siger billederne. Og gør man nødvendig det, så kan man jo sælge billederne, de vil hygge på enhver væg, så de er meget værd. Og der er hængelampen, den er jo unyttig og hænger bare og ser uhyggelig ud. Men moderen holder den så blank og skinnende, at den må være en masse penge værd for den, som har olie. Og der er den gamle konkylie på kommoden. Den er kostbar, for den er mærkelig at høre i, og hver gang fader tager den i sin hånd, giver han sig til at fortælle, hvad han har læst om fremmede lande, som kommer det lige ud af konkylie. Ja, familien kan sagtens klare sig en tid ved at sælge af tingene, for alle i stuen ved, at de ting er meget værd.

Faderen læste avis. Moderen stoppede hoser, børnene bladede stille i gamle ugeblade, som var bløde og møre i papiret af at blive bladet, og ingen mælede noget, og aftenen gik mod sengetid.

Men blæsten var øget. Den havde fået magt, var ikke længere en landstryger, men en hærfører, som rejste med stort følge. Der var store, brusende minutter, når et flyvende hærtog passerede, og halerne på snefogets heste piskede ruderne, og underlige døde øjeblikke, da der var stille om huset, og man hørte blæsten ride gennem kirkegårdens store træer.

I sådan et tyst øjeblik hørte de et dumpt slag på yderdøren. Mellem stue og yderdør lå der både køkken og gang. Men de hørte det. Det ene slag.

De så på moderen, og hun så på dem. Hendes øjne var store, og det blev deres også, mørke, fulde af frygt. Og de vendte alle, mor og børn, deres stirren mod faderen. Han så stadig i avisen, men hans blik flyttede sig ikke, han læste ikke.

Han vendte sig ikke imod dem, og de vidste ikke, hvad der var i hans tanker. Han var en mand, anderledes i sindet end de, og i frygtens øjeblik vidste de intet om ham, når han ikke vendte sig og så på dem. Men mor og børn var forenet. Når noget ukendt nærmede sig, da var der frygt i dem. De huskede for meget. Det var en nat, de lå og sov. Da bankede det. En mand stod uden for vinduet. Du skal af sted i nat, du er indkaldt.

Der var krig endnu.

Faderen løftede hovedet og så op på uret, som hang der på væggen og sagde: Bi og ti, bi og ti.

Der var et mærkeligt skær i hans blik, måske det lønlige svar fra mandsindet, når det vilde og ukendte kalder. Ja, jeg kommer.

– Hvad var det? lød moderens hvisken.

Han vendte sig og mødte de mange øjne, og der kom styrke i hans.

Mens hans skridt fjernede sig ud gennem køkken og gang, sad de lyttende, så stille og urørlige, som havde han taget deres livsånde med sig.

De hørte ham åbne den frostbundne dør. Blæsten for i. Da det atter tystnede, hørte de ham spørge: – Er her nogen?

De syntes, det varede længe. Men skønt de havde hørt hvert af hans skridt, kom de til at ryste, da han stod i døren, alvorlig, undrende. Han bar noget i hænderne. En af småpigerne skreg lidt ved synet af det, og det isnede dem ned ad ryggen, så hæsligt og forfærdeligt syntes de, det var.

– Hvad er det dog? hviskede moderen.

– Det er en agerhøne, svarede faderen.

Da skete der noget i deres øjne. Da så de, det var en lille agerhøne.

Faderen holdt en lille, buttet fugl i hænderne, og dens hoved hvilede stille mod hans ene tommelfinger.

– Den lå på trappestenen, sagde han.

– Jamen, hvem ... begyndte moderen.

– Der var ingen spor i sneen, svarede faderen, den er fløjet imod. Moderen tog fuglen, hun kyssede den på vingen.

– Den er helt varm, kom og mærk! sagde hun. Og børnene kom derhen og følte på fuglen. Jo, den var varm under fjerene. Det var ikke til at forstå, at en død fugl kunne være så brændende varm under sine slappe vinger.

– Underligt ... sagde faderen nærmest for sig selv, den er nok blevet blindet af sneen. Men at den lige skulle ramme døren, så man hørte det ...

– Jeg tror godt, man kan forklare det, sagde moderen, og mens småpigerne nænsomt rørte ved agerhønen, listede broderen sig tøvende hen til vinduet. Han pressede ansigtet mod den sorte, kolde rude og så ud. Han vidste, hvad han ville få at se. Så blev alt tydeligere, og han så en mørk skikkelse, større end mænd, gå bort mellem træerne.

Agerhønen var jo faldet i sneen, og herinde i varmen blev de stjernede snefnug til lysende dråber på de krumme fjer. Nogle siger, at agerhønen er tarvelig klædt, og den er da heller ingen plakat. Men den bærer fornemt sin almuedragt, som den har fået farver til fra det brune løv, den modne hvede, en knivspids fra valmuen, et par dråber fra nattens mørke. Den er markens hemmelighed, og hvem der kender den, må give den et navn til, men det må holdes hemmeligt.

Smukke, små fødder havde den, fine og hårde. Alt på fuglen var blødt rundet, hovedet med halvlukkede øjne, næbbet, hvorfra der kom lidt rødt.

Faderen satte sig igen med avisen, men straks efter kom han alligevel ud i køkkenet til de andre. Næsten hele familien fældede tårer over det, men død var agerhønen jo, og plukkes skulle den, det var jo meningen med den. Den var ingenting at se til, da fjerene kom af, sørgelig lille. Små krøllede tarme, lever, krås, et ufatteligt lille fast hjerte kom frem og det var i sit indre, fuglen havde de lysende farver.

Faderen gik ud i vejret, han kom hvid og tilsneet ind igen med en håndfuld frisk persille. Fedt kom på panden, det sidste måske, men nu tog moderen resolut til de yderste reserver, kartoflerne kom i en kasserolle og på ilden, og bunden blev ikke skrabet i selvopgivelse, for hun beredte et håbets festmåltid. Og skønt det var langt over sengetid, blev der bredt dug på bordet, hvid og skøn, selv i karbidlygtens lys. Men så blev lygten båret udenfor, hvor den kunne hvæse af, og et dyrt tællelys blev tændt på bordet.

Ude i mørket bruste blæsten. De vaskede sig, redte håret, pyntede sig. Så satte de sig ved højtidsbordet. Agerhønen blev delt, og der blev kun lidt til hver, men det er sandhed, at den lille fugl mættede dem alle.

(1947, *Agerhønen*)

Gloser:

polkerede – dansede polka

trægt – langsomt

nøler – er langsom, tøver

den første store krig – Første verdenskrig (1914 – 1918)

karbid- kemisk forbindelse af kulstof og et metal

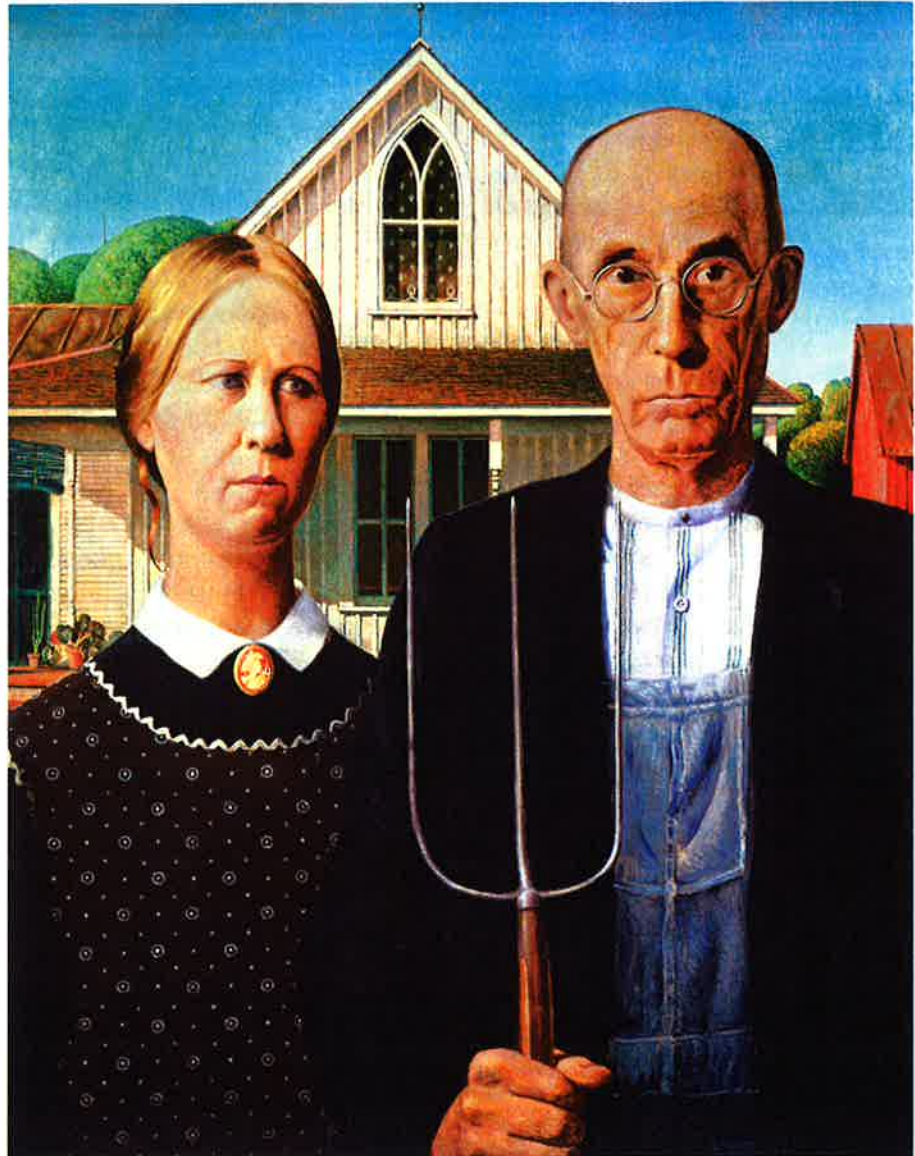
bødet – stoppet

hoser – strømper

lønlig – hemmelig

tystnede – blev stille

almue – jævne befolkning

Grant Wood: *American Gothic* (1930)

Peter Seeberg huskes især for sine noveller, fortællinger (bl.a. Eftersøgningen, 1962, Om fjorten dage, 1981) og romaner (fx Bipersonerne, 1956 og Hyrder, 1970.) Han kredser i sit forfatterskab om at komme ud af en tilstand af uvirkelighed og nå frem til en erkendelse af omverdenen. Denne søgen kan både være tragisk og humoristisk. Den yngre Peter Seeberg forbindes ofte med den retning inden for modernismen, der kaldes absurdisme.

Patienten

Af Peter Seeberg

Da lægerne første gang stiftede bekendtskab med min sygdom, beroligede de mig meget inderligt og erklærede, at et amputeret ben ikke var noget at snakke om i vor tid, hvor proteserne jo ikke mere var en lidelse, som i træbenenes dage, men snarere en lettelse. De lovede mig, at jeg skulle komme til at gå nærmest bedre end før, idet de påstod, at iveren efter at gå igen ville tilføre mig kæmpekræfter. De fik ret. Da jeg først var kommet i gang, gik jeg bedre end nogen sinde, men længe varede det ikke, så dukkede sygdommen, som lægerne nu betegnede som den uhyre sjældne »almindeligt bortfald« op i det andet ben, der også måtte sættes af. Heller ikke denne gang fornægtede lægekunsten sig. Det viste sig, at jeg gik bedre med to kunstige ben end med to naturlige.

Derpå havde jeg en kort frist, så dukkede sygdommen op i den højre arm og bredte sig hastigt helt op til skulderen, hvad lægerne bad mig om ikke at tage alt for tungt på, for også arme lå det inden for protesekunstens muligheder at fremstille bedre end naturen, og snart var jeg da udstyret ikke blot med én, men med to kunstige arme, som var mig til udmærket nytte. Ved den højre arm var lægerne nogle dage i et dilemma, for her begyndte sygdommen ved albuen, og det faldt dem da først ind at bortsave dette led og derpå forbinde de to dele med et kunstigt led, men da sygdommen så tog fart, således at det havde været skulderen og hånden, der måtte forbindes, blev denne tanke straks opgivet.

Mennesker, der således mister snart det ene, så det andet, men får noget mindre udsat i stedet, kommer til at betragte hospitalet som et kært hjem. Efter min sidste operation, hvor jeg havde fået mine nye arme, lod sygdommen mig i ro i over et år, som jeg tilbragte hjemme fuldt optaget af mine forskellige fritidssysler, som jeg lærte mig til større og større fuldkommenhed. Efterhånden længtes jeg ikke så lidt efter hospitalet, og omsider dukkede sygdommen, der fulgte sine egne hemmelige veje, op i højre lunge, som mine læger straks fastslog var uhelbredelig, hvad jeg imidlertid ikke skulle bekymre mig om, for jeg kunne sagtens klare mig med én lunge, og blev den også angrebet, kunne de sætte en ny lunge ind, mens de opererede den gamle væk. Således kom det til at gå. Smerter mærkede jeg intet til, for man sørgede i tide for at give mig lindrende piller og indsprøjtninger, og hvad disse

voldte af gener i andre dele af min krop, ophævedes af andre midler, der var beregnet til at sætte processerne i netop hine dele af kroppen yderligere i gang. Den nye lunge var yderst behagelig, luften var nemmere at indånde, hele brystet føltes lettere end før, så jeg havde nogle gode måneder, inden sygdommen atter bragte mig tilbage til mit andet hjem, hvor lægerne måtte udskifte først den ene, så den anden nyre.

Sygdommen tog nu et vældigt opsving, hvad jeg ikke mærkede noget til, gudskelov, da lægernes nænsomhed var ualmindelig, og jeg derfor blev bragt i en månedslang dvale, hvorunder dele af tyktarmen og tyndtarmen udskiftedes med kunstige slanger og rør, der førte skarnet ud af mine sider, hvilket i mange henseender er en fordel. Da jeg derefter vågnede, erklærede lægerne, at jeg nu var så godt som helbredt, fordi sygdommen praktisk talt ikke kunne kaste sig over flere organer. Heri tog de fejl. Hjertet, som de havde troet var uimodtageligt over for sygdommen, begyndte at klikke, og det kom efterhånden i en sådan tilstand, at det måtte sættes ud af kraft, og jeg måtte anbringes i et varigt apparat, som kaldes et kunstigt hjerte, der gør hele arbejdet for det ødelagte organ.

Livet har stadig sine smukke sider; alle på hospitalet kappes om at berede mig glæder, hvad jeg er inderligt taknemlig for. Jeg er nu definitivt bragt uden for rastløshedens verden. Mit liv består i det væsentlige i at se op i loftet og nu og da hække store grove undertrøjer med mine arme, som jeg må holde højt oppe over hovedet.

Jeg tænker på mit liv, om det er mit, eller om det tilhører lægerne, og i så fald om jeg overhovedet er mig selv mere. Jeg har spurgt min hustru, mine børn, mine brødre og mine venner, og de har alle sagt, at jeg stadig er den samme, at jeg stadig er mig selv. Hvor meget kan man da reducere et menneske uden helt at gøre det til noget andet? Jeg er ikke tynget af dette spørgsmål, jeg føler mig veltilpas, det gør mig ikke noget, om jeg ikke er mig selv, men jeg har intet andet at foretage mig end at tænke mig om; måske er det fejlen, måske rives tankerne således ud af livets kæde, så hvert enkelt lille led får en ny betydning, som det ellers ikke bør have. Jeg har også spurgt lægerne, om de mener, at min sjæl er fulgt med alle transformationerne og transplantationerne, for også sådanne har jeg været udsat for; da for eksempel min næse en tid var ved at **forsvinde**, blev en muskel bragt på plads i stedet under måneders sammenkrumning, men dette har jeg ikke nævnt før, fordi det syntes mig for ubetydeligt. Lægerne svarede mig da, at jeg burde tale med psykoterapeuterne om det. Jeg gentog til dem mit spørgsmål, om de mente, at det meste eller det hele af min sjæl var fjernet, og om jeg måske havde fået en anden sjæl. De svarede, at det var et meget vanskeligt spørgsmål; først prøvede de at overbevise mig om, at der ingen sjæl var, men det holdt jeg fast ved, så sagde de, at det jo kunne tænkes, at sjælen ikke var i legemet, men omkring legemet, og det fandt jeg var en meget tilfredsstillende opfattelse. I så fald er min sjæl intakt, i så fald har intet kunnet gøre mig noget.

Selv ikke, at *jeg* nu ikke har mit eget hoved mere, men hovedet af en anden, som døde uheldeligt under den sidste krig, hvorefter det blev givet

mig, fordi jeg var et sjældent tilfælde og lægekunsten ønskede at fejre en triumf. Jeg ved ikke, hvorledes det gik til, for jeg var borte i mange måneder, og selv om jeg havde villet – men det havde jeg ikke villet – havde jeg ikke kunnet protestere. Da jeg fik det at vide, fandt jeg, at alt var i orden, og næsten ved det gamle. Men én ting er, hvorledes et menneske føler det, et andet er, hvorledes tingene faktisk hænger sammen; så vidt er jeg kommet i mine overvejelser. Jeg beundrer lægekunsten, jeg er den dybt taknemlig, den skylder jeg mit liv og mit velvære, men den kan ikke svare på, om de tanker jeg tænker stadigvæk er mine, eller om de er min formands, og om det for eksempel er muligt for mig at huske alle de tanker, som han har tænkt. Jeg tror det ikke mere, for jeg har prøvet af al min kraft. Jeg husker stadigvæk kun mine egne erindringer, tænker stadigvæk kun mine egne tanker, og skønt intet af mit legeme er mit, tænker jeg på det som en ejendel, der umisteligt er min. Hvorledes er dette muligt, når intet er mit; medmindre jeg selv er et andet usynligt legeme omkring legemet, eller som en usynlig mund, hvor mit syge, rådne legeme blot sidder som en dårlig tand?

Lægerne har sagt, at jeg i virkeligheden har et jernhelbred, og jeg giver dem ret. Jeg er ukueligt sund, svækkelsen har kun ramt et lille bitte sted. Når jeg engang er gnavet væk og kastet bort, skal jeg stadig være til stede.

»Kan du kende mig,« siger jeg hver dag til min hustru, når hun kommer.

»Ja, det kan jeg da,« svarer hun og stryger mig over håret.

»Elsker du mig,« hvisker jeg, for jeg vil gerne vide det hver dag.

»Jeg elsker dig mere end nogen sinde,« siger hun mildt hver dag.

»Men du kan ikke se mig,« siger jeg så højt, stemmen kan bære mig.

»Jo,« siger hun.

»Nej, ikke rigtigt,« siger jeg, »det kan du ikke forstå. Jeg er større, end du tror, hvad du kan se, er slet ikke

mig.«

»Åh jo,« græder hun, »det er dig. Det er dig.«

»Så lad det være mig,« siger jeg.

Hver dag.

(1962, *Eftersøgningen*)

Gloser:

lindrende – smertestillende

gener – ulemper

transformationerne – forvandlingerne